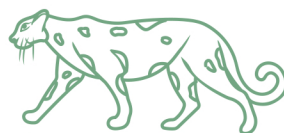

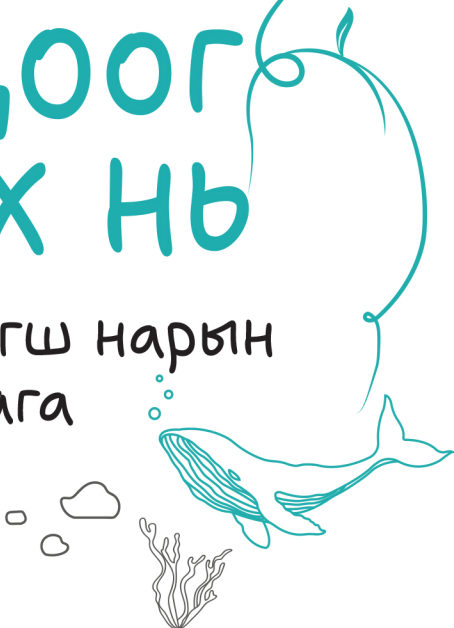
Ethical
Conservation
Alliance

Биологийн олон янз байдлын хамгаалалд уугуул болон нүтгийн иргэдийн оролцоог хангах нь

Сургагч багш нарын
гарын авлага

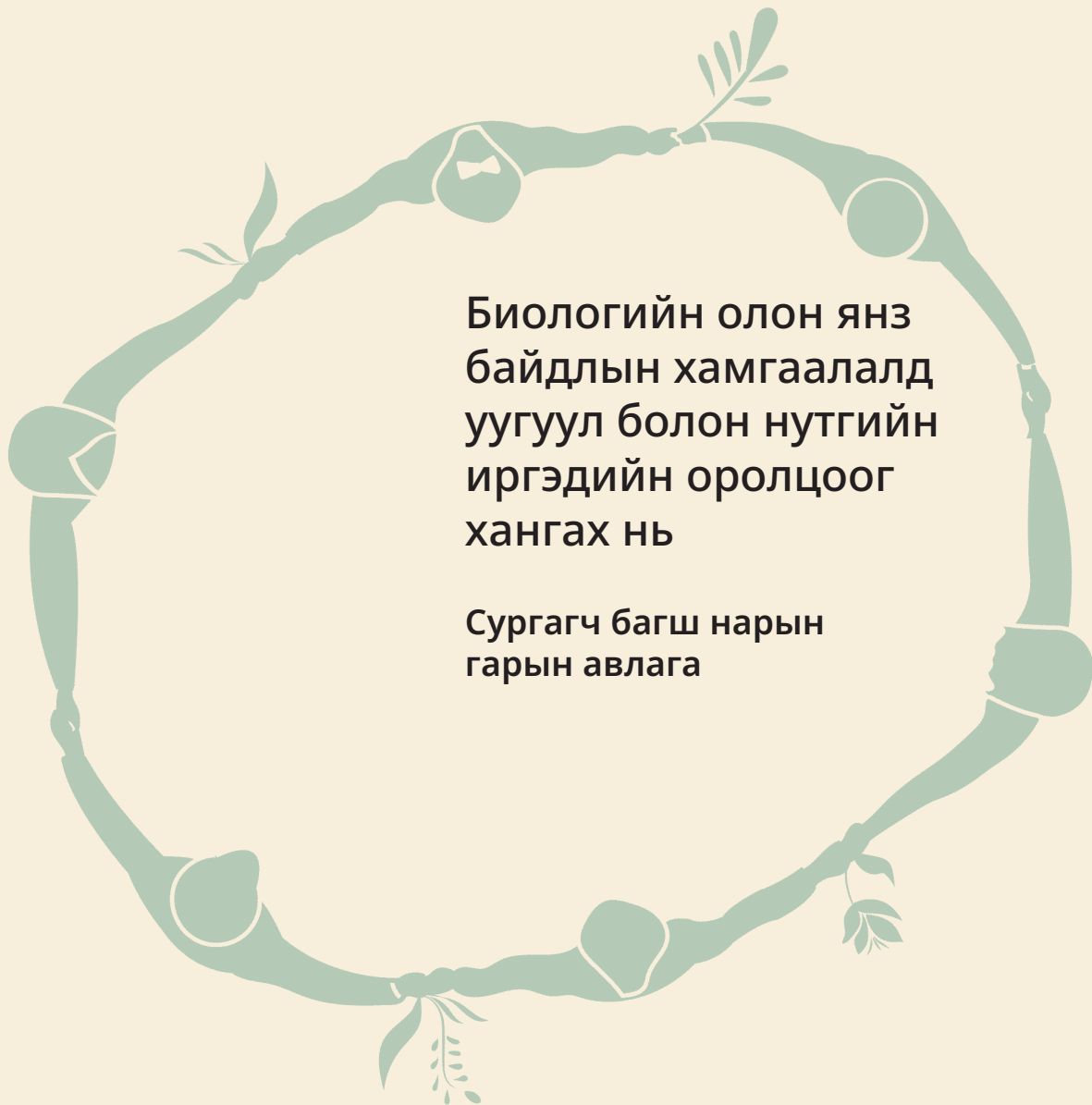

Хувь нэмэр оруулсан байгууллагууд:

Эшлэл авах хэлбэр:

Ethical Conservation Alliance. 2024. Биологийн олон янз байдлын хамгаалалд уугуул болон нутгийн иргэдийг оролцоог хангах нь: Сургагч багш нарын гарын авлага. 112 хуудас

Биологийн олон янз
байдлын хамгаалалд
уугуул болон нутгийн
иргэдийн оролцоог
хангах нь

Сургагч багш нарын
гарын авлага

Ethical
Conservation
Alliance

Хэвлэлийн мэдээлэл

Ethical Conservation Alliance-ийн нэрийн өмнөөс АНУ-д байрлах Олон Улсын Цоохор Ирвэс Хамгаалах Сан (International Snow Leopard Trust)-гийн цахимаар нийтлэгдэв.

Snow Leopard Trust, 4649 Sunnyside Ave N, Suite 325, Seattle, WA 98103, USA

Анх хэвлэгдсэн он: 2024

ISBN: 978-0-9773753-4-9

Англи хэлнээс орчуулсан Ч. Баярмаа, М. Одончимэг

Хянан тохиолдуулсан А. Баяржаргал

Энэхүү бүтээл нь Creative Commons Attribution 4.0 Олон улсын лицензийн (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) нөхцөлийн дагуу нээлттэй хандалттайгаар түгээгдэж байна. Энэ нь гуравдагч этгээдэд материалыг аливаа хэлбэр, форматаар хуулбарлах, түгээх, өөрчлөх, дахин боловсруулж ашиглах, тэр ч байтугай арилжааны зорилгоор ашиглах боломжийг олгоно. Ингэхдээ эх бүтээлийг зохих ёсоор иш татаж, лицензийн нөхцөлийг заасан байх шаардлагатай.

Contents

Талархал.....	6
Хувь нэмэр оруулагчид (Цагаан толгой үсгийн дарааллаар).....	7
Өмнөх үг.....	12
Сургалтын гарын авлагын зорилго	13

Нэгдүгээр хэсэг. Сургагч багш нарын гарын авлагын удиртгал..... 15

1 Удиртгал.....	16
2 Сургалтын гарын авлагын зорилтот бүлэг.....	18
3 Сургалтад хэрхэн бэлтгэх вэ?.....	19
Сургалтын өмнөх урьдчилсан уншлага.....	19
Сургалтын гол чиглэл.....	20
Оролцогчдыг хэрхэн сонгон, урьж оролцуулах вэ?.....	21
Сургалтыг амжилттай болгоход чухал хүчин зүйлсийн талаар эргэцүүлэх нь.....	23
Бэлтгэл ажлын бусад хэрэгтэй алхмууд.....	23
4 Сургалтыг сонирхолтой, нөхцөл байдал таарсан байлгах нь.....	24
5 PARTNERS зарчмуудыг дахин сануулах нь.....	27
PARTNERS зарчмууд.....	28

Хоёрдугаар хэсэг. PARTNERS зарчмуудын сургалтын ЭХНИЙ ӨДӨР..... 29

1 Танилцуулга, сургалтын журам, хүлээлт хуваалцах.....	30
Танилцуулга.....	30
Дасгал 1: Танилцуулга.....	31
Сургалтын журам.....	32
Дасгал 2: Сургалтын үед мөрдөх журмыг тодорхойлох.....	33
Оролцогчид сургалтаас юу хүлээж байгаа вэ? Мөн бидэндтэй ямар туршлагаа хуваалцах вэ?.....	34
Дасгал 3: Хүлээлт: Сургалтаас оролцогчид юу сурахыг хүсэж байна вэ?.....	35
2 Орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллах үйл явцын суурь ойлголт.....	36
Орон нутгийн нөхөрлөл гэж юу вэ?.....	36
Дасгал 4: “Нөхөрлөл” гэж юуг хэлэх вэ?.....	36
Орон нутагтай хамтран ажилласан хувийн туршлагуудаа хуваалцах нь.....	37
Дасгал 5: Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн болон нутгийн иргэдийн удирдлагатай байгаль хамгааллын ялгаа.....	37
Дасгал 6: Нутгийн иргэдийн оролцоотой байгаль хамгааллыг та хэрхэн дүрсэлж, төсөөлж байна вэ? Зураг дүрслэлээр илэрхийлнэ үү.....	38

Дасгал 7: Нутгийн иргэдийг оролцоотой хэрэгжүүлсэн ажлын туршлагаа хуваалцана уу.	39
Дасгал 8: Орон нутгийн оролцоог бий болгох үр дүнтэй, утга учиртай арга замууд гэж юуг хэлэх вэ?	40
Орон нутгийн оролцооны ёс зүй.....	40
Ёс зүйн “дилемма” буюу ёс зүйн асуудлууд	41
Дасгал 9: Ёс зүйн “дилемма”-г таних, хэлэлцэх нь.....	42
3 PARTNERS зарчим: Байнгын оролцоотой байх (Presence).....	43
“Байнгын оролцоотой байх”ын чухлыг хамтдаа ярилцъя.....	43
Дасгал 10: Бид орон нутгийн болон уугуул иргэдийн хамт олонтой хэрхэн тогтвортой харилцаа бий болгодог вэ?	44
АДасгал 11: Байнгын оролцоотой байх нь ямар давуу талтай вэ?	44
Орон нутгийн манлайлагч гэж хэн бэ?.....	46
Дасгал 12: Орон нутгийн баг бүрдүүлэхийн ач холбогдол, ашиг тус.....	46
Дасгал 13: Зорилго ба харилцааг эргэцүүлэн бодох нь.....	48
4 PARTNERS зарчим: Нөхцөл байдалд таарсан байх зарчим (Aptness).....	49
Орон нутгийн нөхцөл байдлыг судалсны үндсэн дээр үйл ажиллагаа явуулах.....	49
Цаг хугацааны хувьд тохиромжтой байдал	50
Дасгал 14: Орон нутгийн нөхцөл байдлыг ойлгох нь	51
Дасгал 15: Нөхцөл байдал нь байгаль хамгааллыг тодорхойлогч хүчин зүйл болох нь	52
Дасгал 16: Нөхцөл байдалд таарсан байдлыг “далайц, соёл, бодлогын хүрээнд” авч үзэх нь	53
5 PARTNERS зарчим: Хүндэтгэлтэй хандах ба Ил тод байх зарчмууд.....	54
Ил тод байх нь ойлгомжтой, нээлттэй харилцах урлаг юм.	54
Дасгал 17: Ил тод байдал.....	55
Хүндэтгэлтэй хандах – Бие биетэйгээ хэрхэн харьцах вэ	56
Дасгал 18: Хүндэтгэлтэй хандах зарчим	56
Дасгал 19: Хэл яриандаа анхаарахын ач холбогдол.....	57
6 Өөрийгөө эргэцүүлэн харах: Удирдлагын хэв маяг.....	58
Дасгал 20: Өөрийгөө эргэцүүлэн харах: Удирдлагын хэв маяг	58
7 Эхний өдрийн төгсгөл – Дүгнэлт	60
Дасгал 21: Дүгнэлт.....	60
Гуравдугаар хэсэг. PARTNERS ЗАРЧМУУДЫН СУРГАЛТЫН ХОЁР ДАХЬ ӨДӨР	63
1 Сэргээн санацгаая.....	64
Эхний өдөр юу сурснаа сэргээн санацгаая.....	64
Дасгал 22: Эхний өдөр юу сурснаа сэргээн санацгаая.....	64

2 PARTNERS зарчим: Empathy-Эмпати (Ойлгон ажиллах)	65
Эмпатигаа хөгжүүлэх	65
Таныг сонсож байна уу?	66
Идэвхтэй сонсох нь	66
Идэвхтэй сонсоход суралцах нь	66
Дасгал 23: Идэвхтэй сонсох	67
3 PARTNERS зарчим: Negotiation-Харилцан зөвшилцөлд хүрэх	69
Дасгал 24: Зөвшилд хүрэх дүрийн тоглолт	70
Хэлэлцээр хийх дүрд тоглох	72
Дасгал 25: 4 үг үүсгэх тоглоом	75
Дасгал 26: Шидэт алим (Хавсралт 8)	77
Дасгал 27: Нутгийн иргэдтэй гэрээ хийх	78
4 PARTNERS зарчим: Responsiveness-Хариу үйлдэл үзүүлэх зарчим	79
‘Хариу үйлдэл үзүүлэх зарчим’ сэдвийг хэлэлцэх нь	79
Дасгал 28: Хариу үйлдэл үзүүлэх зарчмын тухай хэлэлцүүлэг	79
Биологийн олон янз байдлыг хамгаалахтай хамааралгүй хүсэлтэнд хариу үзүүлэх нь	80
Дасгал 29: Биологийн олон янз байдлыг хамгаалахтай хамааралгүй хүсэлтийг хэрхэн зохицуулах вэ?	81
Хөтөлбөрийнхөө хэрэгжилтийг хянах нь	82
Дасгал 30: Хяналт	84
Дасгал 31: Оролцоонд суурилсан хяналт болон үнэлгээ	85
5 PARTNERS зарчим: Бодлогоор дэмжих зарчим	86
Дасгал 32: Засаг захиргааны дэмжлэг	87
Дасгал 33: Оролцогч талуудыг тодорхойлох	88
6 Хүйсийн хүртээмжтэй байдал	90
Дасгал 34: Байгаль хамгаалал дахь хүйсийн талаарх хэвшмэл ойлголтууд	91
Дасгал 35: Жендэртэй холбоотой хувийн туршлагаа хуваалцах	92
Дасгал 36: “Power Walk”	93
Дасгал 37: Хүйсийн хүртээмжтэй байдлын үргэлжилсэн шатлалын аргачлал	96
Хүйсийн хүртээмжтэй байдлын түвшинүүд	97
7 Дүгнэлт	98
Хавсралт 1: Сургагч багш нарт зориулсан чиглүүлэх зөвлөмжүүд	100
Хавсралт 2: “Сайн” сургагч багшийг юу тодорхойлдог вэ?	105
Хавсралт 3: Семинарын урилгын жишээ	110
Хавсралт 4: Сонирхолтой, хөгжилтэй дасгалуудын санаанууд	111
Хавсралт 5: Семинарын хөтөлбөрийн жишээ	116
Хавсралт 6: Дасгал 20-ын тайлбарын хуудас	117
Хавсралт 7: Дасгал 23-д зориулсан хэлэлцээний дүрд тоглох жишээ	119
Хавсралт 8: Дасгал 25-д зориулсан дүрийн тайлбар: “Шидэт алим”	120
Хавсралт 9: Дасгал 26-д зориулсан нутгийн иргэдтэй хийх гэрээний жишээ	123
Хавсралт 10: Сургалтад оролцогчдын үнэлгээний хуудас	125

Талархал

Бид дэлхийн өнцөг булан бүрээс байгаль хамгааллын манлайлагчдыг нэгтгэх, Ёс зүйтэй Байгаль Хамгааллын Холбоог байгуулах, мөн энэхүү гарын авлагыг боловсруулах ажилд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлсэн Whitley Fund for Nature-д талархал илэрхийлье. Мөн Acacia Conservation Fund, Darwin Initiative, Melkus Family Foundation зэрэг байгууллагуудын үзүүлсэн тусламж, дэмжлэгт гүн талархаж байна.

Энэхүү сургалтын гарын авлага нь International Snow Leopard Trust, Nature Conservation Foundation, INRAE, University of Aberdeen, мөн цоохор ирвэс тархсан бүс нутгаас энэхүү сургалтад оролцсон оролцогчдын хамтран боловсруулсан **PARTNERS зарчмын Сургалтын Гарын авлага (2020)**-ын дараагийн шинэчилсэн хувилбар юм.

Ёс зүйтэй Байгаль Хамгаалах Холбоо (Ethical Conservation Alliance- ECA) нь 2023 оны 11 дүгээр сарын 6-нд үүсгэн байгуулагдсан бөгөөд дэлхий даяар ус, агаар, хуурай газрын экосистемүүдэд ажилладаг байгаль хамгаалагчдыг нэгтгэдэг. Энэхүү холбоо нь нутгийн болон уугуул иргэдийг байгаль хамгааллын анхаарлын төвд авчирч, дэлхий дахины байгаль хамгаалах арга барилыг өөрчлөхөд хувь нэмэр оруулж байна.

Хувь нэмэр оруулагчид:

(Цагаан толгой үсгийн дарааллаар)

Ajay Bijoor (Энэтхэг)

Энэтхэгийн Байгаль Хамгаалах Сангийн (Nature Conservation Foundation) ажилтан бөгөөд Ладаах болон Химачал Прадеш мужийн өндөр уулын бүс нутгуудад нутгийн иргэд, засгийн газрын агентлагуудтай хамтран байгаль хамгааллын ажлуудыг төлөвлөн хэрэгжүүлдэг.

Доктор Alifereti Tawake (Фижи)

Фижи Улсын Орон Нутгийн Удирдлагатай Далайн экосистем хамгааллын Сүлжээний (LMMA) Удирдах Зөвлөлийн дарга, техникийн зөвлөх. Тэрээр 20 гаруй жилийн турш эргийн болон далайн нөөцийг хамгаалах, сэргээх, тогтвортой хөгжлийг дэмжих олон талт хэлэлцүүлгүүдийг удирдан явуулж байна.

Доктор Aparajita Datta (Энэтхэг)

Тэрээр Энэтхэгийн Байгаль Хамгааллын Сангийн ахлах эрдэмтэн, IUCN-ын Эвэр Хошуут Шувууны Мэргэжилтнүүдийн хэсгийн ахлагч. Түүний ажил нь эвэр хошуут шувуудын судалгаа, хамгаалал, ургамал амьтны харилцан үйлчлэл, нутгийн иргэдийг байгаль хамгаалалд татан оролцуулах зэрэгт төвлөрдөг.

Баяржаргал Агваанцэрэн (Монгол)

Олон улсын Цоохор Ирвэс Хамгаалах Сангийн Бүс нутгийн Хамгааллын Менежер бөгөөд Монгол дахь Ирвэс Хамгаалах Санг үүсгэн байгуулагч. Тэрээр цоохор ирвэс хамгаалахад нутгийн иргэдтэй 20 гаруй жил хамтран ажиллажээ.

Benazir Kabaeva (Киргизстан):

Цоохор ирвэс хамгаалах төслийн туслах ажилтан бөгөөд сүүлийн таван жилийн турш олон нийтийн оролцоонд суурилсан арга хэмжээнүүд дээр ажиллаж байна. Тэрээр Олон Улсын Харилцааны бакалаврын зэрэгтэй.

Доктор Bohdan Prots (Украин):

Карпатын уулсын биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, нутгийн иргэдийг дэмжих чиглэлээр 30 гаруй жилийн турш ажиллаж буй, Украйны Үндэсний Түүхийн Музейн Хэлтсийн эрхлэгч бөгөөд Дунай-Карпатын Хөтөлбөрийн үүсгэн байгуулагч, захирал.

Доктор Charudutt Mishra (Энэтхэг):

Олон Улсын Цоохор Ирвэс Хамгаалах Сангийн (International Snow leopard Trust) Гүйцэтгэх Захирал бөгөөд Энэтхэгийн Байгаль Хамгааллын Сангийн хамтран үүсгэн байгуулагч. Тэрээр 25 жил нутгийн болон уугуул иргэдтэй хамтран байгаль хамгаалах, судалгаа, бодлого, олон улсын хамтын ажиллагааны чиглэлээр ажиллаж байна.

Доктор Chloe Lucas (Их Британи)

Олон улсын Цоохор Ирвэс Хамгаалах Сангийн байгаль хамгаалал нийгмийн ухааны эрдэмтэн. Түүний судалгаа нь байгаль хамгааллын асуудалд хүний хүчин зүйлийг илүү сайн ойлгож, сайжруулахад чиглэгддэг.

Chyngyz Kochorov (Киргизстан)

Засгийн газар хоорондын Дэлхийн Цоохор Ирвэсийн Амьдрах Орчныг Хамгаалах Хөтөлбөрийн (GSLEP) Үндэсний зохицуулагч юм. Тэрээр Киргиз улсад төвтэй ажиллаж, Хөтөлбөрийн Нарийн бичгийн газрын үйл ажиллагааг зохион байгуулж, Засгийн газрууд болон бүс нутгийн хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх чиглэлээр ажилладаг.

Claire McNulty (Их Британи)

National Geographic Society-ийн Европ болон Баруун Азийн бүсийг хариуцсан Гүйцэтгэх захирал бөгөөд тус бүс нутгийн National Geographic-ийн судлаачдын сүлжээг дэмжих үүрэгтэй.

Доктор Eduardo Neves (Бразил)

Сан Паулогийн Их Сургуулийн Археологийн Музейн профессор, захирал. Тэрээр Амазоны бүс нутгийн уугуул иргэдийн байгалийн болон соёлын өвийг нээж, хадгалан хамгаалах чиглэлээр археологийн судалгаа хийдэг.

Estelle Balian (Франц)

Байгаль орчны асуудлуудтай холбоотой оролцогч талуудын оролцоог зохицуулах хурал цуглааны мэргэшсэн чиглүүлэгч юм. Тэрээр Франц болон олон улсын хүрээнд FEAL байгууллагатай хамтран ажиллаж, байгаль орчны төслүүдэд үр дүнтэй харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхэд хувь нэмэр оруулж байна.

Estrela Matilde (Португал болон Сан-Томе ба Принсип)

Fundação Príncipe ТББ-ын Гүйцэтгэх захирал бөгөөд Принсип арлын байгалийн өвийг хамгаалах, орон нутгийн иргэдийн эдийн засаг, нийгмийн хөгжилд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор ажилладаг Байгаль хамгааллын биологич.

Farwiza Farhan (Индонез)

Индонезийн үндэсний НАКА сангийн үүсгэн байгуулагч бөгөөд Лёузер Экосистемийг хамгаалах, сэргээх чиглэлд ажилладаг. Түүний гол зорилго нь эмэгтэйчүүд болон орон нутгийн иргэдийн оролцоог хүрээлэн буй орчин, амьжиргаатай холбоотой бодлогын шийдвэр гаргах түвшинд нэмэгдүүлэх юм.

Guy Célestin Rakotovo (Мадагаскар)

Мадагаскарын MIHARI сүлжээнд төслийн менежерээр ажилладаг. Тэрээр олон нийтийн оролцоонд тулгуурласан далайн менежмент, тогтвортой эргийн нөөцийн менежмент, загасчдын хамтын хөгжлийн чиглэлээр ажиллаж байна.

Доктор Hotlin Ompusunggu (Индонез)

Шүдний эмч мөн байгаль хамгаалагч. Тэрээр Healthy Planet Indonesia байгууллагатай хамтран ажиллаж, орон нутгийн хөгжлийн хүрээнд эрүүл мэнд, байгаль хамгааллын хөтөлбөрүүдийг уялдуулахад анхаарч ажиллаж байна.

Ilena Zanella (Коста Рика)

Коста Рика улсын далайн биологич бөгөөд Mision Tiburon байгууллагын хамтран үүсгэн байгуулагч. Уг байгууллага нь халим болон далайн амьтдын судалгаа, менежмент, хамгааллыг дэмжих чиглэлээр ажилладаг. Тэрээр нутгийн загасчид болон сургуулиудтай хамтран алхан хэлбэрт загасыг хамгаалах ажилд идэвхтэй оролцдог.

Indira Dayang Lacerna-Widmann (Филиппин)

Катала Сангийн Филиппиний Какаду шувууны Хамгааллын Хөтөлбөрийн захирал бөгөөд тус хөтөлбөрийг 1998 оноос хойш удирдаж байна. Энэхүү хөтөлбөр нь олон нийтийн оролцоо, байгаль хамгааллын боловсролын үйл ажиллагаагаар дамжуулан Филиппиний какаду шувууг мөхлөөс аврах зорилготой юм.

Jean Wiener (Гаити)

Fondation pour la Protection de la Biodiversité Marine (FoProBiM) сангийн үүсгэн

байгуулагч, гүйцэтгэх захирал. Тэрээр эргийн болон далайн шинжлэх ухаан, байгаль орчны мониторинг, менежмент, орон нутгийн хөгжлийн чиглэлээр мэргэшсэн.

Jennifer Snell Rullman (АНУ)

20 гаруй жил цоохор ирвэс хамгаалах ажилд олон янзын үүрэг гүйцэтгэж, нутгийн болон уугуул иргэд, хамгаалал, судалгааны багууд, удирдлагууд болон санхүүжүүлэгчидтэй хамтран хүн зэрлэг амьтдын зэрэгцэн орших нөхцлийг бүрдүүлэхэд чиглэсэн тогтвортой хамгааллын хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлж ирсэн.

Jean Thomas (Папуа Шинэ Гвиней)

Tenkile Conservation Alliance байгууллагын Гүйцэтгэх захирал бөгөөд Торрицелли уулсын бүс нутагт 22 жилийн турш сургууль, чадавх бэхжүүлэх хөтөлбөр, менежмент, бодлого, хамгаалалттай бүсийн сургалт, тосгоны хил тогтоох зураглал, хүйсийн тэгш байдлыг хангах ажлууд дээр ажиллаж байна.

Jim Thomas (Папуа Шинэ Гвиней)

Tenkile Conservation Alliance байгууллагын Гүйцэтгэх захирал бөгөөд Торрицелли уулсын бүс нутагт 22 жилийн турш овгийн удирдагчид, газар өмчлөгчид, орон нутгийн иргэдтэй хамтран нарны эрчим хүч, ундны усны хангамж, ургамал тариалалт, орон сууцны нөхцөл сайжруулах, камерын судалгаа, технологи нэвтрүүлэх, харилцаа холбоо бэхжүүлэх төслүүдийг хэрэгжүүлж байна.

Доктор José Hernán Sarasola (Аргентин)

Аргентин улсад махчин шувууд болон биологийн олон янз байдлыг хамгаалах CECARA төвийн үүсгэн байгуулагч юм. Түүний ажил нь зэрлэг амьтдын популяцийн экологийн судалгаа, хамгаалалд чиглэдэг.

Josué Aruna (Конго улсын Ардчилсан Бүгд Найрамдах Улс)

Конгийн сав газрын Байгаль Хамгааллын Нийгэмлэгийн (CBCS-Network DRC) Гүйцэтгэх захирал. Тэрээр Конгийн сав газрын анхны ойг хамгаалах, биологийн олон янз байдлыг сэргээхэд чиглэсэн санхүүгийн дэмжлэгийн механизмыг бий болгох, хөдөө аж ахуйн экологийн шилжилт, уур амьсгалын байдал, уугуул иргэдийн эрхийг хамгаалахад чиглэсэн бодлогын үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцдог.

Доктор Juliette Young (Франц)

Францын Хөдөө Аж Ахуйн, Хүнс, Байгаль Орчны Үндэсний Хүрээлэнгийн Нийгмийн Ухааны Ахлах Судлаач. Тэрээр олон жилийн дадлага туршлагатай сургагч багш бөгөөд олон нийтийн оролцоог дэмжсэн сургалт семинаруудыг удирдан явуулдаг.

Доктор Justine Shanti Alexander (Франц болон Их Британи)

Цоохор ирвэс хамгаалах чиглэлээр мэргэшсэн судлаач бөгөөд Олон улсын Цоохор Ирвэс Хамгаалах Санд ажиллаж, мөн Цоохор Ирвэсний Сүлжээний Гүйцэтгэх захирлаар ажиллаж байсан. Тэрээр 10 гаруй жилийн турш цоохор ирвэсийн судалгаа, хамгаалал, чадавх бэхжүүлэх хөтөлбөрүүд дээр ажиллаж байна. Одоогоор Байгаль зэрлэг амьтдыг хамгаалах нийгэмлэгийн Монгол дахь төлөөлөгчийн газрын захирлаар ажиллаж байна.

Доктор Karen Aghababyan (Армени)

BirdLinks Armenia ТББ-ын Гүйцэтгэх захирал бөгөөд анх шувуу судлаач мэргэжилтэй байсан ч сүүлд нь байгаль хамгааллын биологич болсон. Тэрээр шувуу, эрвээхэй болон тэдгээрийн амьдрах орчныг хамгаалах, судалгаанд суурилсан байгаль орчны бодлого, хууль тогтоомжийг дэмжин ажилладаг.

Доктор Koustubh Sharma (Энэтхэг)

Олон улсын Засгийн газар хоорондын Дэлхийн Цоохор Ирвэсийн Амьдрах Орчныг Хамгаалах Хөтөлбөрийн (GSLEP) Олон улсын зохицуулагч бөгөөд Олон улсын Цоохор Ирвэс Хамгаалах Сангийн Судалгаа, Хамгааллын Захирал. Тэрээр цоохор ирвэс тархсан бүс нутгуудад судалгаа, хамгаалал, мониторингийн хөтөлбөрүүдийг удирдан зохион байгуулдаг.

Kubanychbek Zhumabai uulu (Киргизстан)

Киргизстан дахь Snow Leopard Foundation-ийн үүсгэн байгуулагч бөгөөд Олон улсын Ирвэс Хамгаалах Сангийн Киргиз улс дахь хөтөлбөрийн захирлаар ажилладаг. Тэрээр Тянь Шань нуруунд нутгийн иргэдийг дэмжих хамгааллын хөтөлбөрүүдийг удирдан явуулж, цоохор ирвэс болон бусад том махчин амьтдын хоорондын харилцааны талаар өргөн мэдлэгтэй.

Доктор Kulbhushansingh Suryawanshi (Энэтхэг)

Олон улсын Ирвэс Хамгаалах Сангийн Энэтхэг дэх хөтөлбөрийн захирал бөгөөд Байгаль Хамгааллын Сангийн Ахлах эрдэмтэн. Тэрээр цоохор ирвэсийг судлах, хамгаалах ажлыг удирдахын зэрэгцээ олон нийтийн оролцоонд тулгуурласан байгаль хамгааллын ойлголтыг нэмэгдүүлэх, эмэгтэйчүүдийн бизнесийг дэмжих, зөрчилдөөний менежментийн төслүүдийг хэрэгжүүлдэг.

Доктор Luisa Arnedo (Колумб)

National Geographic Society-ийн Байгаль Судлал, Шинэлэг Шинжлэх Ухааны Хөтөлбөрийн Шинжлэх Ухааны Захирал. Тэрээр Колумб, Бразил, Панам, Коста Рика зэрэг орнуудад сармагчны зан төрхийн экологийн судалгаа хийж байсан бөгөөд дэлхий даяар байгаль хамгааллын үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэгч хувь хүмүүсийг дэмжиж ажилладаг.

Manfred Epanda Aimé (Камерун)

Камеруны Тропикийн Ой, Хөдөөгийн Хөгжил Байгууллагын үүсгэн байгуулагч бөгөөд байгаль хамгаалал, хөгжлийн асуудлаар мэргэшсэн. Тэрээр ойн аж ахуй, олон улсын харилцааны чиглэлээр магистрын зэрэгтэй бөгөөд байгаль орчны менежментийн чиглэлээр нарийвчлан мэргэшсэн. Мөн засгийн газар, санхүүжүүлэгчид болон хамтрагч байгууллагуудтай нягт хамтран ажиллаж, байгууллагынхаа зорилгыг хэрэгжүүлэхэд хувь нэмэр оруулж байна.

Micaela Camino (Аргентин)

Аргентин улсад Чакоан гахай (*Chacoan peccary*) болон түүний амьдрах орчныг хамгаалах Proyecto Quimilero төслийн үүсгэн байгуулагч. Тэрээр энэ зүйлийг хамгаалснаар бусад зүйлсийг хамтад нь хамгаалах “шүхэр зүйл”-ийн (umbrella species) арга барилыг хэрэгжүүлж байна. Мөн Аргентиний Шинжлэх ухаан, Технологийн Үндэсний Судалгааны Зөвлөлийн судлаач.

Доктор Muhammad Ali Nawaz (Пакистан)

Катарын Их Сургуулийн дэд профессор бөгөөд Пакистан дахь Snow Leopard Foundation-ийн үүсгэн байгуулагч. Түүний судалгаа нь хүйтэн ба халуун цөлийн бүс нутгийн зэрлэг амьтдын экологи, зэрэгцэн орших байдал, хамгааллын асуудалд чиглэдэг. Тэрээр Пакистаны хойд бүсийн уулын бүс нутгуудад судалгаа, бодлого боловсруулах, орон нутгийн хамтын ажиллагааны хөтөлбөрүүдийг удирддаг.

Доктор Pablo Borboroglu (Аргентин)

Global Penguin Society-ийн үүсгэн байгуулагч, ерөнхийлөгч бөгөөд IUCN-ийн Пингвиний Мэргэжилтний Группын хамтрагч даргаар ажилладаг. Түүний ажил 32 сая акр далайн болон эргийн бүс нутгийг хамгаалалтад авах, 3.5 сая гаруй пингвинийг хамгаалах үйл хэрэгт хүргэсэн амжилттай.

Доктор Pedro Friedrich Fruet (Бразил, Уругвай, Аргентин)

Бразил, Уругвай, Аргентин улсад далайн хөхтөн амьтдын судалгаа, хамгаалалд чиглэсэн Kaosa байгууллагын үүсгэн байгуулагч. Тэрээр биологийн далай судлалын ухааны докторын зэрэгтэй бөгөөд халим, далайн гахайн популяцийн экологи, хүний болон байгалийн хүчин зүйлсийн амьдрах чадварт үзүүлэх нөлөөллийг судалдаг.

Доктор Rachel Graham (Белиз ба Панам)

MarAlliance байгууллагын үүсгэн байгуулагч бөгөөд халуун орны орнуудад, тэр дундаа

одоогоор амьдарч буй Панам улсад, орон нутгийн иргэдтэй хамтын ажиллагааг хөгжүүлж, загасчдын нийгэм, далайн амьтдыг хамгаалах чиглэлээр ажиллаж байна.

Доктор Ranjini Murali (Энэтхэг)

Германы Берлин хот дахь Хумбольдтын Их Сургуулийн Биогеографийн лабораторид докторантурын дараах судлаачаар ажилладаг. Түүний судалгааны сонирхол нь байгаль орчны засаглал, хүний байгальд хандах үнэт зүйлс, олон нийтийн оролцоотой байгаль хамгаалал зэрэгт төвлөрдөг.

Доктор Rodrigo Medellin (Мексик)

Мексикийн Үндэсний Автономит Их Сургуулийн Экологийн Хүрээлэнгийн ахлах профессор бөгөөд Global South Bats байгууллагын хамтран үүсгэн байгуулагч юм. Тэрээр 250 гаруй эрдэм шинжилгээний өгүүлэл нийтэлсэн бөгөөд түүний байгаль хамгааллын ажил нь Латин Америкийн хөхтөн амьтад, ялангуяа сарьсан багваахайн хамгаалахад төвлөрдөг.

Доктор Rohan Arthur (Энэтхэг)

Энэтхэгийн Байгаль Хамгааллын Сангийн Ахлах эрдэмтэн бөгөөд далай, эргийн экосистемийн хөтөлбөрийг удирддаг. Түүний судалгаа нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөө, загас агнуурын менежмент, байгаль-соёлын харилцаа, далайн экосистемийн менежментийн бодлого судлалд чиглэдэг.

Rubama Nusa (Индонез)

Индонезийн Ачех мужид эмэгтэйчүүдийг байгалийн нөөцийг хамгаалахад чиглэсэн олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэх ажлыг удирддаг. Тэрээр Нуса тосгонд олон нийтийн аялал жуулчлалын стратегийг удирдан хэрэгжүүлдэг бөгөөд НАКА төрийн бус байгууллагад хөтөлбөрийн ажилтнаар ажиллаж, ой модыг сэргээх, байгаль орчныг хамгаалах ажилд идэвхтэй оролцдог.

Доктор Shivani Bhalla (Кени)

Ewaso Lions байгууллагын үүсгэн байгуулагч, захирал бөгөөд Кенийн хойд нутагт махчин амьтад ба хүний зэрэгцэн орших нөхцлийг дэмжих зорилгоор ажилладаг. Тэрээр нутгийн иргэдтэй хамтран малын хорогдлыг бууруулах, Самбуру-Исиоло бүсийн арслангийн популяцийг хянах ажлыг хийдэг.

Sonam Tashi Lama (Балба)

Балбын Red Panda Network байгууллагын Хамгааллын Хөтөлбөрийн менежер бөгөөд тус улсын улаан панда амьдардаг бүс нутагт олон нийтийн оролцоотой хамгааллын хөтөлбөрүүдийг боловсруулж, хэрэгжүүлэх ажлыг хариуцдаг.

Доктор Suri Venkatachalam (Энэтхэг)

Олон улсын Цоохор Ирвэс Хамгааллын Холбооны Ахлах зөвлөх бөгөөд Энэтхэгийн Байгаль Хамгааллын Сангийн туслах профессор юм. Тэрээр судалгаа, бизнес, нийгмийн нөлөөллийн чиглэлээр бараг 30 жилийн туршлагатай.

Доктор Мижиддоржийн Цэрэннадмид (Монгол)

Монгол дахь Ирвэс Хамгаалах Сангийн Хамгааллын менежер. Тэрээр 2002 оноос хойш цоохор ирвэс хамгаалах хөтөлбөрүүдэд ажиллаж, уур амьсгалын өөрчлөлт болон малчдын байгаль орчинтой харилцах харилцааны асуудлыг судалдаг экологич юм.

Vatosoa Rakotondrazafy (Мадагаскар)

IUCN-ийн Уугуул болон Орон Нутгийн Иргэдийн Хамгааллын Элч бөгөөд Beolobe байгууллагын хамтран үүсгэн байгуулагч. Тэрээр Мадагаскар улсад орон нутгийн сайн сайхны төлөө ажилладаг бөгөөд MIHARI сүлжээгээр дамжуулан нутгийн иргэдийн удирдлагатай далайн бүс нутгийн хөдөлгөөнийг удирдан чиглүүлж, тус улсын жижиг загас агнуурын элч төлөөлөгчөөр томилогдсон.

Өмнөх үг

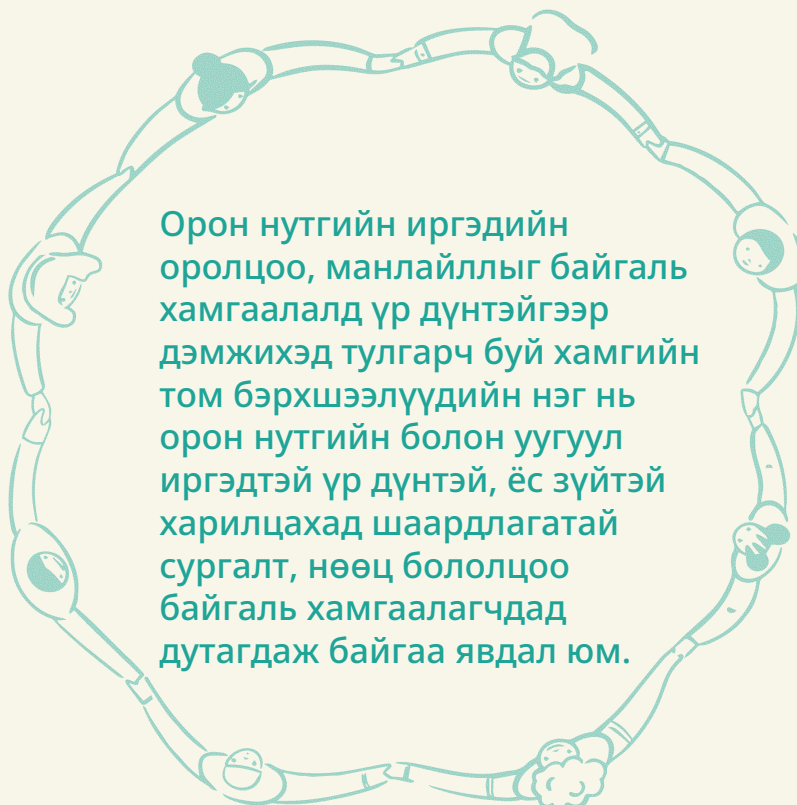
Үндэслэл

Байгаль хамгаалах олон арван жилийн хүчин чармайлтыг үл харгалзан дэлхий даяар биологийн олон янз байдал урьд өмнө байгаагүй хурдацтайгаар багассаар байна. Энэ чиг хандлага нь даяаршил болон хүний үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй уур амьсгалын өөрчлөлтийн ерөнхий нөлөөллөөс болж улам бүр дордож байна. Сүүлийн жилүүдэд байгаль хамгаалалын үйл ажиллагааг эрчимжүүлэхийг уриалсан дуу хоолой дахин хүчтэй сонсогдох болсон бөгөөд ялангуяа байгаль хамгаалалын хэрэгжилт, засаглалд уугуул болон орон нутгийн иргэдийн гүйцэтгэх үүргийг түлхүү онцолж, тэднийг гол оролцогчид болгон хүлээн зөвшөөрөх болсон. Үүний салшгүй хэсэг нь өмнөх байгаль хамгааллын хүчин чармайлтууд орон нутгийн болон уугуул иргэдийн хувьд өргөн хүрээнд шударга бус байдал, гадуурхалт дагуулж байсан түүхэн үнэнтэй нүүр тулж, тэдний эрх, оролцоог үнэлэн хүлээн зөвшөөрөх явдал юм.

2022 оны 12-р сарын 2-ны өдөр, Биологийн олон янз байдлын тухай Конвенцын Талуудын 15-р бага хурлын өмнө (Монреал хот), 22 орны байгаль хамгаалагчид хамтран “Кашка Суугийн Тунхаглал”-ыг гаргаж, дэлхий даяар ёс зүйтэй, үр дүнтэй, орон нутгийн иргэдийн оролцоотой байгаль хамгааллын санаачилгыг дэмжихийг уриалсан. Энэхүү тунхаглал нь Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын Кашка Суу тосгонд болсон 7 хоногийн сургалтын дараа гарсан бөгөөд хожим нь тус улс уг тунхаглалыг Талуудын бага хурал дээр иш татсан юм.

Кашка Суугийн Тунхаглалын үргэлжлэл болгон 2023 оны 11-р сарын 6-нд Их Британи улсын Лондон хотод зохион байгуулагдсан "People for Planet" чуулга уулзалтын үеэр "Ёс зүйтэй байгаль хамгааллын холбоо" (Ethical Conservation Alliance)-г албан ёсоор зарласан. Энэхүү холбоо нь Латин Америк, Африк, Ази, Номхон далайн өмнөд хэсэг, Европын улс орнуудын орон нутгийн болон уугуул иргэдтэй хамтран ажилладаг 29 орны байгаль хамгаалагчдыг нэгтгэн эхлэсэн нь одоо өсөн тэлсээр байна. Тус холбооны эрхэм зорилго нь орон нутгийн болон уугуул иргэдийг байгаль хамгааллын анхаарлын гол төвд авчрах замаар дэлхий даяарх байгаль хамгааллын арга барилыг сайжруулахад оршино.

Гэвч орон нутгийн иргэдийн оролцоо ба манлайллыг байгаль хамгаалалд бодитойгоор хангах хамгийн том саад бэрхшээлийн нэг нь байгаль хамгаалагчдад орон нутгийн болон уугуул иргэдтэй үр дүнтэй, ёс зүйтэй харилцах ур чадвар, сургалт, нөөц бололцоо дутмаг байгаад оршиж байна.

Орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллах, тэдэнд суурилсан байгаль хамгааллын арга хэмжээнүүд олонхын туршлагаар дамжин, туршилт, алдаан дээрээ суралцах хэлбэрээр хэрэгжиж ирсэн байдаг. Ихэнхдээ энэхүү чиглэлээр ямар нэгэн албан ёсны сургалтгүй багууд нутгийн иргэдэд түшиглэсэн хөтөлбөрүүдийн хэрэгжүүлж ирсэн байх жишээтэй. Ёс зүйтэй Байгаль Хамгааллын Холбоо нь энэхүү хоосон орон зайг нөхөх зорилготой бөгөөд орон нутгийн иргэдтэй үр дүнтэй, зөв харилцаж ажиллах арга зүйг ойлгон түүнийг хэрэгжүүлэх сургалт, удирдамжийг боловсруулсан юм.

Сургалтын гарын авлагын зорилго

Энэхүү ном нь орон нутгийн болон уугуул иргэдтэй ёс зүйтэй, хүртээмжтэй байдлаар харилцан ажиллах арга замыг боловсронгуй болгох зорилготой сургалтуудыг удирдан явуулахад чиглэсэн гарын авлага юм. Сургалт удирдагч нарт өөрсдийн ажлаа эргэцүүлэн тунгаах, ололт амжилт ба алдаа дутагдлаа хуваалцах, цаашид анхаарч ажиллах шаардлагатай зүйлсийг тодорхойлох боломжийг олгох PARTNERS Зарчмууд-аас (Mishra 2016; Mishra et al. 2017) боловсруулсан арга хэрэгслүүд болон хандлагуудыг санал болгож байна. Мөн энэ ном нь сургалтын туршид оролцогчдын байгаль хамгааллын туршлага дээр тулгуурлан илэн далангүй, бүтээлч хэлэлцүүлэг өрнүүлэхэд чиглэсэн нөхцөлийг бүрдүүлэхэд сургалт удирдагч нарт туслах зорилготой юм. Үүний зэрэгцээ, энэхүү сургалтын үйл явц нь ёс зүйтэй, хүртээмжтэй хандлагыг хадгалах чиглэлд төвлөрөх ёстой.

Дэмжлэг болгон бэлтгэсэн видеонуудыг Ёс зүйтэй Байгаль Хамгааллын Холбооны вэбсайтаас чөлөөтэй үзэх боломжтой: www.ethicalconservation.net/training/

A decorative illustration featuring a central green butterfly with its wings spread, surrounded by stylized green leaves, flowers, and small birds flying in the background. The entire scene is set against a light beige background.

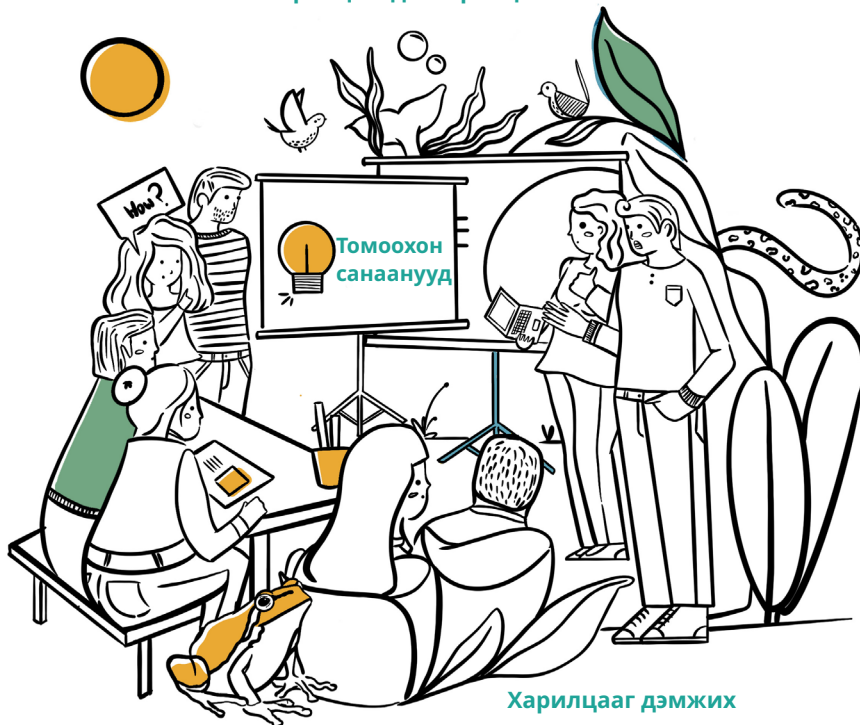
НЭГДҮГЭЭР ХЭСЭГ.
СУРГАГЧ БАГШ НАРЫН
ГАРЫН АВЛАГЫН УДИРТГАЛ

1

Удиртгал

Оролцогчдын оролцоо

Дэлхийн олон бүс нутагт хэрэгжиж буй байгаль хамгааллын хүчин чармайлтууд нь орон нутгийн болон уугуул иргэдийн амьжиргаа, сайн сайхан байдалд шударга бус дарамт үүсгэж байна. Үнэндээ, дээд түвшнээс буюу засгийн газраас дээрээс нь тулгасан хамгаалалтын хандлага нь дэлхий даяарх биологийн төрөл зүйлсийг хамгаалах үндсэн стратеги хэвээр байна. Ийм бодлого, хууль тогтоомжууд нь ихэвчлэн орон нутгийн болон уугуул иргэдийн үзэл бодол, зан заншил, сайн сайхан байдлыг төдийлөн харгалзан үздэггүй. Түүнчлэн, байгаль хамгааллын өртгийн дарамтын дийлэнх хэсгийг харьцангуй ядуу орон нутгийн иргэд үүрдэг хэвээр байна. Тэд амь амьдралдаа зайлшгүй хэрэгтэй байгалийн болон соёлын нөөцөд хүрэх эрхгүй, эсвэл хүрэх боломж нь хязгаарлагдмал байсаар байдаг. Орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллах нь байгаль хамгааллын амжилтад зайлшгүй шаардлагатай. Гэвч энэ чухал оролцоог бий болгох, удаан хугацаанд хадгалах чухлыг байгаль хамгааллын үйл ажиллагаанд ихэвчлэн орхигдуулдаг. Орон нутгийн иргэдийн оролцоог хангах үйл ажиллагаа явуулснаар л хангалттай гэж үзвэл, энэ нь тухайн иргэдийн шийдвэр гаргах эрх мэдлийг баталгаажуулах,

Орон нутгийн иргэдийн оролцоо нь зөвхөн үр нөлөөний хувьд бус, ёс зүйн хувьд ч зайлшгүй бөгөөд байгаль хамгааллын хөтөлбөрүүдийн урт хугацааны тогтвортой байдалд гол үүрэгтэй.

хамгаалах хэрэгцээг үл ойшоосон, гаднаас тулгасан хандлагад хүргэж болзошгүй. Байгаль хамгаалалд орон нутгийн иргэдийн оролцоог хангах нь ёс зүйн хувьд зайлшгүй бөгөөд үүнээс гадна байгаль хамгааллын үр нөлөө, урт хугацааны тогтвортой байдалд онцгой ач холбогдолтой.

Практик түвшинд авч үзвэл, бид ихэнхдээ орон нутгийн иргэдтэй хэрхэн харилцах, тогтвортой түншлэл байгуулах талаар албан ёсны сургалтгүй байдаг. Мөн бид ийм харилцааг хөгжүүлэх явцад учирч болох алдаа, бэрхшээлийг гүнзгий ойлгодоггүй төдийгүй, хүчтэй хамтын ажиллагаа хөгжүүлэх боломжуудыг бүрэн ашигладаггүй. Үр дүнтэй харилцаа тогтоох нь практик түвшинд олон сорилт дагуулдаг бөгөөд энэ нь ёс зүйн хүнд асуудлуудтай тулгардаг. Мөн улс төрийн нөлөө болон эдийн засгийн ашиг сонирхол нь байгаль хамгаалах харилцааг хүндрүүлдэг. Үр дүнгүйгээр хэрэгжүүлсэн байгаль хамгааллын оролдлого нь орон нутгийн иргэдтэй тогтоосон харилцаа, итгэлийг сүйтгэж, тэдэнд шударга бус хандлага үзүүлж, биологийн төрөл зүйлийг хамгаалах эцсийн үр дүнд ч саад болох магадлалтай.

Тиймээс байгаль хамгааллын хүрээнд орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллах зорилгоор боловсруулсан 'PARTNERS' зарчмууд¹ хэмээх удирдамжийг Азийн өндөр уулс дахь олон жилийн туршлага дээр үндэслэн анх боловсруулсан. Энэ зарчмууд нь дэлхий даяарх байгаль хамгаалагчдын туршлагаар улам баяжигдсан бөгөөд одоо Ёс зүйтэй Байгаль Хамгааллын Холбооны хүрээнд өргөжиж, боловсронгуй болсоор байна.

Энэхүү ном нь Ёс зүйтэй Байгаль Хамгааллын Холбоо-нд харьяалагддаг байгаль хамгаалагчдын туршлагад суурилан боловсруулсан сургалтын гарын авлага бөгөөд байгаль хамгаалагчдад зориулсан сургалтыг хэрхэн үр дүнтэй удирдан зохион байгуулах талаар зааварчилгаа өгдөг.

Энэхүү гарын авлагын зорилго нь сургалт удирдагчдад оролцогчдын туршлага, мэдлэг дээр тулгуурлан ярилцаж, хамтдаа амжилт, алдааг үнэлэх, нийтээрээ хамгааллын сорилттой хэрхэн илүү үр дүнтэй тэмцэх талаар хэлэлцэх, бодит оролцоо, эргэцүүлэл бүхий, бүтээлч орчинг бүрдүүлэхэд итгэлтэй байж, удирдах ур чадварыг олгоход оршино.

¹ PARTNERS нь орон нутгийн болон уугуул иргэдтэй үр дүнтэй хамтран ажиллахад чиглэсэн найман үндсэн зарчмыг илэрхийлдэг. Үүнд: Байнгын оролцоо, Тохиромжтой байдал, Хүндлэл, Ил тод байдал, Хэлэлцээ ба зөвшилцөл, Бусдыг ойлгон мэдрэх чадвар, Хариу үйлдэл үзүүлэх чадвар, Стратегийн дэмжлэг багтана.

2

Сургалтын гарын авлагын зорилтот бүлэг

Энэхүү гарын авлага нь дэлхийн өнцөг булан бүрт ажиллаж буй байгаль хамгаалагчдад зориулагдсан бөгөөд ялангуяа орон нутгийн иргэдтэй ажиллаж байсан тодорхой туршлагатай хүмүүст илүү тохиромжтой юм.

Идэвхтэй сургалт зохион байгуулахын тулд, сургалтыг зохион байгуулагч буюу сургагч багш нь өмнө нь partners зарчмуудыг ашиглаж ажиллаж байсан туршлагатай байх нь зүйтэй. Өөрөөр хэлбэл, partners зарчмуудын дагуу зохион байгуулсан сургалтад хамрагдаж байсан, эсвэл сургагч багш бэлтгэх сургалтыг дүүргэсэн байх шаардлагатай.

3

Сургалтад хэрхэн бэлтгэх вэ?

Хэрэв та энэхүү гарын авлагыг уншиж буй бол, та орон нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгаль хамгааллын сургалт явуулахаар төлөвлөж байгаа байх. Энэ гарын авлагын дараагийн хэсгүүд танд уг үйл явцыг амжилттай хэрэгжүүлэхэд тусална.

Сургалтын өмнөх урьдчилсан уншлага

Энэхүү гарын авлагад бид орон нутгийн иргэдийн оролцоог хангах PARTNERS зарчмуудын хүрээнд авч үздэг зарим чухал санаануудыг товчлон оруулсан. Эдгээр нь сургалт зохион байгуулах үед ашиглаж болох чухал суурь ойлголтуудыг агуулсан болно. Та дараах баримт бичгүүдтэй танилцсанаар сургалтад илүү үр дүнтэй бэлтгэж чадна:

- [“Building partnerships with communities for biodiversity conservation: lessons from Asian mountains”](#) – 2017 онд Journal of Applied Ecology сэтгүүлд нийтлэгдсэн
- [“The PARTNERS Principles for Community-based Conservation”](#) – 2016 онд Олон Улсын Ирвэс Хамгаалах Сангаас гаргасан энэхүү гарын авлага нь PARTNERS зарчмуудыг тус бүрээр нь дэлгэрэнгүй тайлбарлаж, жишээ болон туршлагуудыг хуваалцсан. Бүхэл бүтэн номыг сургалт бүрийн өмнө унших шаардлагагүй байж болох ч, тодорхой зарчим эсвэл сэдэвтэй холбоотой хэсгийг онцолж унших нь нэн тустай.

Мөн сургалтыг илүү үр дүнтэй явуулах арга барилын талаар дэлгэрэнгүй мэдээллийг Нэмэлт 1 ба 2-р хавсралтаас үзнэ үү.

Сургалтын гол чиглэл

Сургалт удирдагчийн хувьд, та оролцогчдод аюулгүй, бүтээлч, нээлттэй орчин бүрдүүлэх үүрэгтэй. (Хүснэгт 1)
Та сургалтын туршид оролцогчдын туршлагыг сонсож, тэднийг илэн далангүй ярилцан, өөр хоорондоо туршлагаа хуваалцах боломжийг бүрдүүлж өгөх ёстой.

Таны сургалтад хамрагдах оролцогчид доорхи хүмүүсээс бүрдсэн байж болно:

- Тэргүүн шугамд ажиллаж буй байгаль хамгаалагчид,
- Орон нутгийн иргэдийн төлөөлөл, манлайлагчид,
- Залуусын төлөөлөл,
- Одоо хэрэгжиж буй байгаль хамгааллын хөтөлбөрийн оролцогчид,
- Төрийн албан хаагчид, газар дээр ажилладаг мэргэжилтнүүд,
- Олон улсын болон орон нутгийн байгаль хамгааллын байгууллагын төлөөлөгчид.

Эдгээр оролцогч бүлгүүд (түүнчлэн тэдний доторх хувь хүмүүс) нь байгаль хамгаалалд харилцан адилгүй хандлага, туршлага, сонирхолтой байж болно. Тиймээс сургалтыг төлөвлөх шатандаа дараах зүйлсийг бодолцох хэрэгтэй: Хичээлээр дамжуулан тэдэнд юу сургахыг хүсэж байна вэ? Сургалтын дараа тэд ямар ур чадвар эзэмшсэн байх ёстой вэ? Оролцогчдоос юу хүлээж байна вэ?

Та сургалтын явцад оролцогчдоос туршлага цуглуулахын тулд нээлттэй, бүтээлч хэлэлцүүлгийг дэмжиж, өрнүүлэх ёстой.

Хүснэгт 1: Сургалтын зорилго ба хүлээлтүүдийн тойм

Сургалтын гол зорилго юу вэ?

Байгаль хамгааллын хүрээнд орон нутгийн иргэдтэй ажиллах шилдэг туршлагуудыг хуваалцах. Сургалтын явцад амжилт, сорилтуудыг ярилцан, хэлэлцүүлгийн үр дүнд PARTNERS зарчмууд буюу оролцоог дэмжих удирдамж зарчмуудыг хамтдаа ойлгох.

Сургалтаар бид юунд хүрэхийг хүсэж байна вэ?

Оролцогчид орон нутгийн иргэдтэй үр дүнтэй хамтран ажиллах ур чадварыг олж авах, мөн өмнө тулгарсан сорилтуудыг эргэцүүлж, тэдгээрийг хэрхэн шийдвэрлэх талаар хамтдаа хэлэлцэх.

Оролцогчдоос юу хүлээж байна вэ?

Хэлэлцүүлэгт идэвхтэй оролцох, өөрийн туршлагаа хуваалцах — оролцоог амжилттай хэрэгжүүлсэн жишээ, тулгарсан бэрхшээлүүд, тэдгээрээс сурсан сургамж гэх мэт.

Оролцогчдыг хэрхэн сонгон, урьж оролцуулах вэ?

Энэхүү сургалтад хамгийн тохиромжтой оролцогчдын тоо бол 10 хүн бөгөөд дээд тал нь 15 оролцогч байж болох ба үүнд сургагч багш болон орчуулагч (хэрэв шаардлагатай бол) орохгүй.

Сургалтыг төлөвлөхдөө дараах зүйлийг тодорхой ойлгож байх нь зүйтэй:

- Та сургалтын дараа оролцогчдоос ямар үйлдэл, оролцоог хүсэж байгаа вэ?
- Тэд ямар ур чадварыг эзэмшсэн байх нь чухал вэ?

Мөн оролцогчдод тавигдах шалгууруудыг тодорхой болгох нь зүйтэй. Жишээлбэл:

- Орон нутгийн иргэдтэй хамтран хэрэгжүүлсэн байгаль хамгааллын туршлагатай эсэх
- Боловсрол, орон нутгийн амьжиргаа зэрэг чиглэлээр орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллаж байсан туршлагатай байх гэх мэт.

Сургалтад оролцогч бүлгийн бүрэлдэхүүн ч чухал. Янз бүрийн соёл, салбар, ажлын туршлагатай хүмүүсээс бүрдсэн бүлэг нь сургалтыг илүү баялаг, өргөн хүрээтэй болгодог. Гэвч ийм төрөлжсөн оролцогчдын бүлэг дотор зарим бүлгийн гишүүд санаа бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэхэд саад болох нөхцөл байдал үүсэж болно.

Жишээлбэл:

- Эрэгтэйчүүд давамгайлсан бүлэг дунд эмэгтэй оролцогчид өөрийгөө илэрхийлэхэд төвөгтэй байх,
- Ахмад, эрх мэдэл бүхий хүмүүсийн дэргэд залуучууд үзэл бодлоо хуваалцахаас санаа зовох гэх мэт.

Тиймээс бүлгийн тэнцвэрийг хангах, зарим бүлгийн оролцогчдод өөр орчныг бүрдүүлж, өөрийнхөөрөө оролцох боломжийг нэмэгдүүлэх тал дээр анхаарах нь зүйтэй. Мөн бүлгийн харилцааны динамикийг анхааралтай ажиглаж, хүн бүрт тэгш оролцох боломжийг олгож байх нь маш чухал юм.

Сургалтын зарлалын жишээг Хавсралт 3-д оруулсан болно.

Зөвлөмж: сургалтын бүлгийн тэнцвэрт байдлыг хангахад анхаарч, тухайн оролцогч бүр өөрийгөө чөлөөтэй илэрхийлэх боломжтой орчныг бүрдүүлээрэй. Хэрэв шаардлагатай бол тусгай бүлгийн сургалт зохион байгуулах талаар ч бодолцож болно.

Хайрцаг 2: Хэрэв оролцогчид өөр хэлтэй (эсвэл бусад тусгай хэрэгцээтэй) бол яах вэ?

Хэрэв та өөр хэлээр ярьдаг оролцогчдыг урьж байгаа бол, эсвэл сонсголын бэрхшээлтэй, бусад төрлийн тусламж хэрэгтэй оролцогч байгаа бол, орчуулагч эсвэл бусад дэмжих ажилтныг сургалтын турш ажиллуулахыг анхаараарай.

Хэрэв орчуулагч шаардлагатай бол сургалт илүү урт үргэлжилж болзошгүй тул төлөвлөгөөндөө тохирсон нэмэлт хугацаа тусгах хэрэгтэй.

Мөн сургагч багш нь сургалтын өмнө орчуулагчтай цаг гарган хамт ажиллаж, сургалтын зорилго, хүргэх агуулгын талаар хамтран ойлголцсон байх шаардлагатай. Энэ нь сургалтын үр дүн, оролцогчдын сэтгэл ханамжийг нэмэгдүүлэхэд чухал нөлөөтэй.

Доорх зөвлөмжүүдийг анхаарч үзээрэй:

- Орчуулагч шаардлагатай гэсэн нөхцөл байдал сургалтад илүү их хугацаа шаарддаг. Иймээс энгийн хичээлээс хоёр дахин их цаг зарцуулагдаж болзошгүйг тооцоол.
- Хэрэв зөвхөн зарим оролцогч орчуулга шаардлагатай бол, суудлын зохион байгуулалтыг тэдгээр оролцогчдод ойр байхаар хийж, орчуулагчийн яриаг тухтай сонсох нөхцөлийг бүрдүүлээрэй. Энэ тухай бүх оролцогчдод сургалтын эхэнд тайлбарлан ойлгуул.
- Сургалт оролцогчдын идэвхтэй оролцоог шаарддаг тул, тэдэнд хэлэлцэх сэдвийн талаар бодох хугацаа өгөх нь зүйтэй. Энэ нь хэлний болон бусад саадтай оролцогчдыг мартагдахаас сэргийлж, тэгш оролцоо хангах нэг арга юм.
- Хэрэв хоёр хэл мэддэг оролцогч байвал, тэдгээрийг “түнш” болгон бусад оролцогчдод албан бус тайлбар хийхэд дэмжлэг үзүүлж болох юм. Гэвч үүнийг мэргэжлийн орчуулгын орлулагч биш, нэмэлт дэмжлэг болгон ашиглах хэрэгтэй.

Сургалтыг амжилттай болгоход чухал хүчин зүйлсийн талаар эргэцүүлэх нь

Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах үйлс нь олон янзын соёлын орчинд хэрэгждэг учраас нээлттэй харилцан яриа, туршлага солилцох орон зай бий болгоход мэдрэмжтэй хандлага шаардагддаг. Хүмүүсийн байгаль, хамгааллын талаарх үнэлэмж, хандлага харилцан адилгүй байдаг гэдгийг хүлээн зөвшөөрөх нь чухал.

Сургагч багшийн хувьд та сургалтын үеэр оролцогчидтой харилцахдаа дараах асуултуудыг өөрөөсөө асууж, байнга эргэцүүлэн бодоход тустай:

- Эрх мэдлийн харилцаа хэрхэн илэрч байна вэ? (Жишээлбэл, хүйс, нас, албан тушаалын ялгаа гэх мэт). Хэн өөрчлөлт хийх эрх мэдэл, боломжтой байна вэ? Та өөрөө энэ бүтэц дотор аль байр сууринд байна вэ?
- Оролцогчид ямар нэгэн нийгмийн ялгаварлан гадуурхалтад өртсөн эсэхийг та мэдэж байна уу? Хэрэв тийм бол сургалтын үеэр тэдгээр оролцогчдод учирч болох саад бэрхшээлийг даван туулах стратеги боловсруулсан уу?
- Тухайн орон нутгийн түүх, өнгөрсөн байгаль хамгааллын туршлага нь хүмүүсийн хамгаалалд хандах хандлагад нөлөөлдөг үү? Та энэ талаарх мэдлэгийг сургалтын явцад хэрхэн харгалзан үзэх вэ?
- Орон нутгийн улс төрийн нөхцөл байдал сургалтын уур амьсгалд нөлөөлж байгаа юу? Та үүнийг анзаарч, ойлгож байна уу?

Бэлтгэл ажлын бусад хэрэгтэй алхмууд

Сургалтад оролцогчдод дээр дурдсан чухал мэдээллүүдийг сургалт эхлэхээс 5 хоногийн өмнө урьдчилан хуваалцах нь үр дүнтэй. Хавсралт 3-д сургалтын зарлалын жишээ багтсан. Хавсралт 5-д сургалтын хуваарийн жишээ багтсан. Мөн оролцогчдоос хүлээлтүүдийн талаар асуулга авч, түүний дүнг нэгтгэн сургалтын агуулгыг төлөвлөхдөө ашиглах нь ихээхэн тустай.

Сургалтад шаардагдах бүх хэрэгслийг урьдчилан бэлдэж, сургалт эхлэхээс өмнө байршуулах шаардлагатай. Доорх жагсаалт нь сургалтыг идэвхтэй, бүтээлч байлгах хэрэгслүүдийн жишээ юм:

- Наадаг бичгийн цаас
- Самбар, өнгийн маркер, баллуур
- Флип-чарт
- Өнгийн балаар бичих үзэг, фломастер
- Оролцогчдод зориулсан хэрэгсэл (дэвтэр ба бал)
- Сургалтын материалуудын хэвлэмэл хувилбар
- Проектор (шаардлагатай бол)

4

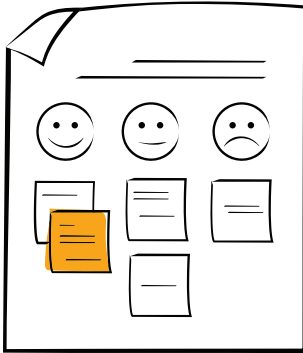
Сургалтыг сонирхолтой, нөхцөл байдал таарсан байлгах нь

Флип-чартууд нь сургалтын хэлэлцүүлгийн үеэр гарч ирсэн сонирхолтой санаануудыг тэмдэглэж авах үр дүнтэй арга хэрэгсэл болдог. Үүнээс гадна, сургалтын туршид өрөөнд гурван өөр флип-чартын хуудас байрлуулж, янз бүрийн төрлийн санал хүсэлт, сэтгэгдлийг хуваалцах орон зай бүрдүүлж болно.

Доорх жишээнүүдийг харна уу:

- **Хэрэгтэй санаа ба дараа ярилцах асуултын жагсаалт:** Энэ хуудсанд сургалтын аль ч үеэр гарч ирсэн сонирхолтой санаа эсвэл асуултуудыг бичиж үлдээж болно. Тэдгээрийг сургалтын дараа буюу дараагийн өдрүүдэд хэлэлцэх боломжтой.
- **Эх сурвалжууд:** Оролцогчид болон сургагч багш тодорхой сэдвийн дагуу унших, хуваалцах шаардлагатай материалуудыг энд жагсаан бичнэ. Энэ нь орон нутгийн

иргэдтэй хамтран ажиллах зарчмуудыг гүнзгий ойлгоход тусалж, сургалтын дараах туршлага болгон хэрэглэхэд дөхөм болно.

- **“Сэтгэл хөдлөлийн хэмжүүр” (Mood Meter):** Энэ хуудсан дээр гурван нүүр зур:

инээмсэглэсэн 😊,
төвийг сахисан 😐,
гунигтай 😞

Оролцогчид наадаг цаасан дээр санал, сэтгэгдлээ бичиж, тухайн эможи доор нааж байрлуулна. Энэ аргачлал нь сургагч багшид бүлгийн уур амьсгалыг тодорхойлох боломж олгодог. Жишээлбэл, сэтгэл хөдлөлийн хэмжүүрт олон хүн 😞 царайтай санал бичсэн бол энэ нь хэлэлцүүлэг хэт урт байна гэсэн дохио байж болно. Тийм тохиолдолд “хөгжилтэй, хөнгөн” үйл ажиллагаа оруулж, сургалтыг эрч хүчтэй, сонирхолтой болгох хэрэгтэй (Хавсралт 4-д янз бүрийн хөгжөөнт арга хэмжээг танилцуулсан).

Сургалтын туршид эдгээр флип-чартуудыг ашиглан оролцогчдоос гарсан санаа, сэтгэгдлийг тэмдэглэж, өдөр бүрийн эхлэл ба төгсгөлд эргэн харж, хэлэлцэх нь чухал.

Хоёр ба гурван өдрийн турш үргэлжлэх сургалтыг үр дүнтэй байлгахын тулд оролцогчдын оролцоог идэвхтэй, эрч хүчтэй байлгах нь тун чухал.

Сургалтын явцад, ялангуяа өдрийн хагаст, оролцогчид ядарч сульдах, анхаарал сарних магадлал өндөр байдаг. Иймээс сургалтын хөтөлбөрт богино хэмжээний, хөгжилтэй, идэвхтэй хөдөлгөөн оруулах үйл ажиллагаануудыг төлөвлөж оруулах нь тустай. Эдгээр нь оролцогчдын анхаарлыг төвлөрүүлж, бие биетэйгээ харилцах, санал солилцох боломж бий болгоно. Хавсралт 4-д дурдсан сонирхолтой үйл ажиллагаануудын дундаас сургалтын бүлгийн онцлогт тохирсон арга хэмжээг сонгож, оролцогчдыг идэвхжүүлэхийг зөвлөж байна. Зарим арга хэмжээ нь оролцогчдын биеийн хөдөлгөөн, бие биетэйгээ хүрэлцэх байдлыг шаарддаг тул тухайн бүлгийн соёл, мэдрэмжид тохирох үйл ажиллагааг сонгоорой. Жишээлбэл, зарим бүлэгт нэгнийхээ биед хүрэх тоглоом тохиромжгүй байж болзошгүй.

Хэлэлцүүлгийг өрнүүлэхийн тулд оролцогчид болон чиглүүлэгч (чиглүүлэгчид) бие бие рүүгээ харан дугуйрч сууж болно. Эсвэл оролцогчдыг ширээ ширээгээр нь баг болгон тусгаарлаж, чиглүүлэгч тэдгээрийн дундуур болон үндсэн дэлгэц/самбарын хооронд шилжин ажиллах боломжийг олгоно. Үүний гол зорилго нь оролцогчид хоорондоо хэлэлцүүлэг өрнүүлэх, багийн ажиллагааг дэмжихэд оршино.

ЗУРАГ 1: “PARTNERS” сургалт, семинарын орчин нь энгийн бөгөөд албан бус байж болох бөгөөд энэ нь оролцогчдод харилцан ярианы туршилагаасаа хуваалцах, солилцох боломжийг олгодог.

ЗУРАГ 2: Хэрэв таны сургалт явуулж буй газар (болон цаг агаарын нөхцөл байдал) боломж олгож байвал хэлэлцүүлгийн зарим хэсгийг задгай агаарт (гадаа) өрнүүлэх нь маш үр дүнтэй байдаг.

5

PARTNERS зарчмуудыг дахин сануулах нь

PARTNERS зарчмууд нь биологийн төрөл зүйлийг хамгаалах үйл ажиллагаанд уугуул иргэд болон орон нутгийн иргэдтэй ёс зүйтэй, үр дүнтэй хамтран ажиллахад зориулсан найман үндсэн зарчим юм. Дараагийн хэсгүүдэд эдгээр зарчмуудыг харилцан үйлдэл бүхий дасгал, багийн ажлуудаар дамжуулан тайлбарлах болно. PARTNERS гэдэг нь Presence, Aptness, Respect, Transparency, Negotiation, Empathy, Responsiveness and Strategic Support гэсэн зарчмуудын эхний үсгийн товчлол юм.

Сургалтын эхний өдөр: Бид “Байнгын оролцоотой байх (Presence)”, “Нөхцөл байдалд тохирсон байх (Aptness)”, “Хүндэтгэлтэй хандах (Respect)” болон “Ил тод байх (Transparency)” гэсэн дөрвөн зарчимд төвлөрнө. Эдгээр нь аливаа орон нутгийн хамгааллын хөтөлбөрийг эхлүүлэхэд суурь болдог.

Тэдгээр нь дараах зүйлсийн чухлыг онцолдог:

- Орон нутагт итгэлцэл бүхий харилцаа тогтоохын тулд тогтвортой, удаан хугацааны оролцоо шаардлагатай;
- Хүмүүсийн хэрэгцээ, хүлээлтийг харгалзан чухал хамгааллын асуудлыг хамтран шийдвэрлэх хэрэгтэй;
- Хамгааллын санаачилгыг соёлын, шинжлэх ухааны болон нөхцөл байдлын хувьд тохиромжтой байхаар төлөвлөх нь зүйтэй;
- Орон нутгийн иргэдийг эрх тэгш түнш гэж хүлээн зөвшөөрөх шаардлагатай;
- Хүмүүсийн үзэл бодлыг хүндэтгэх,
- Харилцааг ил тод, харилцан ойлголцсон байлгах.

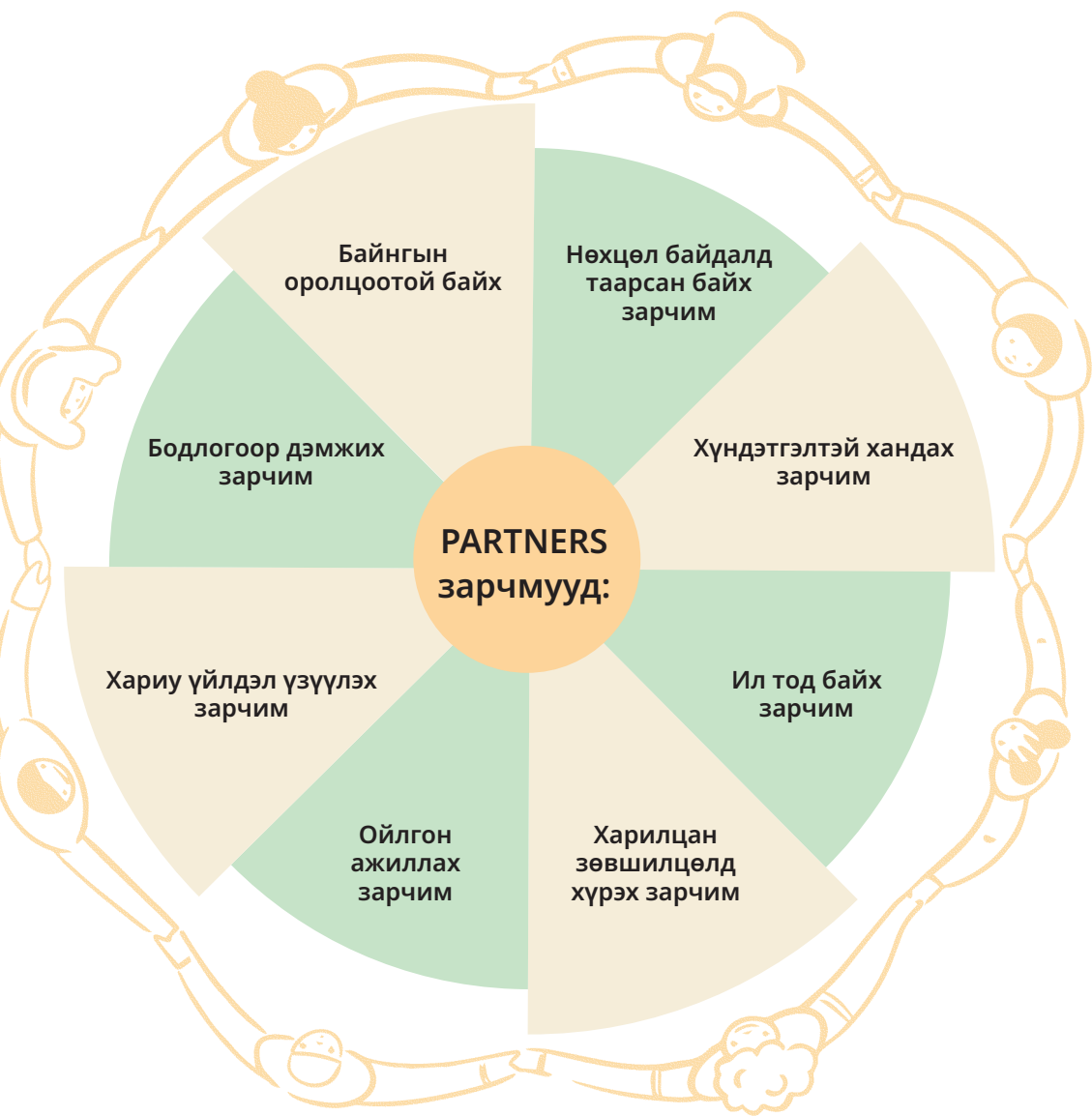
Сургалтын хоёр дахь өдөр:

Бид “Харилцан зөвшилцөлд хүрэх (Negotiation)”, “Ойлгон ажиллах зарчим (Empathy)”, “Хариу үйлдэл үзүүлэх (Responsiveness)”, “Бодлогоор дэмжих зарчим (Strategic Support)” гэсэн зарчмуудад анхаарна.

Аливаа орон нутгийн хамгааллын оролдлого нь урт хугацаанд үр дүнтэй, тогтвортой гэрээ хэлцэл хийх шаардлагатай бөгөөд ингэснээр орон нутгийн оролцоог гүнзгийрүүлж, бэхжүүлдэг. Тиймээс хамгаалагчид:

- Хамтын хэлэлцээг нийт оролцогч талуудын оролцоотойгоор, хүндэтгэлтэй, утга учиртай, хүртээмжтэй байдлаар зохион байгуулах хэрэгтэй;
- Хүмүүстэй харилцахдаа өрөвч сэтгэл, итгэлцлийг бий болгох;
- Үргэлж суралцаж, дасан зохицох, шинээр гарч ирж буй асуудал, боломжуудад уян хатан, бүтээлч байдлаар хариу үйлдэл үзүүлэх;
- Эцэст нь, орон нутгийн хамгааллын үйл ажиллагааг тэлж, тогтвортой болгохын тулд засгийн захиргааны болон бусад түншүүдийн дэмжлэгийг бодлоготойгоор нэмэгдүүлэх чухал байдаг.

PARTNERS зарчмууд

ЗУРАГ 3: Нутгийн иргэдэд
түшиглэсэн байгаль
хамгааллыг ёс зүйтэй,
үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд
шаардлагатай найман
зарчмыг дүрсэлсэн PARTNERS
зарчмуудын визуал дүрслэл.

ХОЁРДУГААР ХЭСЭГ.

**PARTNERS ЗАРЧМУУДЫН
СУРГАЛТЫН ЭХНИЙ ӨДӨР**

1

Танилцуулга, сургалтын журам, хүлээлт хуваалцах

Танилцуулга

Танилцуулга нь сургалтын нийт уур амьсгалыг бүрдүүлдэг чухал үе шат бөгөөд оролцогчдыг бие биетэйгээ танилцуулж, сургалтын өмнө тав тухтай орчин бүрдүүлэх алтан боломж юм. Энэ бол сургагч багш оролцогчдоо таньж мэдэх, оролцогчид ч мөн адил багшийг таньж ойлгох эхний алхам билээ. Танилцуулах дасгал нь харилцан ойлголцлыг бий болгох, оролцогчдод аюулгүй, нээлттэй орон зай мэдрүүлэх байдлаар төлөвлөгдөх хэрэгтэй. Доорх жишээ нь танилцуулгын үйл ажиллагааг хэрхэн эхлүүлж болохыг харуулж байна. Мөн тухайн соёл, нийгмийн орчинд тохирсон танилцуулах арга замыг сонгох нь чухал. Орон нутгийн уламжлалт зан үйл, хандлагыг тусгах нь оролцоог нэмэгдүүлэх сайхан эхлэл болж чадна.

Дасгал 1

30-40 минут

Танилцуулга

Оролцогчдыг санамсаргүй байдлаар хослуулж, 10 минутын хугацаанд хоорондоо ярилцан, хамтрагчийнхаа талаар сонирхолтой зүйлсийг олж мэдэх даалгавар өгнө. 10 минутын дараа оролцогч бүр хамтрагчаа товч танилцуулж, онцлох зүйлийг дурдана гэдгийг урьдчилан мэдэгдэнэ.

Анхаарах зүйлс – Бүлэгт янз бүрийн соёл, нас, нийгмийн гаралтай хүмүүс багтсан байх боломжтой тул оролцогчид бие биенээ танихгүй байх магадлалтай. Боломжтой бол танилцдаггүй хүмүүсийг хослуулж, өөр гарал үүсэлтэй оролцогчдыг хослуулахыг хичээгээрэй. Мөн эрэгтэй, эмэгтэй оролцогчдыг хослуулахдаа тухайн орны соёл, тухайн хүний тухтай байдлыг анхаарах хэрэгтэй. Хамтрагчаа хэрхэн танилцуулах талаар оролцогчдод асуух асуултуудыг жишээ болгон санал болгож болно.

Жишээ нь:

Миний хамтрагчийн нэр Кубан, тэрээр Киргизстанд Цоохор Ирвэс Хамгаалах Сангийн захирал. Кубан хээрийн ажилд дуртай бөгөөд камераар судалгаа хийх их сонирхолтой. Тэрээр бүх хээрийн ажлаа "Пажеро"-той хийдэг. Тэгэхдээ Пажеро нь түүний хамгийн хайртай мориных нь нэр шүү!

Та мөн оролцогчдод хамтрагчаасаа асуух боломжтой асуултуудын жишээг өгөөрэй. (Жишээ нь: Тэр хаана амьдардаг вэ? Ямар ажил хийдэг вэ? Ажлынхаа юунд нь дуртай вэ? Хобби нь юу вэ? Сүүлд ямар ном уншаад хамгийн их сэтгэгдэл төрүүлсэн бэ? гэх мэт).

Хэрэв та энэ дасгалыг байгаль хамгааллын ажлын туршлагатай холбохыг хүсвэл дараах гол сэдвүүдийг хамруулахыг санал болгож болно:

- Орон нутгийн иргэдтэй ажилласан туршлага
- Ажлынхаа талаар хөгжилтэй баримт

Энэ дасгалын хэд хэдэн хувилбар бий:

- Өөрийгөө танилцуулахдаа нэрээ хэлж, өөрийгөө тодорхойлох 3 үгийг сонгон хэрэглэнэ. Оролцогчдод 5 минутын хугацаа өгч 3 үгээ бодоход нь тусална. Дараа нь оролцогч бүр нэр болон өөрийгөө тодорхойлох гурван үгээ хэлнэ. Сонирхолтой үгс гарч ирж магадгүй тул оролцогчид асуулт асууж, бие биенийхээ талаар илүү ихийг мэдэх боломжийг олгоорой.
- Нэр, мэргэжлээ хэлж, дараа нь өөрийнхөө тухай хөгжилтэй зүйлийг хуваалцана. Энэ нь өөрийгөө бусдад танилцуулах энгийн, үр дүнтэй арга юм.
- Нэр болон өөрийнхөө тухай 140 тэмдэгтийн дотор багтаан бичих буюу твиттер дээр өөрийгөө танилцуулах гэж байгаа мэтээр бичүүлнэ. Хэрэв оролцогчид цахим орчинд идэвхтэй бол энэ хувилбар тохиромжтой.

Сургалтын журам

Танилцуулгын дараа, оролцогчидтой хамт сургалтын журам буюу хамтын хүлээн зөвшөөрсөн дүрэм боловсруулахад тодорхой хугацаа зарцуулах хэрэгтэй. Эдгээр журам нь сургалтын хоёр өдрийн туршид аюулгүй, хүндэтгэлтэй, чөлөөтэй ярилцах орчинг бий болгоход тусална. Хэрэв сургалтын явцад асуудал гарвал, эдгээр журмыг дахин сануулж, бүх оролцогчдод санамж өгөх зорилгоор ашиглаж болно. Иймээс журамтай холбоотой флип-чартын хуудсыг ил байрлуулж, хэн ч харах боломжтой байлгах нь зүйтэй. Сургалтын журам нь оролцогч бүрт сургалт нь хамтын суралцах, туршлага солилцох, үзэл бодлоо хүндрүүлэх орон зай гэдгийг мэдрүүлэх зорилготой.

Сургалтын удирдамж нь оролцогчдод энэхүү сургалт нь туршлагаасаа хуваалцах, бие биенээсээ суралцах аюулгүй, нээлттэй орчин байх болно гэдгийг батлан харуулах зорилготой юм.

Дасгал 2

45 минут

Сургалтын үед мөрдөх журмыг тодорхойлох

Цоо шинэ флип-чарт аваад, оролцогчдоос сургалтын үеэр баримтлах дүрэм, журам ямар байвал зохистой байх тухай саналуудыг цуглуулж бичнэ. Зарим санал нь бүх оролцогчдод шууд ойлгомжтой, хүлээн зөвшөөрөгдсөн тохиолдолд тэдгээрийг флип-чарт дээр бич. Харин санал нийлэхгүй зүйл байвал, тухайн асуудлыг хамтаараа ярилцаж, хамгийн олон хүний сэтгэлд нийцэх шийдэлд хүрэхийг зорь.

Энэ дасгалыг эхлүүлэхийн тулд зарим боломжит дүрмүүдийг жишээ болгон дурьдаж болно. Гэхдээ эдгээрийг оролцогчид өөрсдөө санал болгож байгаа мэт хамтран бүтээх зарчмыг баримтлаарай:

- Гар утас, зөөврийн компьютерийг анхаарал сарниулахгүйн тулд хол тавих
- Анхааралтай, идэвхтэй сонсох
- Хэрвээ таны бодол бусдынхаас өөр байвал санаа зовохгүйгээр хуваалц
- Эргэлзэж, ойлгоогүй зүйл байвал асуух
- Бие биенийхээ яриаг тасалдуулахгүй байх
- Бие хүнийг биш, санаа бодлыг шүүмжлэх
- Тэнэг асуулт гэж байхгүй
- Эх хэл нь саад болох ёсгүй — илэрхийлэх өөр аргууд байж болно
- Хөдөлгөөнтэй дасгал хийх боломжийг нээх
- Хэрвээ шаардлагатай бол бүлгээ өөрчилж, шинэ хүмүүстэй ажиллах эрх чөлөөтэй байх
- Хэн нэгэн оролцогч урьдчилан мэдэгдсэн тохиолдлоос бусад үед сургалтын бүх хугацаанд оролцохыг хүлээж буй
- Бусдын хэлсэн санаан дээр тулгуурлан ойлголт гүнзгийрүүлэх, хамтдаа шийдэлд хүрэх
- Хэрвээ танд сургалтын үеэр хэлэгдсэн зүйл эмзэг мэдрэмж төрүүлбэл, шууд илэрхийлэх эрхтэй
- Хамтран оролцогчдын нууцлалын хүсэлтийг хүндэтгэн дагах
- Сургалтын явцад анхаарал төвлөрөлтэй байлгахын тулд хангалттай завсарлага төлөвлөх
- Ялангуяа шүүмжлэл хэлэх үедээ бүтээлч байж, хувь хүнийг бус тодорхой санааг хэлэлцэх

Оролцогчдод
эдгээр хүлээлтээ
илэрхийлэх
боломжийг олгох
нь танд сургалтын
хөтөлбөрөө
тэдгээрт нийцүүлэн
хэлбэржүүлэх
эсвэл өөрчлөн
зохицуулахад
тусална.

Зарим журамыг хэрэгжүүлэхэд бэрхшээлтэй байж болох ч, анхаарал төвлөрсөн орчин бүрдүүлэх нь сургалтын үр дүнд маш том нөлөөтэй. Жишээлбэл, гар утас унтраах нь оролцогчдод анхаарлаа бүрэн төвлөрүүлэхэд тусална. Бүх дүрмийг хамтаараа бүрдүүлсний дараа, бүх оролцогчдоос хүлээн зөвшөөрч буйгаа баталгаажуулж, флип-чарт дээр бичсэн дүрмийг сургалтын туршид ил байрлуулна.

Оролцогчид сургалтаас юу хүлээж байгаа вэ? Мөн бидэндтэй ямар туршлагаа хуваалцах вэ?

Сургалтанд оролцогч бүр өөр өөрийн хүлээлттэйгээр ирдэг — тэд сургалтаас тодорхой зүйл сурахыг, мөн тодорхой зүйлсийг бусадтай хуваалцахаар ирдэг. Тиймээс тэдний хүлээлтийг илэрхийлэх боломжийг бүрдүүлэх нь сургалтын хөтөлбөрийг уян хатан зохион байгуулахад тустай. Энэ нь оролцогчдод сургалт нь нэг чигт бус, харин хоёр талын харилцан суралцах үйл явц болохыг ойлгуулж, тэдний оролцоог нэмэгдүүлнэ. Мөн сургалтын төгсгөлд сургалт үр дүнтэй болсон эсэхийг үнэлэхэд суурь үзүүлэлт болдог.

Доорх дасгал нь сургалтын **хамтын хүлээлтийг тодорхойлох** зорилготой.

Дасгал 3

15-30 минут

Хүлээлт: Сургалтаас оролцогчид юу сурахыг хүсэж байна вэ?

Сургалтын зорилго нь оролцогчдод мэдлэг олгох, тэдэнд өөрийн туршлагаа бусадтай хуваалцах орон зай бий болгох явдал юм. Хүмүүс сургалтад өөр өөрийн хүлээлттэй ирдэг учраас энэ дасгалын зорилго нь тэдгээр хүлээлтийг ил болгож, сургалтын агуулгыг тухайн бүлгийн онцлогт нийцүүлэн уян хатан төлөвлөхөд оршино. Мөн сургалтын төгсгөлд эргэн дүгнэхэд ч ашигтай байдаг.

Алхам 1: Оролцогч бүрт наадаг цаас өгч, дараах асуултад хариулт бичихийг хүснэ:
“Та энэ сургалтаас юуг сурч мэдэхийг хүсэж байна вэ?”

Алхам 2: Бүх оролцогчид бичсэн хариултуудаа флип-чарт дээр нааж, нэг нэгээр нь чангаар уншиж, сургалтын удирдагч тэдгээрийг самбар дээр цэгцтэй жагсаан бичнэ.

Жишээ нь:

- Орон нутгийн иргэдтэй хэлэлцээ хийх арга барил сурах”
- “Хамтын удирдлагын талаар ойлголт авах”
- “Өөр улс орны мэргэжилтнүүдээс туршлага сонсох” гэх мэт

Эдгээр хүлээлтүүдийг сургалтын төгсгөлд дахин харж, хэр зэрэг хангагдсан эсэхийг үнэлэх боломжтой. Хэрвээ оролцогчийн бичсэн хүлээлт сургалтын цар хүрээтэй тохирохгүй бол, хүндэтгэлтэй байдлаар тайлбарлаж, талархал илэрхийлээрэй. Хэрэв хэт нарийвчилсан асуудал байвал, сургагч багш сургалтын үеэр тохирсон хэсэгт нь жишээ болгон оруулж, эсвэл чөлөөт цагт ярилцах боломжтой.

Мөн оролцогчийн бичсэн хүлээлт тухайн мөчид хэлэлцэхэд тохирохгүй ч сургалтын үеэр дахин авч үзэх шаардлагатай байвал, “Хэрэг болох санааны жагсаалт” (паркинг лот) гэсэн флип-чарт дээр шилжүүлэн бичиж болно.

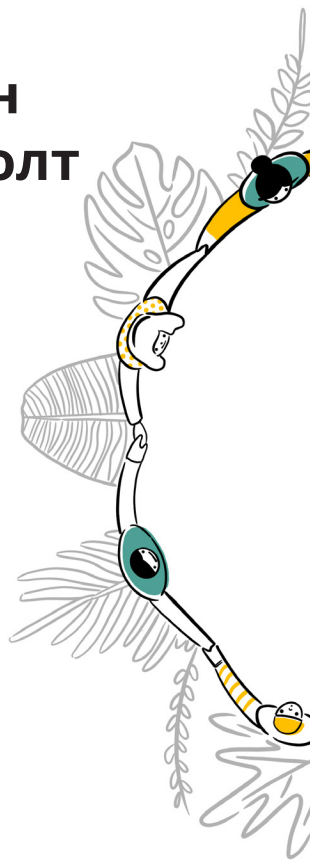

2

Орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллах үйл явцын суурь ойлголт

Орон нутгийн нөхөрлөл гэж юу вэ?

Энэ талаар хүн бүр өөр өөрийн ойлголттой байдаг. Энэ нь ихэвчлэн бидний нийгэм-экологийн орчин, соёл, эдийн засгийн гарал үүсэлтэй холбоотой байдаг. Дэлхийн янз бүрийн бүс нутгуудад орон нутгийн нөхөрлөл нь бүтэц зохион байгуулалт, зан заншил, хэмжээ, газарзүйн байршил зэргээрээ ихээхэн ялгаатай байдаг бөгөөд энэ нь тухайн нөхөрлөлүүдэд тулгардаг сорилтууд, асуудлууд ч өөр байх нөхцлийг бүрдүүлдэг. Тиймээс оролцогчдоос “Орон нутгийн нөхөрлөл” гэдэг нь тэдний хувьд юу гэсэн утгатай вэ гэдгийг хамтдаа ярилцаж, санаа бодлыг нь чөлөөтэй илэрхийлэх боломж олгох нь үр дүнтэй байж болно.

Дасгал 4

20-30 минут

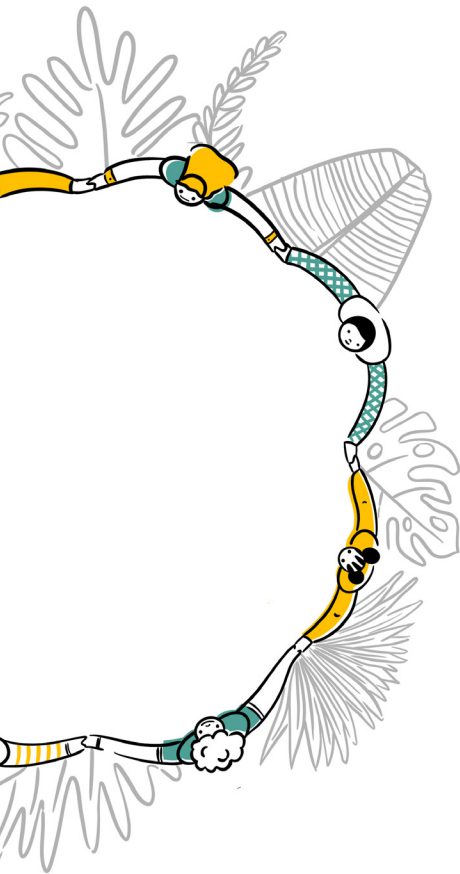
“Нөхөрлөл” гэж юуг хэлэх вэ?

Оролцогч бүр “нөхөрлөл” гэсэн ойлголтыг өөрийн гарваль, орчин нөхцөл, мэргэжлийн туршлага, оролцож буй хөтөлбөрөөс шалтгаалан өөр өөрөөр тодорхойлж болох тул энэ ойлголтыг хамтаараа тодорхойлох нь сургалтын уялдаа холбоог хангах суурь нөхцөл болно.

Орон нутаг гэдэг нь дараах ойлголтыг илэрхийлж болно:

- Уугуул иргэдийн бүлэг
- Хөдөөгийн айл өрх, малчид
- Загасчдын суурин, ойн иргэд
- Тодорхой газар нутагт оршин суугчид
- Сайн дурын бүлгүүд, хамтын санаачилга
- Тодорхой салбар, сонирхлоор холбогдсон бүлгүүд
- Байгаль хамгааллын хамтын удирдлагын түншлэл

Хэрвээ оролцогчдын тодорхойлолт хоорондоо харилцан адилгүй байвал сургалтын турш хэрэглэх нэг тодорхойлолт дээр санал нэгдэж, сургалтын явцад дахин ашиглах нь тохиромжтой. Жишээ нь “Орон нутгийн нөхөрлөл” гэдэг нь тодорхой газар нутагт амьдардаг, эсвэл тухайн газрын байгалийн нөөц, соёл, уламжлалтай нягт холбоотой хамтын зорилго бүхий бүлэг хүмүүсийг хэлнэ.

Орон нутгийн оролцооны талаарх эдгээр өөр туршлага, үзэл бодлын талаарх нэгдсэн ойлголт нь сургалтын дараагийн хэлэлцүүлэгт чиглэлийг өгч, partners зарчмууд болон оролцооны үйл явцыг амжилттай хэрэгжүүлэх арга замуудыг тодорхойлоход тусална.

Орон нутагтай хамтран ажилласан хувийн туршлагуудаа хуваалцах нь

Оролцогчид соёлын болон нийгэм-эдийн засгийн хувьд олон талын туршлагатай, ялгаатай орчноос ирсэн тул тэдгээрийн хамт олны болон хувийн туршлага, ойлголт нь харилцан адилгүй байх магадлалтай. Тухайлбал, зарим оролцогчид орон нутгийн иргэд рүү чиглэсэн, тушаасан шинжтэй, тухайн иргэдийн онцлог нөхцөлийг хангалттай харгалзан үзээгүй байдлаар татан оролцуулж байсан тохиолдлыг дурсаж болох юм. Эдгээр ялгаатай туршлага, үзэл бодлуудыг хамтдаа ойлгож, хуваалцах нь дараа дараагийн хэлэлцүүлэг болон PARTNERS зарчмуудын хүрээнд хамтран ажиллах арга замуудыг тодорхойлоход чухал үндэс болно.

5–8-р дасгалууд нь оролцогчдод өөрийн туршлагаа тодорхойлж, орон нутгийн хамтын ажиллагааны талаарх ойлголтоо илэрхийлэхэд тусална. Доорх жишээнүүд нь тухайн сэдэвт аль дасгалыг ашиглавал илүү оновчтойг сонгоход тань тусална.

Дасгал 5

30 минут

Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн болон нутгийн иргэдийн удирдлагатай байгаль хамгааллын ялгаа

Оролцогчдоос дараах асуултуудын хүрээнд хэлэлцүүлэг өрнүүлээрэй:

- “Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн” (community-based) болон “нутгийн иргэдийн удирдлагатай” (community-led) байгаль хамгааллын ялгаа юу вэ?
- Эдгээр ойлголт тус бүртэй холбогдуулан тэдний санаанд ямар үг, дүр зураг бууж байна вэ?
- Тухайн хандлагаар ажиллах үед байгаль хамгааллын үр дүнд ямар өөрчлөлт, үр нөлөө гарч болох вэ?
- Оролцогчдоос өөрсдийн ажилд аль хандлага илүү тохирч байгааг тодруулж, аль нэг тал нь дутагдалтай байж болох эсэхийг хамтдаа хэлэлцээрэй.

Эдгээр туршлагуудыг хамтад нь ойлгосноор, цаашид PARTNERS зарчмуудын хүрээнд хэлэлцэх амжилттай оролцооны арга замыг тодорхойлоход суурь болох юм.

Дасгал 6

45 минут

Нутгийн иргэдийн оролцоотой байгаль хамгааллыг та хэрхэн дүрслэлж, төсөөлж байна вэ? Зураг дүрслэлээр илэрхийлнэ үү.

- Сургалтад оролцогчдыг 3-5 хүний бүрэлдэхүүнтэй бүлгүүдэд хуваана.
- Бүлэг бүр Нутгийн иргэдийн оролцоотой байгаль хамгаалал тэдэнд ямар утгаар ойлгогдож байгааг хэлэлцэнэ. Энэ ойлголтыг илэрхийлэхэд ямар үгс, дүрслэл, бэлгэ тэмдэг, сэтгэгдэл, мэдрэмжүүд төрж байгаа талаар ярилцуулна.
- Оролцогчдод том цаасан дээр 20 минутын хугацаанд өөрсдийн ойлголт, мэдрэмжийг зургаар илэрхийлэх боломж олгоно.
- Дараа нь баг тус бүр зургаа танилцуулж, тус бүрт нь хэлэлцэх цаг хангалттай (ойролцоогоор 20 минут) олгоно.

Энэхүү дасгалын зорилго нь оролцогчдод нутгийн иргэдийн оролцоотой байгаль хамгааллын талаарх ойлголтыг мэдрэмж, туршлага, төсөөлөл дээр үндэслэн өөрийнхөөрөө илэрхийлэх боломж олгож, олон талт харилцан ойлголцолд хүрэхэд оршино.

Бүлэг бүрийг нутгийн болон уугуул иргэдийг хамарсан байгаль хамгааллын зорилго амжилттай биелсэн жишээ, мөн тэдгээр оролцоог хангах явцад бэрхшээл тулгарсан эсвэл зорьсон үр дүнд хүрч чадаагүй тохиолдлын жишээ тус бүрийг ажил дээрээ тулгуурлан хуваалцахыг уриалаарай.

Дасгал 7

40 минут

Нутгийн иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлсэн ажлын туршлагаа хуваалцана уу.

- Оролцогчдыг 2–4 бүлэгт хуваана. Бүлэг бүрт 20 минутын хугацаа олгож, орон нутгийн иргэдийн оролцоотой байгаль хамгааллын ажлын амжилттай болон бэрхшээлтэй туршлагууд дээрээ тулгуурлан хэлэлцүүлэг өрнүүлнэ.
- Оролцогчдоос орон нутгийн иргэд эсвэл уугуул иргэдийг хамарсан амжилттай ажил, мөн хүндрэлтэй тулгарсан жишээг тус бүр нэгийг сонгон ярилцуулахыг уриална.
- Тус бүрийн бүлэг нэг туршлагыг бүх хүнд танилцуулна.

Доорх асуултуудыг хэрэглэж, жишээгээ тодорхой болгоход тусалж болно:

- Яагаад тухайн хамгааллын үйл ажиллагаа хүссэн үр дүнд хүрсэн (эсвэл хүрээгүй) вэ? Үр дүнд нөлөөлсөн хоёр гол шалтгааныг нэрлэ.
- Үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх явцад ямар бэрхшээл тулгарсан бэ? Тэдгээрийг хэрхэн даван туулсан бэ?
- Орон нутгийн оролцоог хангахад хамгийн хүнд байсан зүйл юу байсан бэ? Та үүнийг хэрхэн зохицуулсан бэ?
- Үр дүн нь ямар байсан бэ? Тэр үр дүнд хүрэхэд хэн гол үүрэг гүйцэтгэсэн бэ?
- Тухайн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд хэдий хугацаа шаардсан бэ? Та энэ хамт олонтой өмнө нь хэр удаан хамтран ажиллаж байсан бэ?

Энэхүү дасгал нь оролцогчдыг туршлагаа хуваалцах, нэгнийхээ жишээн дээр суралцах, оролцооны олон төрлийн нөхцөл байдлыг ойлгох боломж бүрдүүлдэг.

Дасгал 8

20 минут

Орон нутгийн оролцоог бий болгох үр дүнтэй, утга учиртай арга замууд гэж юуг хэлэх вэ?

Оролцогчидтой хамт өмнө нь хуваалцсан туршлагууд дээр үндэслэн ямар сургамж авсан, мөн байгаль хамгааллын асуудлуудын хүрээнд утга учиртай, амжилттай оролцоог бий болгоход ямар алхам чухал болох талаар ярилцана.

Энэхүү хэлэлцүүлгийн хүрээнд оролцогчдыг дараах өргөн хүрээний оролцооны үйл явцаар хөтлөх боломжтой:

- Харилцаа холбоо бий болгох
- Нөхцөл байдлыг ойлгох
- Зөвшилцлийн талаар хэлэлцэх
- Хэрэгжилт, хяналтын талаар хэлэлцэх

Оролцогчдын хуваалцсан сургамж, санал дүгнэлтийг самбар дээр бичих нь хэлэлцүүлгийг цэгцтэй болгоход тустай.

Орон нутгийн оролцооны ёс зүй

Ёс зүй нь PARTNERS зарчмуудын бүхий л хэсэгт нягт холбоотой гарч ирдэг. Энэ нь бидний үйлдэл, шийдвэрийг ёс суртахууны шалгуураар үнэлэх төдийгүй стратеги, үйл ажиллагааг сонгоход хөтлөх чиглүүлэгч юм.

Байгаль хамгаалагчид бид зөвхөн биологийн төрөл зүйлийн хүрээнээс гадна, бусад ёс зүйн үүрэг хариуцлагад ч хариу үйлдэл үзүүлж чаддаг байх хэрэгтэй.

Энд орон нутгийн хамгааллын ёс зүйтэй холбоотой дараах асуултуудыг бүлгээрээ хэлэлцэж болно. Энэ жагсаалт нь бүрэн бус бөгөөд ёс зүйн асуудлыг сорилт шийдвэрлэх, боломж илрүүлэх хэрэгсэл болгон ашиглахыг уриалж байна.

- Дэлхийн олон бүс нутагт байгаль хамгааллын үйл ажиллагаа орон нутгийн иргэдийн эрх ашгийг зөрчиж, ялгаварлан гадуурхах байдлаар хэрэгжиж ирсэн гэдгийг бид өөрсдийн ажилд хэрхэн харгалзан үзэх вэ?
- Уугуул болон орон нутгийн иргэдийн эрх, нэр төрийг хүндэтгэх, хамгаалах, хангах үйлдлийг тодорхойлоход тус болох нийтлэг үнэт зүйлс бий юу?
- Байгаль хамгааллын ажилтнуудын байр суурь илүү дээр, нийгмийн үйлчилгээ үзүүлэгч мэт харагдах, харин орон нутгийн иргэд зөвхөн хүлээн авагч мэт ойлгогдох байдлаас хэрхэн зайлсхийх вэ?

**Байгаль
хамгаалагчдын
хувьд бид
биологийн олон
янз байдлыг
хамгаалахаас гадна
ёс зүйн хэд хэдэн
үүрэг хариуцлагыг
ухамсарлаж,
тэдгээрт нийцүүлэн
ажиллах
шаардлагатай
байдаг.**

- Хүмүүсийн зорилго, үнэт зүйлс хоорондоо зөрчилдөх нь байдаг зүйл. Ийм зөрчил, санал зөрөлдөөнийг хэрхэн хүндэтгэлтэйгээр хүлээн авч, эерэг үр дүнд хүргэж болох вэ?
- Байгаль хамгааллын үйл ажиллагаа нутгийн иргэдийн өөртөө шийдвэр гаргах эрх, түүний хэм хэмжээнд сөргөөр нөлөөлөхгүй байхын тулд юуг анхаарах вэ? Жишээ нь: 2007 оны НҮБ-ын Уугуул ард түмний эрхийн тунхагт: Уугуул ард түмэн өөрсдийн уламжлалт эзэмшиж, эзэлж, ашиглаж, олж авсан газар нутгийнхаа эрхийг эдэлнэ гэж заасан. Засгийн газруудын байр суурь үүнтэй нийцэхгүй байх тохиолдолд бид ямар ёс зүйн хандлага баримтлах вэ?

Ёс зүйн “дилемма” буюу ёс зүйн асуудлууд

Байгаль хамгаалал нь зарим үед Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын (НҮБ, 1948) хэрэгжилтэд саад болох нөхцөл байдлыг үүсгэж болдог. Жишээ нь: “Хүн бүр эрүүл мэнд, сайн сайхан байдлыг хангах амьдралын түвшинг эдлэх эрхтэй.” Ийм “дилемма”-г хэрхэн зөв ойлгож, орон нутгийн эрх ашиг, байгаль хамгааллыг зөрчилдөхгүйгээр тэнцвэржүүлэх шийдэл олох вэ? Мөн бидний хамтран ажиллаж буй бүлэг хүмүүс нь бүхэлдээ өөр үнэт зүйлстэй, хамгааллын хандлага, практик нь өөр байж болохыг ойлгох нь чухал юм.

Байгаль хамгаалагчийн хувьд, бид зөвхөн төрөл зүйлийг хамгаалах бус, ёс зүйн олон талт үүрэг хариуцлагад хариу үзүүлэх хэрэгтэй.

Дасгал 9

30 минут

Ёс зүйн “дилемма”-г таних, хэлэлцэх нь

Нэгдсэн хэлэлцүүлэг эсвэл жижиг бүлгүүдээр дараах жишээнүүдийн дагуу оролцогчдод тулгарч байсан эсвэл тулгарах магадлалтай ёс зүйн асуудлуудыг хэлэлцэнэ:

- Байгаль хамгаалахын тулд орон нутгийн амьжиргаанд эрсдэл учруулах нь хүлээн зөвшөөрөгдөх үү?
- Том хөхтөн амьтад орон нутгийн иргэдийн газар тариалан эрхлэх, мал маллах боломжийг хязгаарлах нөхцөл үүсэх нь хэр зэрэг зөв зүйтэй вэ?
- Ёс зүйн үүднээс дэмжиж болохгүй ч, байгаль хамгаалахад ашиглагдаж буй үйлдлүүд байж болох уу?
- Хүн ба зэрлэг амьтны зэрэгцэн оршихуй, хамааралтай байдал нь ямар ёс зүйн асуудал үүсгэдэг вэ?

Хэлэлцүүлгээс авах сургамжууд

- Бүх нөхцөл байдал өөр, өөрийн гэсэн онцлог, нарийн төвөгтэй талтай. Байгаль хамгааллын бодит байдлыг хэт хялбаршуулан ойлгохоос зайлсхий.
- Тодорхойлолт, нэр томьёо нь төвөгтэй байж болох ч, орон нутгийн хамгааллын тухай ярихад дараах гол сэдвүүд давамгайлдаг: шударга ёс, орон нутгийн манлайлал, шийдвэр гаргах чадамж (agency), эзэмшил, ёс зүй, эрх мэдлийн тэнцвэр.
- Оролцогчид нутгийн иргэдийн оролцоотой байгаль хамгаалалд тулгарч буй сорилт, бэрхшээлүүд дээр санал нэгдэж байсан уу? Хуваалцсан сорилтууд хэр зэрэг нийтлэг байсан бэ?

3

PARTNERS зарчим: Байнгын оролцоотой байх (Presence)

“Байнгын оролцоотой байх” ын чухлыг хамтдаа ярилцъя

Орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллах замаар байгаль хамгаалах ажлыг зайнаас үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломжгүй. Энэ нь нутгийн эсвэл уугуул иргэд болон байгаль хамгаалагчдын хооронд итгэлцэл дээр үндэслэсэн тогтвортой харилцаа тогтоосон байх шаардлагатайг илтгэнэ. Үүний тулд байгаль хамгааллын ажилтнуудын орон нутагт тогтмол ажиллаж байнгын оролцоотой тэдэнтэй ойр ажиллах нь маш чухал. Байгаль хамгааллын байгууллагуудад ийм оролцоо хангалтгүй байвал орон нутгийн оролцоог үр дүнтэй бий болгоход хамгийн ихээр саад болдог.

Орон нутагт газар дээр нь байнга байж, тухайн нийгмийн амьдралын хэв маягт хүндэтгэлтэйгээр оролцох нь харилцан ойлголцол, тогтвортой, найдвартай харилцаа бүрдүүлэхэд чухал үүрэгтэй. Энэ нь орон нутгийн нийгмийн бүтэц, харилцаа, сорилтуудыг ойлгох боломжийг олгодог. Мөн энэ нь болзошгүй хүндрэл, боломжуудыг эрт илрүүлэхэд тустай.

Хэрэв оролцооны үйл явц зөвхөн үе үе зохиогддог уулзалт, семинарт суурилж байвал тогтвортой, итгэлтэй харилцаа бий болгоход бэрхшээлтэй байдаг. Байгаль хамгааллын ажилтнууд орон нутагт тогтмол очиж ажиллахгүй бол тухайн нөхцөл байдлыг зөвхөн хязгаарлагдмал, заримдаа буруу ойлгосон байдлаар л дүгнэхэд хүрч, улмаар буруу дүгнэлт тавьж, хамгааллын үр дүнг муутгаж болзошгүй.

Мэдээж хаа сайгүй тогтмол орших боломжгүй ч шаардлага ч байхгүй. Гэхдээ байгаль хамгааллын анхаарал төвлөрсөн нутгийн томоохон төвд суурьшин, бусад жижиг суурингуудад рүү тогтмол зочлох нь харилцааг батжуулж, тухайн нөхцөл байдлыг ойлгоход хамгийн үр дүнтэй арга болдог. Энэ нь орон нутгийн оролцоонд хамгийн их орхигддог ч хамгийн чухал зарчим байж мэднэ.

Өмнөх бүлгийн дасгалуудын туршлага дээр үндэслэн бид одоо PARTNERS зарчмуудын анхны зарчим болох “Байнгын Оролцоотой байх” сэдвийг илүү гүнзгий хэлэлцэх болно. Оролцогчид “Байнгын Оролцоотой байх” зарчим тэдний хамгааллын үйл ажиллагаанд хэрхэн тус болсон эсвэл тус болоогүй талаар аль хэдийн хөндөж ярьсан байж болох юм. “Байнгын Оролцоотой байх”-ын ач холбогдлыг доорх бүлгийн хэлэлцүүлгүүдийн тусламжтайгаар гүнзгийрүүлэн ойлгож болно. Эдгээр нь орон нутгийн хамт олонтой итгэлцэл дээр суурилсан харилцаа хэрхэн бий болох үйл явцыг онцолж өгдөг.

Орон нутагт газар дээр нь байж оролцоотой байх нь байгаль хамгаалагчдад тухайн хамт олны нийгмийн бүтэц, дотоод харилцаа, мөн хүмүүсийн тулгарч буй сорилтуудыг ойлгох боломжийг олгодог.

Дасгал 10

30 минут

Бид орон нутгийн болон уугуул иргэдийн хамт олонтой хэрхэн тогтвортой харилцаа бий болгодог вэ?

Энэхүү дасгал нь PARTNERS зарчмуудын эхнийх болох “Байнгын оролцоотой байх” зарчимтай холбоотой. Оролцогчдоос дараах асуултын хүрээнд хэлэлцүүлэг өрнүүлнэ үү. Бид орон нутгийн болон уугуул иргэдтэй хэрхэн тогтвортой харилцаа бий болгодог вэ?

Оролцогчид жишээ, туршлагаа хуваалцаж магадгүй. Эдгээрийг тэмдэглэн хадгалах нь чухал. Тэдний жишээнд тулгуурлан хэлэлцүүлгийг чиглүүлснээр оролцогчид зарчмуудыг хэт онолын түвшинд бус, амьдралд ойр байдлаар хүлээж авч чадна.

Дасгал 11

30 минут

Байнгын оролцоотой байх нь ямар давуу талтай вэ?

“Байнгын оролцоотой байх” нь орон нутгийн оролцоог нэмэгдүүлэхэд олон төрлийн ашиг тусаа өгдөг.

Хэлэлцүүлгийн явцад дараах ашиг тусыг дурдаж, ярилцах боломжтой. Үүнд:

- Орон нутагт урт хугацаанд тогтвортой оршин байх нь байгаль хамгааллын урт хугацааны хөтөлбөр боловсруулах, хэрэгжүүлэх боломжийг нээдэг. Мөн аливаа бэрхшээл сорилт тулгарч буйг эрт анзаарч, зохих хариу арга хэмжээ авах боломжийг олгодог.
- Орон нутгийн хүмүүстэй хүн хоорондын харилцаа үүсгэх нь тэдэнд учирч буй хүндрэлийг ойлгож, хүндэтгэлтэй, тэгш харилцаа үүсгэхэд тусалдаг. Ингэснээр орон нутгийн иргэдийг зөвхөн “түнш” эсвэл “тусламж хүлээн авагч” гэж үзэх бус, харин эн тэнцүү тэгш эрхт хамтрагч гэж харах боломж бүрддэг. Ядаж л тэднийг “нөгөө тал”, асуудал үүсгэгч гэж үзэх сөрөг хандлагыг арилгаж чадна.
- Орон нутгийн иргэдийг ажилд авах нь оролцоог бэхжүүлж, тэдний үнэ цэнэ мэдлэгийг багт авчирч, хамгааллын багийг хүчирхэгжүүлдэг. Цаашид тэднийг манлайлагч, удирдагч болоход нь дэмжих, чадавхжуулах шаардлагатай.
- Энэ сэдэв хэлэлцэгдэж байх үед байгаль хамгаалах ажилтнуудын зүгээс дараах асуулт байнга гарч ирдэг:
 - “Бид орон нутагт амьдрах ёстой юу?”
 - “Үгүй бол үе үе очиж болох уу?”
 - Хэрэв тухайн нөхцөл байдал, соёлын хувьд амьдрах боломжтой бол энэ нь маш ашигтай байдаг. Гэвч үргэлж боломжтой байдаггүй. Ийм үед тогтмол

очих, эсвэл айлчлалуудын хооронд технологийн тусламжтай харилцаагаа үргэлжлүүлэх нь хамгийн сайн хувилбар болж чадна.

- Нэг ч төгс шийдвэр гэж байхгүй. Гол зүйл бол орон нутгийн иргэдийг өөрсдийн тэгш эрхт түнш гэж харах, харилцан хүндлэлтэй, урт хугацааны харилцаа тогтооход анхаарах юм.
- Орон нутагт хийх айлчлалууд нь зөвхөн урьдчилан төлөвлөсөн хөтөлбөр бүхий уулзалтад хязгаарлагдах ёсгүй. Байгаль хамгааллын зорилготой холбоогүй ч, хувь хүний түвшний харилцаа бий болгох нь үнэхээр чухал.
- Заримдаа энэ нь их ажлын хажуугаар төвөгтэй санагдаж болох ч, оролцоо бий болгох, харилцаа хөгжүүлэх үйл явц нь үргэлжид явагддаг — бидний ажилтай зэрэгцэн явагдах байнгын, тасралтгүй үйл явц юм.

Орон нутгийн манлайлагч гэж хэн бэ?

Бид хэрхэн “байнгын оролцоотой байх ” зарчмыг нутгийн иргэдийн дунд хэрэгжүүлэх вэ? Хэрвээ тухайн хамт олон газар нутгийн хувьд алслагдмал, хол зайтай байдаг бол ямар стратеги ашиглаж болох вэ?

Нэг боломжит хувилбар бол орон нутгийн манлайлагчдыг дэмжих, эсвэл тухайн орон нутгаас хүмүүсийг ажилд авах явдал юм. Орон нутгийн манлайлагчид болон нутгийн ажилтнуудын талаар дэлгэрэнгүй мэдээллийг 12-р дасгалд үзнэ үү.

Дасгал 12

30 минут

Орон нутгийн баг бүрдүүлэхийн ач холбогдол, ашиг тус

Цаашид хэдхэн минут зарцуулж, орон нутгийн баг бүрдүүлэхийн ач холбогдол болон үр өгөөжийг хэлэлцэнэ. Энэ үеэр орон нутгийн манлайлагчид (local champions) болон орон нутгийн ажилтнуудын (local field staff) үүргийг ялгаж тодорхойлох нь чухал. Эдгээрийн ялгаа нь тухайн нөхцөл байдлаас хамаарч өөр байж болно.

Оролцогчдын санаанд тулгуурлан дараах хоёр үүргийн ялгаа болон хамгааллын ажилд хэрхэн хувь нэмэр оруулдаг талаар жагсааж бичээрэй.

Орон нутгийн манлайлагчид: Орон нутгийн болон уугуул иргэдийн дунд хүндлэл хүлээсэн хувь хүмүүс бөгөөд байгаль хамгааллын үйл ажиллагааг дэмжихэд чухал үүрэгтэй. Тэд таны ажилтай өөрсдөө холбогддог ба нутгийнхандаа ач тустай гэж итгэдэг учраас оролцдог. Харин хувийн ашиг хонжоо, ялангуяа мөнгөний төлөө оролцдоггүй.

Ихэнхдээ тэднийг хамт олон улс төрөөс ангид, шударга хүмүүс гэж үздэг бөгөөд тэдний санал бодол нутгийнханы дунд нөлөө бүхий байр суурьтай байдаг. Ийм хүмүүсийг даруй ажилд авах сонирхол төрдөг. Богино хугацаанд бол энэ нь ашигтай байж болох ч, алсдаа зөв шийдэл биш байж болно.

Мөнгөн урамшуулал өгөх үед, тэдний хамт олны дунд үзүүлдэг эерэг нөлөө суларч болзошгүй. Үүний оронд тэдний чадавхыг хөгжүүлж, нөөц боломж, олон нийтийн платформ дээр өөрсдийн ажлаа танилцуулах боломж олгох нь илүү үр дүнтэй урамшуулал болдог.

Орон нутгийн залуус, эмэгтэйчүүдийн бүлэг зэрэг сайн дурын байгууллагууд ч манлайлагчийн үүргийг гүйцэтгэж чадна. Ийм бүлгүүдийг суртал ухуулгын кампанит ажил удирдах чиглэлд дэмжих боломжтой.

Орон нутгийн ажилтнууд: Байгаль хамгааллын байгууллагууд эдгээр хүмүүсийг судалгаа, хамгааллын үйл ажиллагаанд туслуулахаар ажилд авдаг. Үндсэн үүргээс гадна тэд дараах үүргүүдийг гүйцэтгэдэг:

- Орон нутгийн иргэд болон байгаль хамгаалах байгууллагуудын хооронд гүүр болдог
- Нөөц бололцоо, ашиг тусыг тэгш шударгаар хуваарилахад тусалдаг
- Хамгааллын ажил тасралтгүй үргэлжлэх, уян хатан байдлыг хангахын тулд байгаль хамгааллын ажилтнуудтай тогтмол харилцаа үүсгэдэг
- Орон нутгийн иргэдтэй байнгын холбоотой байж, хамтын ажиллагааг дэмждэг
- Байнгын Оролцоотой байхын үр дүнг хянаж, мэдээлдэг

Хэлэлцүүлэг: Оролцогчдоос өөрсдийн ажиллаж буй нөхцөлд орон нутгийн манлайлагч гэж үзэж болохуйц хүмүүсийн талаар асууна уу. Тэд аль хэдийн ийм хүмүүсийг мэддэг байж болно. Жишээ нь: Хятадаас оролцогчид нэг удаагийн сургалтын үеэр нэг иргэн ан агнуурыг эсэргүүцсэн санаачилгыг өөрийн хүчээр удирдан зохион байгуулсан талаар хуваалцсан байдаг. Орон нутгийн манлайлагчдыг мөнгөөр бус харин дараах байдлаар урамшуулж дэмжиж болно:

- Солилцооны аялалд хамруулах
- Орон нутгийн болон олон улсын хэвлэл мэдээллээр алдаршуулах
- Тэдэнд зориулсан дэмжих бүтэц бий болгох

Гэхдээ энэ төрлийн дэмжлэгийг бусад иргэд хэрхэн хүлээн авч байгааг болгоомжтой ажиглах нь чухал. Хардах, үл ойлголцох, атаархах сэтгэл төрөхөөс сэргийлэх хэрэгтэй. Түүнчлэн, орон нутгийн манлайлагчдад зориулсан тусгай гарын авлага боловсруулах нь сургалтын оролцогчдод чухал хэрэглэгдэхүүн болж чадна. Ийм гарын авлагуудын жишээ, загваруудыг сургалтын төгсгөлд хуваалцаж болно.

Дасгал 13

Зорилго ба харилцааг эргэцүүлэн бодох нь

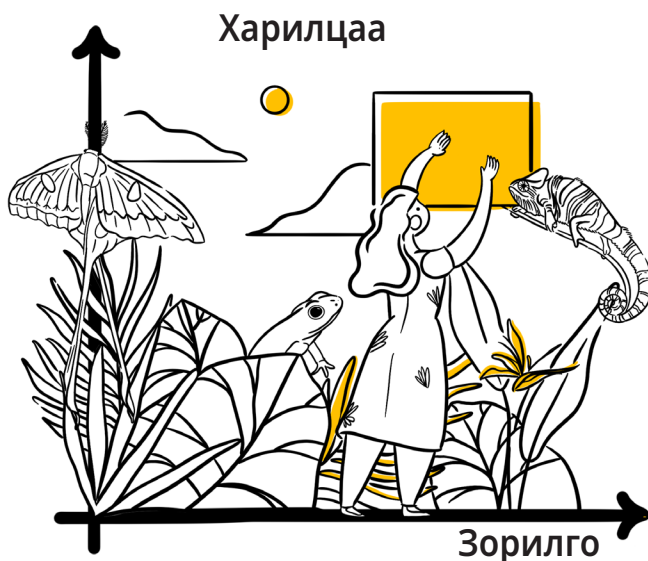
“Байнгын Оролцоотой байх” зарчмыг дүгнэхийн тулд, оролцогчдыг хамт олны түвшинд хэлэлцэх боломжтой нэгэн эргэцүүлэл бүхий дасгалд оролцуулах нь тустай.

Оролцогчдоос өөрсдийн байгаль хамгааллын ажлыг хэрэгжүүлэх арга барилыг эргэн тунгааж, нутгийн иргэдтэй харилцаа тогтоох эсвэл хамгааллын зорилго биелүүлэхэд аль алинд нь ач холбогдол өгдөг ч, аль талыг илүү чухалчилдаг вэ? гэдгээ эргэцүүлэн бодох ёстой.

Дасгалын заавар:

1. Оролцогч бүр дараах хоёр тэнхлэгтэй графикт өөрийгөө байрлуулна:
 - Х тэнхлэг – Зорилго биелүүлэхэд чиглэсэн хандлага
 - Ү тэнхлэг – Харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх хандлага
2. Үүний дараа бүлгийн хэмжээнд хэлэлцүүлэг өрнүүлж, хамт олны нийтлэг байр суурийг ярилцана:
 - Аль чиглэл давамгайлж байна вэ?
 - Хандлагын ялгаа, хазайлт байгаа юу?
 - Багийн гишүүд нэгнээ хэр сайн нөхөж байна вэ?

Зорилго: Энэхүү дасгал нь оролцогчдод өөрийн үзэл бодлын хандлагаа илүү гүнзгий ойлгох, зорилго болон харилцааны хоорондын тэнцвэрийг хэрхэн хадгалах талаар бодож эргэцүүлэх боломж олгодог. Үүний зэрэгцээ, багийн бүтээмжийг сайжруулахад ч нөлөөлнө.

4 PARTNERS зарчим: Нөхцөл байдалд таарсан байх зарчим (Aptness)

Орон нутгийн нөхцөл байдлыг судалсны үндсэн дээр үйл ажиллагаа явуулах

Аливаа нөхцөл байдал өөр өөрийн онцлогтой бөгөөд цаг хугацааны явцад өөрчлөгдөж байдаг. Бид бүх зүйлд, бүх сорилтод урьдчилан бэлтгэх боломжгүй. Жишээлбэл, аль нэг улсын засгийн газар солигдож, дагаад хууль тогтоомж, төсөл хөтөлбөрийн тэргүүлэх чиглэлүүд гэнэт өөрчлөгдөх боломжтой.

Тухайн нөхцөлд тохирсон эсэхийг үнэлэх нь орон нутгийн хамгааллын арга барилыг загварчлах, хэрэгжүүлэх үйл явцад маш чухал. Энэ нь “харьцангуй байдал” гэсэн ойлголттой нягт холбоотой боловч, тухайн орчны цаг хугацааны турш дахь өөрчлөлт, ирээдүйн алхмуудыг харгалзан үздэг гэдгээрээ түүнээс илүү өргөн хүрээтэй юм. Нөхцөл байдалд тааруулах нь бидэнд тасралтгүй суралцаж, дасан зохицох хэрэгтэйг сануулж, хамгааллын хөтөлбөрүүдийн уян хатан байдал, хурдан хариу үйлдэл үзүүлэхийн чухлыг онцолж өгдөг.

Улс орон бүр, мөн тухайн улс доторх бүс нутгууд ч соёл, нийгэм-эдийн засгийн нөхцөл байдал, тулгарч буй аюул занал, хамгааллын боломжуудын хувьд ялгаатай. Эдгээр нь мөн цаг хугацааны явцад өөрчлөгддөг. Гэсэн ч байгаль хамгааллын ажилтнууд өөр газар хэрэгжүүлээд амжилтад хүрсэн оролцооны загварыг шууд хуулбарлах хүсэлд автдаг. Энэ нь үр нөлөөг өргөжүүлэхэд хялбар мэт санагддаг ч, “ямар арга” хэрэглэхээсээ өмнө “яагаад” хэрэглэх гэж байгаагаа бодох нь чухал. Мөн хамгааллын арга хэмжээний тохиромжтой байдал ч өөрчлөгдөж болохыг тодотгох хэрэгтэй — учир нь хамт олон, аюул занал өөрчлөгддөг.

Тодорхой нэг оролцооны ажлыг “тохиромжтой” гэж үзэхийн тулд бид тухайн нөхцөл байдлыг олон талаас нь нарийн үнэлэх шаардлагатай. Дараах асуултууд нь биднийг энэ талаар эргэцүүлэн бодоход тусална:

- Энэхүү төсөл хөтөлбөр нь тухайн бүс нутгийн биологийн төрөл зүйлд учирч буй гол аюул заналыг үр дүнтэй бууруулах уу? Үүнийг ойлгоход судалгаа чухал үүрэгтэй. Зарим тохиолдолд ганц үйл ажиллагаа нь олон талт аюул заналд бүрэн нөлөөлж чадахгүй, эсвэл нутгийнханы

Нөхцөл байдалд таарах гэдэг нь (aptness) бидэнд арга барилаа үргэлж сайжруулан суралцаж, хөгжиж байхыг сануулдаг бөгөөд хөтөлбөрийн уян хатан, шуурхай байдлын чухлыг онцлон харуулдаг.

зөвхөн нэг хэсэгт л ашигтай байж болно. Иймээс нэгдсэн олон талт үйл ажиллагаагаар ажилласан нь үр дүнд хүрэх боломжийг нэмэгдүүлдэг.

- Энэхүү төсөл хөтөлбөр нь тухайн орон нутгийн нийгэм-эдийн засгийн нөхцөл байдалд нийцэж байна уу? Үүнийг нутгийнхантай хамтран мэдлэг бүтээх замаар ойлгож болно.
- Тухайн төсөл хөтөлбөр нь соёл зан заншлын хувьд таарч байна уу? Хүмүүсийн үнэт зүйлс, итгэл үнэмшилтэй хэрхэн нийцэж байна вэ? Энэ нь бидэнд тухайн орчны онцлог, зан заншлын ялгаатай байдлыг хүндэтгэн хандахад тус болдог.
- Тухайн төсөл хөтөлбөр нь дэлхий дахинаар хүлээн зөвшөөрөгдсөн нийтлэг үнэт зүйлстэй нийцэж байна уу? Энэ нь төслийг ёс зүйтэй, шударга, тэгш байлгах, орон нутгийн хүмүүст сөрөг үр дагавар үүсэх магадлалыг бууруулахад тус болдог.
- Энэхүү төсөл хөтөлбөр нь нутгийн иргэдийг тэгш хамрах үүрэг оролцоог тодорхойлсон уу? Ингэснээр зөвхөн ганц нэг гэр бүл бус, нийт нутгийнхан хамрагдах боломжтой болдог.
- Тухайн төсөл хөтөлбөр нь тус орон нутгийн нийгэм-эдийн засгийн нөхцөл байдал, нийгмийн харилцаа, ур чадварт тохируулан боловсруулагдсан уу? (Жишээлбэл: дэмжих сүлжээ, итгэлцлийн түүх, хамтын ажиллагааны туршлага зэргийг хамруулан ойлгоно). Энэ нь хамгааллын үйл ажиллагааг тухайн нөхцөлд илүү таарсан, үр дүнтэй, ашигтай болгох боломжийг нэмэгдүүлдэг. Мөн орон нутгийн иргэд түүнийг хүлээн зөвшөөрч, хэрэгжүүлэх магадлалыг ч нэмэгдүүлдэг.

Цаг хугацааны хувьд тохиромжтой байдал

Тохиромжтой байдал нь зөвхөн хөтөлбөрийн эхэнд л үнэлэгдэх зүйл биш. Цаг хугацааны явцад өөрчлөгдөж болдог. Үүнийг бид дараах байдлаар ойлгож болно:

- **Нөхцөл байдал өөрчлөгдөж болно** — төлөвлөсөн ажлуудыг байнга нөхцөл байдалд нь тохируулах шаардлагатай. Өөрчлөлтүүдийг тогтмол ажиглаж, мэдрэх нь чухал. Энэ нь “байнга оролцоотой байх” болон “хариу үйлдэл үзүүлэх” гэх зарчмуудтай холбоотой.
- **Амьжиргааны эх үүсвэр өөрчлөгдөж болно** — жишээлбэл, хүмүүс мал аж ахуй эсвэл уламжлалт загасчлалаас татгалзаж, өөр орлого хайх хэрэгтэй болж болно. Аюул занал ч өөрчлөгдөж болно — томоохон уурхай, арилжааны загас агнуур гэх мэт шинэ асуудлууд бий болж болно. Хэрэгжүүлж буй ажлууд ч өөрчлөгдөж, анхны төлөвлөснөөс өргөжиж болох тул цаг хугацаанд нь дасан зохицуулах нь урт хугацаанд тогтвортой байлгах гол нөхцөл болдог.
- Нөхцөл байдалд хэрхэн таарсан байдлыг үнэлэх нь тасралтгүй суралцах үйл явц юм. Энэ нь цогц хандлагыг шаарддаг ба хамтын ажиллагааг бий болгох үйл явцын нэг хэсэг байх ёстой. Ийм үнэлгээг нутгийн иргэдтэй нягт хамтран ажиллаж хийх нь зүйтэй.

Дасгал 14

30 минут

Орон нутгийн нөхцөл байдлыг ойлгох нь

Бүлгийн хэмжээнд “нөхцөл байдлыг ойлгох” гэдэг нь юуг хэлэх вэ гэдгийг хэлэлцэнэ. Жишээ нь: Цоохор ирвэс тархсан зарим улс орнуудад тропи ан агнуур нь байгаль хамгааллын үр дүнтэй хөшүүрэг болж чадсан. Зарим тохиолдолд нэг ан агнуураас 80,000–100,000 ам.долларын орлого олдог бөгөөд үүний 80 хувь нь орон нутгийн иргэдэд очдог. Энэ нь орон нутгийн иргэдийг эдгээр ан амьтдыг хамгаалахад урамшуулдаг.

Дээрхи жишээг танилцуулсаны дараа нь оролцогчдоос тухайн бүс нутагт (жишээ нь буддын шашинтай орон) ийм төрлийн арга хэмжээ тохиромжтой байж чадах эсэх талаар асууна.

Бага зэрэг эргэлзсэний дараа оролцогчид энэ төрлийн арга хэмжээ нь амьд бүх амьтанд энэрэлтэй хандахыг сургадаг буддын шашны үндсэн зарчимтай зөрчилдөж буй тул тухайн нутагт хүлээн зөвшөөрөгдөхгүй гэж үзсэн.

Энэхүү жишээ нь хамгааллын хөтөлбөр эхлүүлэхэд олон зүйлийг нарийн авч үзэх шаардлагатайг бататган харуулдаг. Ялангуяа орон нутгийн соёлын үнэ цэнэ, хандлага бидний ажилтай хэр нийцэж байгааг ойлгох нь чухал юм.

Дасгал 15

30 минут

Нөхцөл байдал нь байгаль хамгааллыг тодорхойлогч хүчин зүйл болох нь

Олон төрлийн нөхцөл байдлууд нь байгальд хандсан биологийн, нийгмийн, соёлын, эдийн засгийн үнэ цэнийг өвөрмөцөөр цогцлон харуулдаг. Тиймээс эдгээр үнэ цэнийг тайлбарлан задлах нь тухайн нөхцөл байдлыг илүү сайн ойлгоход тусална.

- Оролцогчдоос өөрсдийн сайн мэддэг газар зүйн бүс нутгийг сонгохыг хүсээрэй.
- Тухайн бүс нутагт амьдарч буй хүмүүсийн байгальтай холбоотой биологийн, нийгмийн, соёлын, эдийн засгийн үнэ цэнийг ангилж, өөр хандлагуудыг тодорхойлно.
- Энэ үнэ цэнийг нас, хүйс, шашин, амьжиргааны эх үүсвэр, нутгийн иргэдийн доторх үүрэг, эдийн засгийн байдал гэх мэтээр ялгаж, бүлэглэн үнэлж болдог. Ямар ялгаа гарч байгааг хэлэлцэнэ.
- Бүлгийн гишүүд тухайн орон нутгийн зарим хүмүүсийн үнэ цэнийн хандлагыг сайн мэдэхгүй байгаагаа хүлээн зөвшөөрч болно. Энэ тохиолдолд нэмэлт мэдээлэл авах, илүү сайн ойлгох стратегиудыг хэлэлцэнэ.

Дасгалыг дараах гол санаагаар дүгнэнэ. Хамгааллын арга хэмжээ хэрэгжүүлэх үед оролцож буй тал бүрийн үнэ цэнийн хандлагыг тусгах нь яагаад чухал вэ?

Дасгал 16

Нөхцөл байдалд таарсан байдлыг “далайц, соёл, бодлогын хүрээнд” авч үзэх нь

- Хүн ба байгаль хоёрын харилцан хамаарал нь өргөн хүрээтэй соёл, нийгэм-эдийн засаг, улс төрийн нөхцөл байдал болон бүтэц (үүнд хүйс ба эрх мэдлийн харьцаа ч орно)-д тулгуурладаг. Иймээс эдгээр хүчин зүйлсийг харгалзан үзэх нь хамгааллын үйл ажиллагаанд ямар үр нөлөө үзүүлэхийг ойлгоход маш чухал.
- Байгаль хамгааллын үйл ажиллагаа нь ихэнхдээ төрийн бодлого, эдийн засгийн хөгжил, шашин шүтлэг эсвэл соёлын хэм хэмжээтэй нягт холбоотой өрнөдөг. Тэдгээрээс тусгаар, дангаараа хэрэгжих боломжгүй.
- Хамгааллын хөтөлбөрүүдийг тухайн орон нутгийн нөхцөл байдал болон өргөн хүрээний орчны хүчин зүйлстэй уялдуулан төлөвлөх нь цаг хугацаа шаардсан, шат дараалсан үйл явц байдаг. Ийм үнэлгээнүүд нь ихэвчлэн сэтгэлгээний хувьд илүү нээлттэй, тогтсон бүтэцгүй байдаг ба уян хатан байдлыг шаарддаг.
- Энэ хэсгийг дараах гол асуултаар хааж болно: Байгаль хамгааллын үйл ажиллагаанд нөлөөлж болох гадны, хэт ачаалал өгөх эрсдэлтэй хүчин зүйлсийг бид хэрхэн үнэлж, тооцож чадаж байна вэ?

5

PARTNERS зарчим: Хүндэтгэлтэй хандах ба Ил тод байх зарчмууд

Ил тод байх нь ойлгомжтой, нээлттэй харилцах урлаг юм.

Орон нутгийн болон уугуул иргэдтэй хамтран байгаль хамгаалахдаа, бид зорилго, үйл ажиллагааныхаа талаар ил тод, нээлттэй байх нь маш чухал.

- Бид ажиллаж буй хамт олондоо хамгааллын зорилгоо ил тод, ойлгомжтой байдлаар илэрхийлж, мэдээлсэн үү?
- Үйл ажиллагааны үр дүнд нутгийнханы дунд үүсч болзошгүй сөрөг нөлөөллийн талаар тодорхой мэдээлсэн үү?
- Сонголт, шийдвэрүүдээ ил тод байдлаар гаргасан уу? Жишээ нь:
 - Туршилтын арга хэмжээнд хамрагдах айлуудыг хэрхэн сонгосон бэ?
 - Орон нутгийн хүн ажилд авах шийдвэрийг хэрхэн гаргасан бэ?
 - Нутгийнханы олон талын төлөөлөлтэй харилцаж чадсан уу? Эсвэл зөвхөн удирдагчид, нөлөө бүхий хүмүүстэй л ажилласан уу?

Бид ямар мэдээллийг хуваалцаж, юуг нууцалж байгаагаас шалтгаалаад нутгийнхантай тогтоох урт хугацааны харилцаа шууд нөлөөлнө. Мэдээллийг нуух нь ёс зүйн хувьд зохисгүй байж болзошгүй зүйл юм.

Дасгал 17

Ил тод байдал

20-30 минут

Энэхүү дасгалыг дараах байдлаар эхлүүлнэ:

Оролцогчдоос өөрийн ажилд нутгийнхантай харилцахдаа хэр зэрэг ил тод байсан талаар эргэцүүлэн бодохыг хүснэ.

- Ил тод байдлын давуу болон сул тал юу вэ?
- Эдгээрийг оролцогчид нээлттэй хуваалцана.

Үүний дараа нутгийнхантай харилцахдаа ил тод байдлын ач холбогдлыг хамтдаа хэлэлцэнэ. Дараах сэдвүүдийг хөндөнө:

Нутгийнхан бидний байгаль хамгааллын хамтын ажиллагаанаас ямар ашиг гараасай гэж хүсэж байдаг вэ?

Жишээ нь:

- Амьжиргааг нь дээшлүүлэх
- Чадавхыг нь бэхжүүлэх
- Бие даан идэвхтэй оролцох чадвартай болох
- Зэрлэг амьтдаас үүдсэн хохирлыг бууруулах

Гэвч орон нутгийнхантай ажиллахдаа юуг анхаарах ёстой вэ?

Болзошгүй эрсдэлүүд:

- Эрүүл бус өрсөлдөөн бий болгох
- Орон нутгийн соёл заншлыг үл хүндэтгэх
- Өмнө нь байсан зөрчлийг улам гүнзгийрүүлэх
- Авлигыг өдөөх
- Боломжгүй амлалтад автах
- Хэт өндөр хүлээлт бий болгох

Бидний үйл ажиллагаа нь нутгийнханд тус хүргэх зорилготой бөгөөд, ямар ч байдлаар хохирол учруулах ёсгүй. Гэвч бидний боловсруулсан төсөл хөтөлбөрүүд нь нутгийнханы дунд зөрчил үүсгэж болзошгүй. Иймээс эдгээр эрсдэлүүдийг харгалзан хариуцлагатай төлөвлөх шаардлагатай.

Орон нутгийнхан нь шийдвэр гаргах өөрсдийн тэгш, шударга системтэй байж болно (гэхдээ энэ нь бүх тохиолдолд байх албагүй). Хэрэв байгаа бол шинэ бүтэц зохиохоос илүүтэй тэрхүү бүтэц дээр тулгуурлан ажиллах нь илүү үр дүнтэй. Ингэснээр шийдвэр гаргах үйл явц нь ил тод, оролцоотой байх боломжтой болно. Нутгийнханд үр өгөөж хүртээх замаар хохирол учрахаас сэргийлэх — энэ нь ашиг тусыг нэмэгдүүлэх (beneficence) ба хор хөнөөлөөс сэргийлэх (non-maleficence) гэсэн ёс зүйн суурь зарчим юм.

Хүндэтгэлтэй хандах – Бие биетэйгээ хэрхэн харьцах вэ

Орон нутгийн иргэдтэй хүндэтгэлтэй харьцах нь нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгаль хамгааллын үндсэн зарчим юм. Энэ нь зүгээр нэг эелдэг харьцахаас хамаагүй өргөн хүрээтэй ойлголт бөгөөд:

- Байгаль хамгааллын ажилтнууд өөрсдийгөө өглөгч, илүү эрх мэдэлтэй гэж үзэхгүй байх,
- Нутгийн иргэдийг гуйлга гуйгч эсвэл зөвхөн хүлээн авагч гэж харахгүй байх шаардлагатай.

Үүнээс сэргийлэхийн тулд дараах асуултуудыг өөрөөсөө асуух нь зүйтэй:

- Бид нутгийнхантай тэгш эрхт түншлэл бий болгохыг зорьж байна уу?
- Манай харилцаа нээлттэй, шударга байна уу?
- Нутгийнханы доторх нийгмийн давхраа, хувь хүмүүсийн хоорондын ялгаатай байдал зэргийг байгаль хамгааллын зорилгодоо ашиглахгүй байхыг хангаж чадаж байна уу?

Дасгал 18

20-30 минут

Хүндэтгэлтэй хандах зарчим

Түншлэгч нутгийн иргэд болон байгаль хамгаалах байгууллагын хоорондын харилцан хүндлэл гэдэг сэдвийг онцлон хэлэлцэнэ. Үүнд дараах гол санаанууд багтана.

- Нутгийнхантай ажиллах нь биднийг шинэ орчин, танил бус нөхцөл байдалд хүргэдэг. Ийм үед тухайн орчныг ойлгож, тэдэнд хүндэтгэлтэй хандаж, өөрсдийн үйлдлээрээ тухайн хамт олны соёлын үнэт зүйл, эмзэг байдлыг зөрчихгүй байх нь чухал.
- Орон нутгийн хүмүүс бидэнд итгэл хүлээлгэн түүх, мэдээлэл хуваалцаж болох тул тэдний хэлсэн зүйлийг бусдад дамжуулахдаа болгоомжтой, хариуцлагатай байх шаардлагатай. Эмзэг мэдээллийг нууцлах ёстой.
- Нутгийнхан дотор байгаль хамгааллын үйл ажиллагаанд оролцдог болон оролцдоггүй хүмүүс аль аль нь байдаг. Бид аль альтай нь харьцаж, хүндэтгэлтэй оролцоог хангах хэрэгтэй.
- Нутгийнхан өөрсдөө удирдагчаа сонгодог дотоод тогтолцоотой байж болно. Энэ нь тухайн орон нутгийн соёл, улс төрийн орчноос хамаарч өөр байна. Гэхдээ ямар ч тохиолдолд удирдагчдыг хүндэтгэж, тэдний дэмжлэгийг авах нь чухал.
- Зарим тохиолдолд нутгийнхан бидэнд итгэж, асуудлаа хэлж шийдэл хүлээдэг. Гэтэл хамгааллын шийдлүүдийг хэрэгжүүлэхэд тодорхой хугацаа шаардагддаг. Ийм үед байгаль хамгаалах хамтын ажиллагааны ахиц дэвшлийг тухай бүрт нь хуваалцах нь нутгийнханы ойлголт, дэмжлэгийг авах чухал алхам болдог. Энэ талаар “хариу үйлдэл үзүүлэх” гэсэн зарчимд дэлгэрүүлсэн болно.

Дасгал 19

20-30 минут

Хэл яриандаа
анхаарахын ач
холбогдол

Байгаль хамгааллын ажилтны хувьд бид ашиглаж буй хэл, нэр томъёондоо маш хариуцлагатай хандах хэрэгтэй. Зарим үг хэллэг нь ялгаварлан гадуурхсан, гутаан доромжилсон утгатай байж болзошгүй. Зарим тохиолдолд бид үүнийг өөрсдөө ч анзаараагүй байдаг.

Иймээс оролцогчидтой хамт дараах зүйлийг хэлэлцэнэ:

- Аль нэг үг нь олон талаас ойлгогдох,
- Эсвэл хүмүүст сөрөг сэтгэгдэл төрүүлж болох тохиолдолд анхаарал хандуулах хэрэгтэй.

Жишээ нь хэлэлцэх боломжтой үгс:

- Эзлэх, хууль бус агнуур, өрхийн амьжиргаа, ойд тулгуурлагч хүмүүс, хулгайч махчин амьтад, хүн-амьтны зөрчил, нөөцийн мөлжлөг зэрэг нэр томъёонууд.

6

Өөрийгөө эргэцүүлэн харах: Удирдлагын хэв маяг

Өдрийн төгсгөлд оролцогчид бие биенээ илүү сайн ойлгож, мөн багийн динамик тодорхой болох ба тэдний нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгаль хамгааллын ойлголт илүү тодорхой болсоныг харна. Энэ бол оролцогчдыг өөрийн удирдлагын хэв маяг, хандлагыг эргэцүүлэн бодоход уриалах зөв цаг үе юм.

Дасгал 20

30 минут

Өөрийгөө эргэцүүлэн харах: Удирдлагын хэв маяг

Дасгалын заавар:

1. Самбар дээр хоёр тэнхлэгтэй диаграмм зурна.
2. Удирдлагын өөр хэв маягуудыг уншиж танилцуулна, эсвэл оролцогчдод хувиарласан материал өгч болно.
3. Оролцогчдоос өөрт хамгийн их нийцэж буй удирдлагын хэв маягийг эргэцүүлэн бодохыг хүснэ.

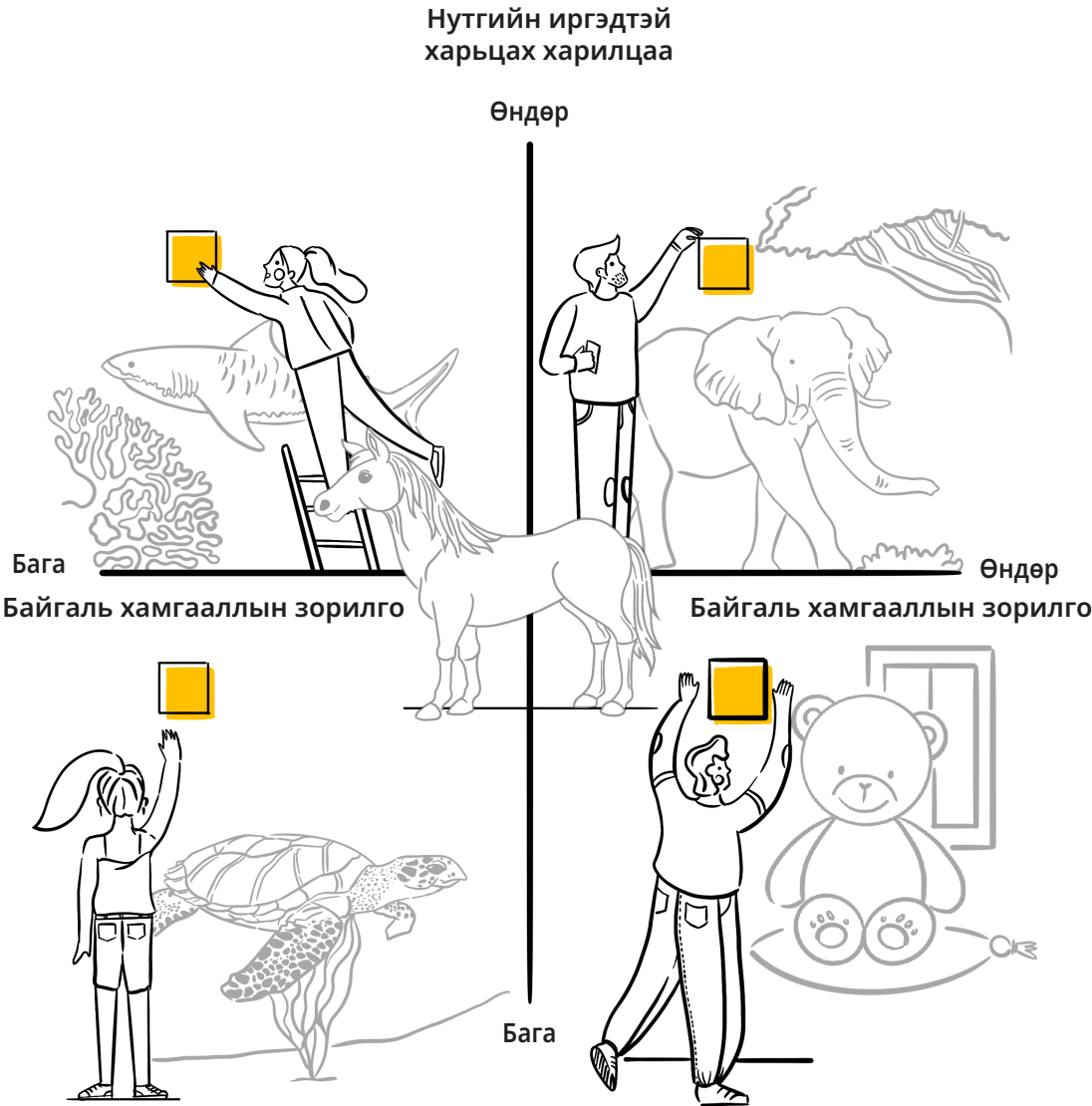
Тайлбаруудыг номын хавсралт 6 дахь хэсэгт байрлах "15-р дасгалын удирдамж" хэсгээс харж болно.

Энэхүү дасгалаас ойлгох гол санаанууд:

- Ямар нэг нөхцөлд тохируулан өөр удирдлагын хэв маягийг хэрэглэх боломжтой. Хүн бүрд ганц л хэв маяг ноёлдог гэж үгүй.
- Төгс удирдлагын хэв маяг гэж үгүй — нөхцөл байдлаас хамаарч өөр арга барил шаардлагатай байдаг.

Зарим оролцогчидод өөрийгөө тодорхой хэв маягт хамааруулахдаа тухгүй мэдрэмж төрж болох тул энэ дасгалыг илүү төвийг сахисан байдлаар хийж болно. Жишээлбэл, тухайн хэв маягийг заавал тэмдэглүүлэхгүйгээр, өөрийгөө аль хэлбэрт илүү ойр байна вэ гэдгээ дотооддоо эргэцүүлэн бодох хэлбэрээр. Мөн оролцогчдоос удирдлагын хэв маяг бүрийн давуу болон сул талыг хэлэлцүүлэх байдлаар өөрчлөн хэрэгжүүлж болно.

Удирдлагын төгс хэв маяг гэж үгүй — харин тодорхой нөхцөл байдал бүр өөр хариу арга барилыг шаардаж байдаг.

Эхний өдрийн төгсгөл – Дүгнэлт

Дасгал 21

15 минут

Дүгнэлт

Энэхүү сүүлийн дасгал нь сургалтын эхний өдрийг албан ёсоор хаах юм (гэхдээ орчуулга, хэлний тайлбар зэрэг олон хэлт орчинд бол дараагийн өдөрт шилжиж үргэлжлэх боломжтой). Энэ үед оролцогчдоос хүссэн сэдвээрээ чөлөөтэй ярилцах, асуулт асуух боломжийг олгоно. Энэ бол тодорхой бүтэцгүй, нээлттэй хэлэлцүүлгийн цаг бөгөөд та оролцогчдын сонирхолд нийцүүлэн ашиглаж болно. Хэрэв бүх сэдвийг амжиж хэлэлцэж чадахгүй бол, дараагийн өдөрт шилжүүлэн цаг гаргаж хэлэлцэх боломжтой. Эцэст нь, өдрийн эхэнд цуглуулсан хүлээлтүүдээ эргэн санаж, аль нь биелэгдсэн, аль нь үлдсэн болохыг хамтдаа харна. Үүний дараа “сэтгэл хөдлөлийн хяналтын самбар (Mood-meter)”-ыг ашиглах тохиромжтой үе юм.

Доор Mood-meter ашиглах хэд хэдэн хэлбэр-ийг тайлбарлав:

1. Наадаг цаас бүхий Сэтгэл Хөдлөлийн Самбар (Post-it Mood Meter)

- Том цаасан дээр 1-ээс 10 хүртэл тоотой шулуун шугам зурж, 1 дээр гунигтай нүүр, 10 дээр баяртай нүүр зурна.
- Оролцогч бүрт наадаг цаас өгч, тухайн өдрийн сэтгэл хөдлөлөө шугамын аль хэсэгт байрлуулах вэ гэдгээ бодож, “яагаад” гэдгээ бичихийг хүснэ.
- Жишээлбэл: Хэрэв тухайн өдөрт сэтгэл хангалуун байсан бол 9–10-ын орчимд нааж, “өдрийн аль хэсгийг хамгийн их таалагдсан” талаараа бичиж болно. Харин сэтгэл дундуур байвал, 1–3 орчимд нааж, “яагаад” гэдгээ тайлбарлана (жишээ нь: өдөр хэт урт, ядаргаатай байсан, эсвэл тодорхой нэг үйл ажиллагаа таалагдаагүй гэх мэт). Хэрэв гунигтай царайтай наадаг цаас байвал сургалтын хөтлөгч түүний шалтгааныг ойлгож, оролцогчдоос сайжруулах санал авах нь зүйтэй. Энэхүү дасгал нь хөтлөгчийн хувьд юу сайн, юу сайжруулах хэрэгтэй талаар тодорхой ойлголт авах маш үр дүнтэй арга юм. Үүний дараа хоёр дахь өдрийн хөтөлбөрт шаардлагатай засваруудыг хийж болно.

2. Нэг үгээр илэрхийлэх Mood Meter

Оролцогчдоос тухайн өдрийг хамгийн сайн илэрхийлэх нэг үгийг бодож олохыг хүснэ. “Попкорн хэлбэрээр” буюу тойрч суугаад, хэн бэлэн болсон нь үгээ хэлэх байдлаар явуулж болно. Эсвэл нэг нэгээр үгээ хуваалцуулах ч боломжтой. Зарим үг нь дэлгэрүүлэн тайлбарлах шаардлагатай байж болох тул илүү дэлгэрэнгүй асуухаас бүү эргэлз.

3. Шугам дагуух Mood Meter

Танхимын дундуур төсөөллийн шулуун шугам байгаа гэж ойлгуулна. Нэг үзүүр нь “энэ сургалт надад таалагдсангүй” мэдрэмжийг, нөгөө үзүүр нь “энэ сургалт үнэхээр сайхан болсон, цааш нь үргэлжлүүлмээр байна” гэсэн мэдрэмжийг илэрхийлнэ. Оролцогчдыг уг шугам дээр өөрийн мэдрэмжинд тохируулан зогсохыг хүснэ. Хамтад нь: “Яагаад ингэж мэдэрч байна вэ?, бид яаж дэмжлэг үзүүлж болох вэ?” гэдгийг хэлэлцэнэ. Санаа зовсон оролцогчдын дуу хоолойг анзаарах нь маш чухал.

4. Mood cards (сэтгэл хөдлөлийг илэрхийлсэн зурагт картууд)

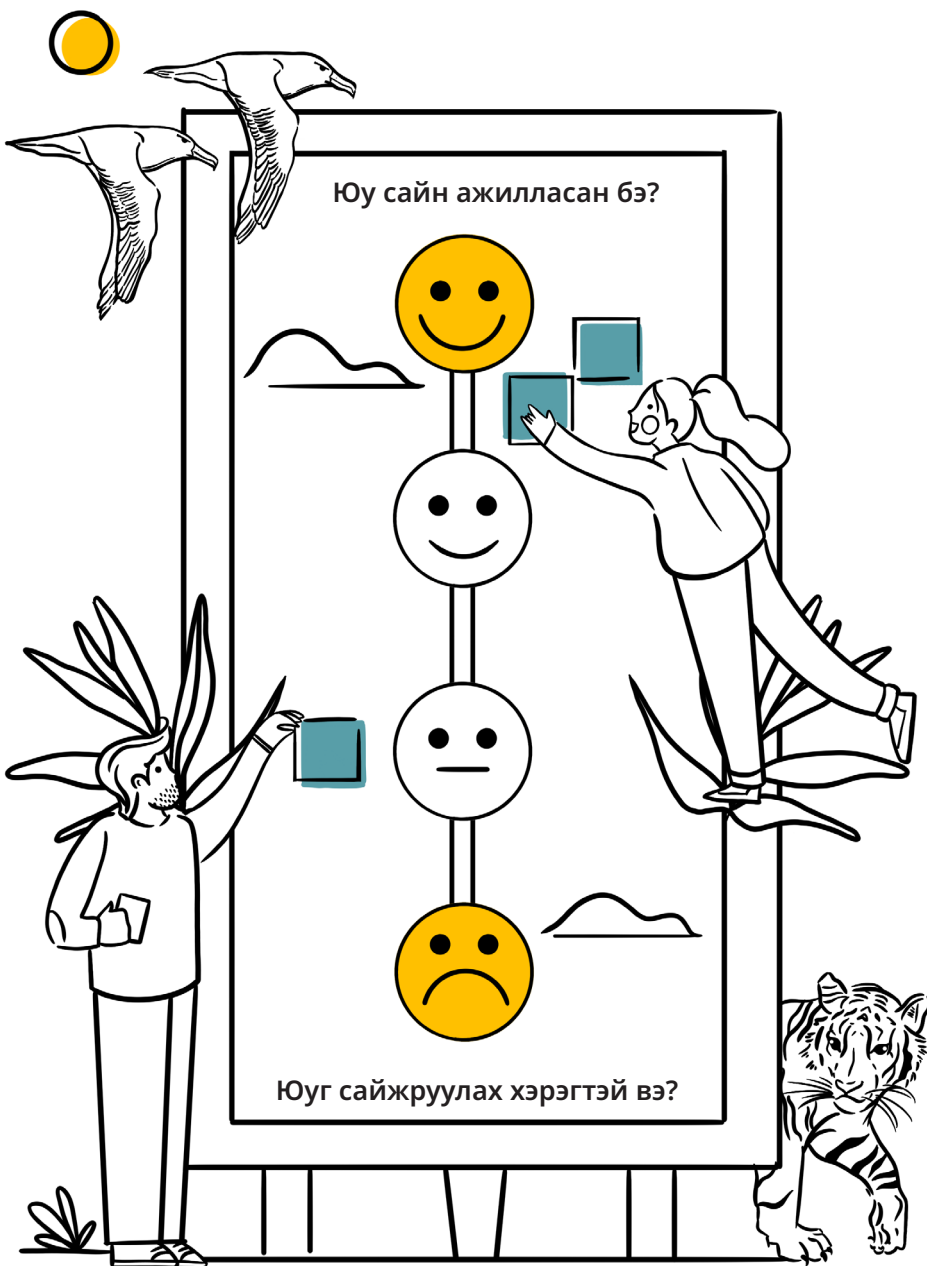
- Шалан дээр янз бүрийн сэтгэл хөдлөлийг дүрсэлсэн зурагтай картууд байрлуулна (жишээ нь: Dixit картууд эсвэл интернэтээс олдсон зураг). Оролцогчдоос хоёр карт сонгохыг хүснэ:
- Нэг дэх карт – тухайн өдрийн мэдрэмжийг илэрхийлнэ
- Хоёр дахь карт – сургалтын төгсгөлд яаж мэдрэгдээсэй гэж хүсэж байна гэдгийг илэрхийлнэ
Тойрч суугаад, оролцогчдоос яагаад эдгээр картуудыг сонгосон талаараа тайлбарлуулна.

Эдгээр аргууд нь сургалтын төгсгөлд оролцогчдын сэтгэл зүй, сэтгэгдэл, хэрэгцээг ойлгож, дараагийн өдрийг илүү үр дүнтэй төлөвлөхөд хөтлөгчид их тус болдог.

СЭТГЭЛ САНААНЫ ХЭМЖҮҮР

Биологийн олон янз байдлын хамгаалалд уугуул болон нутгийн иргэдийн оролцоог хангах нь
Сургагч багш нарын гарын авлага

ГУРАВДУГААР ХЭСЭГ.
PARTNERS ЗАРЧМУУДЫН
СУРГАЛТЫН ХОЁР
ДАХЬ ӨДӨР

Сэргээн санацгаая

Эхний өдөр юу сурснаа сэргээн санацгаая

Хоёр дахь өдрийн сургалт эхлэхийн өмнө эхний хичээл дээр сурсан PARTNERS зарчмын эхний дөрвөн “Presence-Байнгын оролцоотой байх”, “Aptness-Нөхцөл байдалд тохирсон байх”, “Transparency-Ил тод байх”, “Respect-Хүндэтгэлтэй хандах” зарчмуудыг дахин нэг сэргээн санах нь чухал. Доорх дасгалаас үүнийг хэрхэн хийх талаар санаа аваарай. Хоёр дахь өдрийн үлдсэн хэсэгт “Empathy-Ойлгон ажиллах”, “Negotiation-Харилцан зөвшилцөлд хүрэх”, “Responsiveness-Хариу үйлдэл үзүүлэх”, “Strategic Support – Бодлогоор дэмжих” зэрэг зарчмуудын талаар ярилцана.

Дасгал 22

20 минут

Эхний өдөр юу сурснаа сэргээн санацгаая

Оролцогч бүрт жижиг цаас тарааж өгөөд дараах хоёр асуултад хариу бичихийг хүсээрэй:

- Эхний өдрөөс хамгийн их таалагдсан хэсэг
- Дахин тодруулах шаардлагатай, эсвэл дахин хэлэлцмээр байгаа сэдэв

Бүх цаасыг хураан авч нэг бүрчлэн уншаарай. Дараа нь оролцогчдоос бичсэн зүйлсийнх нь талаар дэлгэрэнгүй асууж, өмнөх өдөр ярилцсан сэдвүүдээ эргэн дурсах, илүү гүн ойлгох боломжийг олгоорой. Хэрэгцээтэй гэж үзвэл зарим хариултын талаар гүнзгий хэлэлцүүлэг өрнүүлж болно.

Бүх хариултыг уншсаныхаа дараа эхний өдрийн хэлэлцсэн сэдвүүдээс орхигдсон зүйл байгаа эсэхийг хамтдаа шалгаарай. Хэрвээ орхигдсон сэдэв байвал хоёр дахь өдрийн зорилт руу орохоос өмнө товчхон ярилцаарай.

Энэ дасгалыг хийх өөр нэг арга нь оролцогчдыг баг болгон хувааж, баг бүрээс өмнөх өдрийн нэг зарчмын талаар ярилцан, бусад багт товчхон тайлбарлахыг хүсэх юм. Ингэснээр бусад багийн гишүүд ярьж буй багийн санаан дээр нэмэрлэж, тухайн зарчмыг хамтдаа санах, ойлгох боломж бүрдэх юм.

2

PARTNERS зарчим: Empathy-Эмпати (Ойлгон ажиллах)

Эмпатигаа хөгжүүлэх

Байгаль хамгааллын ажилд эмпати ямар чухал болохыг хэтрүүлэн үнэлж боломгүй. Эмпати гэдэг нь бусдын оронд өөрийгөө тавьж, тэдний санаа бодол, сэтгэл хөдлөлийг тэдний өнцгөөс ойлгох чадвар юм. Энэ нь байгаль хамгааллын ажилтнуудын хөгжүүлэх ёстой хамгийн чухал сэтгэлзүйн чадварын нэг юм:

- Эмпати нь байгаль хамгааллын арга хэмжээг орон нутгийн иргэдийн өнцгөөс харж, тэдэнд учрах зардал, нөлөөллийг үнэлэхэд бидэнд тусалдаг.
- Байгаль хамгаалах нь бидний хувьд гол зорилго байж болох ч, орон нутгийн иргэдийн хувьд эдийн засгийн хүндрэл, хүнсний аюулгүй байдал, газрын эрх, эд зүйлсийн хохирол, хүүхдийн эрүүл мэнд, нүүлгэн шилжүүлэх аюул зэрэг асуудлууд илүү чухал байж болно гэдгийг ойлгоход эмпати тус болдог.
- Эмпати нь байгаль хамгааллын ажилтнуудыг орон нутгийн иргэдэд илүү уян хатан хандаж, тэдний байгаль хамгааллын хүчин чармайлтыг илүү өндрөөр үнэлэхэд хүргэдэг.
- Эмпати бол дадлагаар хөгжүүлж болдог чадвар юм. Дараах аргууд энэ чадварыг хөгжүүлэхэд тусалж чадна:
 - Орон нутгийн иргэдийн дунд орж, тэдний амьдралын хэв маягт нийцэхүйц түвшинд оролцоотой байх
 - Орон нутгийн хүмүүс болон тэдний хүрээлэн буй орчинд анхаарал хандуулах
 - Идэвхтэй сонсох дадлыг хэвшүүлэх
 - Өөрсдийн таамаглал, үнэлэмжийг тогтмол эргэцүүлж, шүүмжлэн бодохын зэрэгцээ орон нутагт байнга өөрчлөгдөж байдаг нөхцөл байдалд нийцүүлэн хамгааллын стратеги, арга хэмжээгээ тохируулан өөрчлөх

Эмпати нь байгаль хамгааллын үйл ажиллагааг нутгийн иргэд хэрхэн хүлээн авч, тэдэнд ямар золиос, зардал учирч байгааг бодитоор ойлгож, үнэлэхэд чухал ач холбогдолтой.

Эмпати хэрхэн бидний байгаль хамгааллын ажилд тусалж чадах вэ?

- Харилцаа холбоог сайжруулахад
- Өөрийгөө бусдын оронд тавьж ойлгоход
- Хүмүүсийн зан байдал болон сэтгэл хөдлөлийн шалтгааныг ойлгоход
- Хэрэгцээг тодорхойлоход
- Байгаль хамгаалалд тулгарах сорилтуудыг урьдчилан таамаглахад
- Илүү мэдрэмжтэй байж, цаг тухайд нь зөв арга хэмжээ авах боломжийг бүрдүүлэхэд тусална. Мэдрэмжтэй байхын үндсэн бүрэлдэхүүн хэсэг нь эмпати юм.

Таныг сонсож байна уу?

Идэвхтэй сонсох нь

Хүмүүстэй ажиллах үед анхааралтай сонсох чадвар маань итгэлцэл бий болгоход, мөн хүмүүсийг эмзэг сэдвийн талаар ч нээлттэй ярилцах нөхцөл бүрдүүлэхэд чухал үүрэгтэй. Гэхдээ энэ нь амархан биш. Идэвхтэй сонсох нь эмпатиг хөгжүүлэхэд хамгийн хэрэгтэй чадвар юм. Энэ нь анхаарал төвлөрөл, дасгал сургуулилт, эргэцүүлэл шаарддаг. Бусдыг үнэхээр ойлгож, тэдний өнцгөөс мэдрэхийн тулд хэлж буй зүйлийг нь бүрэн анхаарч, толгой дотроо анхаарлаа сарниулахгүй байж, өөрийнхөө ойлгож байгаа гэж бодсон зүйлээ сонсох биш, тэдний яг хэлж буйг ойлгож, шууд дүгнэлт хийх эсвэл хариулах зүйлээ бодохгүй байх нь чухал.

Идэвхтэй сонсоход суралцах нь

Идэвхтэй сонсох чадвар нь сонсогчоос яригдаж буй зүйлийг бүрэн анхаарч, ойлгон хүлээж авах, хариулахдаа мэдрэмжтэй хандах, мөн сонссон зүйлээ санахыг шаарддаг.

Дараагийн дасгалаараа идэвхитэй сонсох чадвараа дадлагажуулцгаая.

Дасгал 23

30 минут

Идэвхтэй сонсох

Сонголт 1:

Оролцогчдыг хос болгон хуваана. Энэ дасгалын үед хосын нэг нь асуулт асууж, нөгөө нь хариулна. Гэхдээ гол зорилго нь — асуулт асууж буй оролцогч идэвхтэй сонсох чадвараа дадлагажуулах явдал юм. Яриаг дараах асуултаар эхлүүлнэ:

Хэн таны амьдралд хамгийн их нөлөө үзүүлсэн бэ?

Оролцогчдод энэ дасгалын эхний хэсэгт 10 минутын хугацаа олгогдох бөгөөд тэдний зорилт нь хамтрагчийнх нь амьдралд тодорхой нэг хүн ямар нөлөө үзүүлсэн болохыг ойлгох явдал юм. Энэхүү дасгалын үндсэн зорилго нь оролцогчийг хамтрагчаа илүү гүн гүнзгий, олон талт байдлаар ойлгоход чиглэсэн асуулт тавьж сурахад оршино. Өөрөөр хэлбэл, зөвхөн тухайн хүнтэй ямар харилцаатай байсан талаар ярихаас гадна, тэр хүний амьдралд нь эзэлдэг утга учир, ач холбогдлыг ярилцаж, анхааралтай сонсох нь чухал юм.

Дасгалын явц дахь сургалтын зөвлөмжүүд:

- Анхааралтай сонс. Биеийн хэлэмжээр (жишээ нь: нүдний харц, толгой дохих, ярьж байгаа хүн рүүгээ харах гэх мэт) эерэг уур амьсгал бүрдүүл.
- Ярьж байх үед нь бүү тасалдуул.
- Ярианы гол сэдвийг өөр чиглэлд битгий хөтөл.
- Өөрийнхөө дотоод анхаарал сарниулах зүйлээс зайлсхий.
- Сургаал айлдах эсвэл зөвлөгөө өгөхөөс зайлсхий.
- Нээлттэй асуулт тавих, товчлон дүгнэх, өөрөөр дахин томъёолох зэрэг арга техникийг ашиглахыг хичээ.

Дасгалын төгсгөлд оролцогчдоос дасгалаас юу мэдэрсэнээ хуваалцахыг хүсээрэй. Асуултад хариулсан оролцогчдоос тухайн дасгалын үеэр тухтай байсан эсэх, мөн хамтрагч нь идэвхтэй сонсож байсан эсэх талаар санал сэтгэгдлийг нь аваарай. Мөн оролцогчдын идэвхтэй сонсох чадварыг сайжруулахад тус болохуйц зөвлөмжийг өгөхөө мартуузай.

30 минут

Идэвхтэй сонсох

Сонголт 2:

Оролцогчдыг хос болгон хуваана. Хос бүр тодорхой нэгэн сэдвээр (хэт хувийн биш, хөнгөн) 5 минутын турш ярилцах үүрэгтэй. Эхний гишүүнийг сонгогдсон сэдвийн талаар ярихыг хүсэх бөгөөд жишээлбэл, тухайн сэдэв нь хамгийн сүүлд хийсэн аяллынх нь тухай байж болно. Түүнд аль болох олон, тодорхой мэдээлэл өгөх, мөн хамтрагчаасаа ирэх асуултад хариулах зааварчилгаа өгнө.

Үүний дараа хос бүрийн хоёр дахь гишүүдийг тусад нь цуглуулж, тэдний хамтрагч юу хийх гэж байгааг (аяллын талаар ярьж, хуваалцах гэж буйг) тайлбарлана. Гэвч энэ удаад хоёр дахь хамтрагчид “муу сонсогч” байх тусгай үүрэг өгнө. Ярилцаж байх үедээ анхаарахгүй, хөндий хандаж, ярианд нь саад учруулж, хамтрагчийнхаа харилцаа үүсгэх гэсэн хичээл зүтгэлийг тоохгүй байхыг хүснэ.

5 минутын дараа бүх оролцогчдыг хамтад нь цуглуулж, энэ дасгалаас төрсөн сэтгэгдэл, мэдрэмжийг нь асуугаарай. Ихэнх тохиолдолд ярьж байсан оролцогч нь харилцаа үүсгэх гэж хичээж, сэтгэлзүйн хувьд ядрах мэдрэмж төрдөг нь анзаарагдана.

Энэхүү дасгалыг дахин давтан хийж болно. Харин энэ удаа “муу сонсогч” байсан хамтрагчид анхааралтай, идэвхтэй сонсогч байх үүрэг авна. Дахин 5 минут ярилцсаны дараа оролцогчдоос энэ удаагийн мэдрэмж хэрхэн өөр байсан талаар асууна. Ингэснээр тэд идэвхтэй сонсохын ач холбогдлыг илүү гүн ойлгох боломжтой.

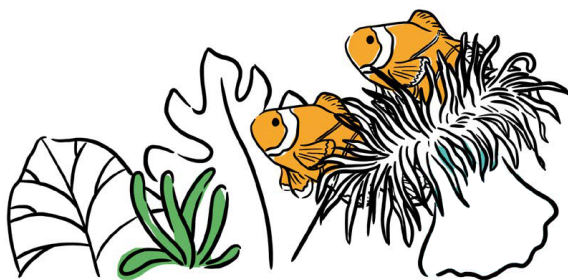
Өөр нэг хувилбар нь гурван хүний бүрэлдэхүүнтэй баг болгож, нэг нь яригч, нэг нь сонсогч, нөгөө нь ажиглагч байх үүргийг өгнө. Баг бүр 15 минутын хугацаанд ажиллана: эхний 10 минутад яригч сэдвээ ярьж, үлдсэн 5 минутад багийн гишүүд санал, сэтгэгдэл солилцоно. Ажиглагч нь сонсогчийн хандлагыг анзаарч, идэвхтэй сонсох аргыг сайжруулахад чиглэсэн бодит зөвлөгөө өгнө. Үүргээ ээлжилж, багийн гишүүн бүр бүх үүргийг туршиж үзнэ. Сонсож буй гишүүнд оновчтой зөвлөгөөг өгөхөд ажиглагч хэрэгтэй байх болно.

3 PARTNERS зарчим: Negotition- Харилцан зөвшилцөлд хүрэх

Байгаль хамгааллын хөтөлбөрүүдийн хүрээнд тохиролцоонд хүрэх хэлэлцээрүүд нь орон нутгийн иргэд болон байгаль хамгааллын ажилтнуудын хоорондын харилцан итгэлцэлд үндэслэх ёстой. Ийм хэлэлцээрүүдийг байр суурийн маргаан дээрээс бус, харин мэдээлэл, ашиг сонирхлоо хуваалцах, объектив шалгууруудыг ашиглах, оролцогч талуудын хувьд урамшуулал, шууд үр өгөөж бий болгох зэргээр илүү нэгдмэл байдлаар шийдвэрлэх нь илүү үр дүнтэй байдаг. Хэрэв тохиролцоо таалагдахгүй бол өөрийг сонгох боломж байдаг дэлгүүр дээр хийдэг тохиролцооноос ялгаатай нь хамтын оролцоотой байгаль хамгаалалд “нүүр буруулах” боломж байхгүй. Хэлэлцээр урагшлахгүй байвал, илүү сайн харилцаа үүсгэх, итгэлцэл бий болгох дээр илүү их цаг хугацаа, хөрөнгө оруулалт хийж, мөн гуравдагч этгээдийг зуучлагчаар оролцуулах (энэ нь орон нутгийн эсвэл уугуул иргэдийн хувьд танил ойлголт байдаг) зэргийг туршиж үзэхийг зөвлөдөг.

Хэлэлцээр зөвшилцөлд хүрсний дараа, бүх оролцогч талуудын үүрэг, хариуцлагыг тусгасан, хөтөлбөрийг дэлгэрэнгүй тайлбарласан албан ёсны бичиг баримт гаргаж, гарын үсгээр баталгаажуулах шаардлагатай.

Хэлэлцээр зөвшилцөлд хүрэх нь байр суурийн маргаан дээрээс бус, харин мэдээлэл, ашиг сонирхлоо хуваалцах, объектив шалгууруудыг ашиглах, оролцогч талуудын хувьд урамшуулал, шууд үр өгөөж бий болгох зэргээр илүү нэгдмэл байдлаар шийдвэрлэх нь илүү үр дүнтэй байдаг.

Дасгал 24

60 минут

Хэлэлцээр хийх дүрд тоглох

Хэлэлцээр бол орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллахад зайлшгүй чухал хэсэг юм. Байгаль хамгааллын арга хэмжээг эцэслэхийн тулд байгаль хамгаалах байгууллага болон орон нутгийн иргэдийн үүрэг, хариуцлагыг тохиролцох шаардлагатай болдог. Энэ нь нэлээн төвөгтэй үйл явц байж болно. Бид энэ төвөгтэй харилцааг илүү сайн ойлгож, хэлэлцэхийн тулд дүрд тоглох (role play) дасгалыг хийж болно. Энэхүү дасгалын зорилго нь хоёр өөр дүрд тоглох тоглоомоор дамжуулан оролцогч бүрийг хамруулах явдал юм.

Оролцогчдыг санамсаргүй байдлаар дөрвөн хүнтэй багуудад хуваана. Багийн эхний хоёр гишүүн дүрээ тоглож харилцан хэлэлцээр өрнүүлэх бол, бусад хоёр гишүүн нь тэдний хэлэлцээрийг ажиглаж, оновчтой зөвлөгөө өгнө.

Хавсралт 7-д дүрд тоглох тоглоомын жишээг харуулсан болно. Энэ тоглоомд 2 бүлэг хүмүүсийн дүрд тоглоно: орон нутгийн иргэд болон байгаль хамгааллын ажилтнууд

Дүрд тоглох дасгалд оролцох хоёр бүлэг болсон гишүүдийг өөр хоорондоо харилцах боломжгүй байдлаар тус тусдаа суухыг хүснэ үү. Гишүүдийг суусны дараа тэдэнд тоглох дүрүүдийг нь танилцуулж, нэг бүлэг нь орон нутгийн иргэдийн, нөгөө нь байгаль хамгааллын ажилтнуудын дүрд тоглохоор болсныг тайлбарлана. Дүрүүдийн талаар дэлгэрэнгүй ойлголт өгч, асуулт байвал хариулна.

Дараа нь 10 минутын хугацаа өгч, бүлэг бүр өөрсдийн стратегийг ярилцаж боловсруулах боломжийг олгоно.

Хоёр бүлэг бэлэн болмогц, нэг дор суулгаж, дүрүүд нь анхны уулзалт дээрээ хийж болох нээлттэй ярилцлагыг 15 минутын турш хийхийг хүснэ. Хэлэлцээр хэрхэн өрнөж буйг анхааралтай ажиглаарай. 15 минутын дараа дүрд тоглох тоглоомоо зогсоож, оролцогчдоос санал сэтгэгдэл авна.

Богино завсарлагааны дараа, үлдсэн хоёр бүлэгтэй яг адил аргаар хоёр дахь дүрд тоглох дасгалыг явуулна.

Анхаарах зүйлс: Дүрд тоглох нь оролцогчдыг идэвхжүүлдэг, хөгжилтэй, сонирхолтой дасгал юм. Энэ нь сургалтын уур амьсгалыг сэргээж, байгаль хамгааллын ажилтнуудын бодит нөхцөлд тулгардаг нарийн төвөгтэй асуудлуудыг ил гаргах боломжийг олгодог. Гэвч энэ төрлийн дасгал хэт бодитой болж хувирах эрсдэлтэй тул, сургалтыг удирдаж буй хүн уур амьсгалд хяналт тавьж, шаардлагатай бол оролцох, мөн оролцогчдод семинарын дүрэм, чиглэлүүдийг сануулах хэрэгтэй. Доорх зөвлөмжүүд энэхүү дасгалыг үр дүнтэй байлгахад тусална:

60 минут

- 7-р хавсралтад өгөгдсөн жишиг тоглоом бол ердөө жишээ юм. Хэрэв хүсвэл ашиглаж болно. Гэвч оролцогчдын ажилладаг орчин, нөхцөлд нийцсэн хоёр өөр дүрд тоглох дасгалыг та өөрөө зохиохыг хичээгээрэй. Эхний өдөр оролцогчдын хуваалцсан тэдэнд тулгардаг бэрхшээл сорилтуудаас заримыг сонгон, тэдгээрт үндэслэн бодитой дүрд тоглох тоглоомыг боловсруулж болно.
- Энэхүү дасгал нь хоёр талын байр суурийг хурцатгах хандлагатай тул, зохицуулалттай хэлэлцээр хийх шаардлага гарна. Тиймээс дүрүүдэд тохирсон нөхцөлүүдийг бэлдэж болно.
- Бүх оролцогчдыг идэвхтэй оролцохыг уриал. Тэр дундаа орон нутгийн иргэдийн дүрд тоглох оролцогчид өөрсдийн туршлага дээр тулгуурлан оролцохыг уриалаарай. Зарим дуу цөөнтэй хүмүүс ч энэ дасгалд заавал оролцох шаардлагатай.
- Дүрд тоглох дасгал дуусмагц, бүх оролцогчдод талархаж, оролцсон болон ажигласан оролцогчдоос төрсөн сэтгэгдлийг нь асуугаарай. Хүмүүсийн хэлэх зүйл олон байх магадлалтай тул хангалттай хугацаа гаргаж, тайлбар, дүгнэлт хийж өгөх нь чухал. Хэт богино хугацаа нь зарим оролцогчид сэтгэл дундуур үлдэх шалтгаан болдог.

Хэлэлцээр хийх талаар хэлэлцүүлэг өрнүүлэх үед гаргаж болох санаанууд: Байгаль хамгааллын хүрээнд хэлэлцээр хийхийн нарийн төвөгтэй байдал нь бидний бараа бүтээгдэхүүн худалдан авахдаа үзүүлдэг зан төлөвтэй харьцуулбал тод харагддаг: Жишээлбэл, худалдан авагчийн ашигладаг нийтлэг тактик нь

- Үнийг хагасаар буулгаж санал болгох
- Өөр сонголт байгаа гэж хэлэх
- Орхиж яваад дуудахыг нь хүлээх
- Байр сууриа хүчтэйгээр баримтлах
- Чанарыг нь шүүмжилж, доголдлыг нь хайх
- Мэдлэгтэй мэт харагдах

Харин худалдагчийн ашигладаг нийтлэг тактик нь:

- Өндөр үнэ санал болгон эхлэх
- Нэмэлт урамшуулал өгөх
- Сэтгэл хөдлөхүйц зүйлтэй барааны үнэ цэнийг холбох
- Тохиролцоо санал болгох
- Барааны нөөц дуусч байгааг онцлох
- Чанарын баталгаа, эсвэл тусгай үндэслэл өгөх

Ийм төрлийн хэлэлцээрүүдэд нэг нь хожиж, нөгөө нь хохирдог – өөрөөр хэлбэл, нэг тал нь ашиг хүртэхийн тулд нөгөө тал нь алдагдал хүлээх шаардлагатай болдог. Энд харж болох хамгийн чухал санаа бол: Энэ хэлбэрийн хэлэлцээр нь байр сууринд суурилсан байдаг. Та өөрийн байр суурийг баримталж, нөгөө талын байр суурийг өөрчлөхийг оролддог. Хэрэв өөрчилж чадахгүй бол та яваад өгдөг.

60 минут

Хэлэлцээр хийх дүрд тоглох

Гэхдээ бидэнд байгаль хамгааллын ажилд орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллаж байх үед яваад өгөх сонголт байдаг уу?

- Удаан хугацааны харилцаанд та зүгээр л яваад өгч чадахгүй.
- Яваад өгвөл эргэж буцах хэцүү байдаг.
- Байгаль хамгааллын салбарт ёс зүй илүү чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.
- Хэлэлцээрийг хурдан дуусгах гэж яарах хэрэггүй. Хангалттай цаг зарцуул. Зарим зүйлс цаг хугацаа шаарддаг. Хэдийгээр та алслагдсан бүс нутаг руу очих гэж их хүчин чармайлт гаргасан ч, нутгийн иргэдийг бэлэн болсон гэж бодох хүртлээ гэрээ хэлэлцээрт яарах хэрэггүй.

Энэтхэгт гарсан нэгэн жишээ бий. Бид нэгэн орон нутгийн иргэдтэй уулзахад тэд: “5 хүн ажилд авбал бид танай байгууллагатай хамтран ажиллана” гэсэн. Хэрвээ энэ ердийн нөхцөл байдал байсан бол, орон нутгийнхан өөрсдийн илэрхийлсэн байр сууриа өөрчлөхгүйг хичээж, бид өөрсдийн байр сууриа санал болгож (жишээлбэл, 1 хүн авъя гэх мэт) хэлэлцээ хийх байсан. Ингэснээр шийдэлд хүрэх байсан уу? Магадгүй. Эсвэл үгүй ч байж магадгүй.

Орон нутгийн иргэдийн тавьсан шаардлага нь буруу байгаагүй. Тэд бидэнтэй хамтран байгаль хамгаалах үйл ажиллагаанд оролцох сонирхолтой байсан бөгөөд үүний зэрэгцээ нутгийн хүмүүс ажлын байртай болж, дадлага, сургалтад хамрагдах боломж гарна гэж найдаж байв. Бид тэдэнтэй ярилцах явцдаа өөрсдийгөө ажлын байрны эх үүсвэр гэж харах хэрэггүй гэдгийг ойлгуулж, харин биологийн олон янз байдал болон тухайн орон нутгийн нийгмийн сайн сайхны төлөө хамтран ажиллах хамтрагч гэж ойлгохыг хүсэж байгаагаа тайлбарласан.

Үүний үр дүнд бид хамтдаа ажиллаж эхлэхээр тохиролцож чадсан. Ажлын явцад нутгийн хүмүүсийг ажилд авч, тэдэнд ажлын дадлага, сургалт олгохоор болсон. Энэ нь нийтлэг санаа, зорилго дээр суурилсан тохиролцоо болж, биднийг нэгэн зорилгын төлөө хамтран ажиллах нөхцөлд хүргэсэн.

60 минут

Хэлэлцээр хийх дүрийн тоглолт

Хоёр дахь дүрд тоглох дасгалыг эхлүүлэхээс өмнө сургалтын өмнөх хэсгүүдэд хөндөгдсөн зарим ойлголтыг дахин сануулах, мөн оролцогчид тэдгээрийг өмнөх хэлэлцээрийн дасгалын явцад хэр анхаарч байсан талаар эргэцүүлэх нь чухал. Үүнийг хийхийн тулд дараах асуултуудыг ашиглаж болно:

- Хоёр тал бие биедээ хэчнээн хүндэтгэлтэй хандсан бэ?
- Байгаль хамгаалах байгууллага мэдээллийг нутгийн иргэдтэй хуваалцахдаа хэр нээлттэй, ил тод байсан бэ?
- Байгаль хамгаалагчид нутгийн иргэдэд, мөн нутгийн иргэд эсрэгээрээ байгаль хамгааллын ажилтнуудыг хэрхэн ойлгож хандсан бэ? Нутгийнхан байр сууриндаа хатуу зогсож байх үед байгаль хамгааллын ажилтнууд хэрхэн харьцаж байсан бэ?
- Оролцогчид идэвхтэй сонсох чадварыг хэр сайн ашиглаж чадсан бэ?
- Хоёр талын харуулсан менежментийн хэв маяг юу байсан бэ? Хэлэлцээрийн явцад энэ хэв маяг өөрчлөгдсөн үү?
- Хоёр тал бие биедээ хэр итгэл хүлээлгэсэн бэ?
- Энэ хэлэлцээр үнэ цэнэтэй байсан уу? Аюул занал болон төлөвлөж буй үйл ажиллагаанууд одоо ч хамааралтай хэвээр байна уу?

Эдгээр асуултууд нь сургалтын өмнөх хэсгүүдэд хэлэлцсэн олон ойлголтыг илүү сайн дүгнэж харахад тусална.

Олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагаанд сургалтын мэдлэгийг тусгах нь хэлэлцүүлэг (30 минут)

Дээрх хэлэлцүүлгүүдийг явуулсны дараа хоёр дахь дүрд тоглох дасгалаа эхлүүлж болно. Оролцогчдыг өмнө нь дурдсан бүх ойлголтуудыг хэрхэн өөрсдийн олон нийттэй хийх хэлэлцээрт тусгаж болох талаар эргэцүүлэн бодохыг уриалаарай.

Хичээл дуусахаас өмнө оролцогчдод эргэцүүлэл хийх, бие биетэйгээ туршлагаа хуваалцах багахан хугацаа олгоорой.

60 минут

Хэлэлцээр хийх дүрд тоглох

Хэлэлцээрийн дараах байдлууд нь байгаль хамгааллын ажилтнуудад тустай байх боломжтой:

- Ерөнхийдөө хэлэлцээр нь олон үе шаттай үйл явц байдаг бөгөөд орон нутгийн иргэдтэй урт хугацаанд хэд хэдэн удаа уулзаж байж явагддаг. Иймд хэлэлцээрт оролцогч иргэдийн эрх мэдлийн тогтолцоо болон мэдрэмтгий байдлыг ойлгох нь чухал. Албан ёсоор хэлэлцүүлэг хийхээс өмнө зөвхөн шийдвэр гаргагчдаар хязгаарлахгүйгээр олон нийттэй урьдчилан уулзаж, ярилцах нь бүх хүний үзэл бодлыг харгалзан үзэхэд тустай.
- Хоёр талын байр суурийг биш, ашиг сонирхлыг харгалзан үздэг "нэгдмэл хэлэлцээр"-ийн арга барилаар ажиллахыг хичээ.
- Хэлэлцээрийн үеэр бодит үнэлгээ, шударга шалгуурыг нэн тэргүүнд тавих нь чухал. Хэрэв эдгээр зүйлсийг хэлэлцүүлгийн явцад хөндөөгүй бол байгаль хамгаалах байгууллагын хувьд эдгээрийг анхаарч, хөндөх нь зүйтэй.
- Хэлэлцээр мухардалд хүрсэн тохиолдолд гуравдагч этгээдийн зуучлал тустай байх боломжтой. Олон нийтийн зүгээс хүндэлдэг, шударга, тэгш ханддаг зуучлагчийг тодорхойлж, шаардлагатай үед хэлэлцээрийг чиглүүлж, удирдах боломжийг бүрдүүлээрэй. Нутгийн иргэдийг байгаль хамгааллын ажил зохиох үйл явцад оролцуулаарай. Хэрэгжих боломжтой ажлуудынхаа талаар нийт нутгийн иргэдийн дундах албан ёсны хэлэлцүүлэг эхлэхээс өмнө иргэдтэй биечлэн, тус тусад нь ярилцах нь оролцогчдын хандлага, үүрэг хариуцлагын мэдрэмжийг нэмэгдүүлж өгдөг.
- Хэлэлцээр эцэслэгдсэн тохиолдолд бүх нарийн зүйлсийг албан ёсоор баримтжуулж бичгээр баталгаажуулах хэрэгтэй.
- Хэлэлцээр байгуулсны дараа олон нийт болон байгаль хамгаалах байгууллага аль аль нь тохиролцоонд өөрчлөлт оруулах боломж бүхий механизмтай байх ёстой.
- Байгаль хамгаалах гэрээг зөрчих эсвэл нийгмийн сөрөг үр дагавар зэргээс зайлсхийхийн тулд бодит урамшуулал бий болгох нь чухал. Ийм арга хэмжээ авснаар нутгийн иргэд гэрээг мөрдөхөд идэвхтэй оролцох хандлагатай болдог. Учир нь гэрээг мөрдөх ашиг нь зөрчих эрсдлээс илүү байдаг.
- Заримдаа хэлэлцээр хүссэн үр дүнд хүрэхгүй байж болно. Гэвч энэ нь бүтэлгүйтэл гэсэн үг биш. Харин нутгийнхантай илүү их хугацаанд харилцаж, цаашдын хамтын гарц олох шаардлагатайг илтгэдэг.

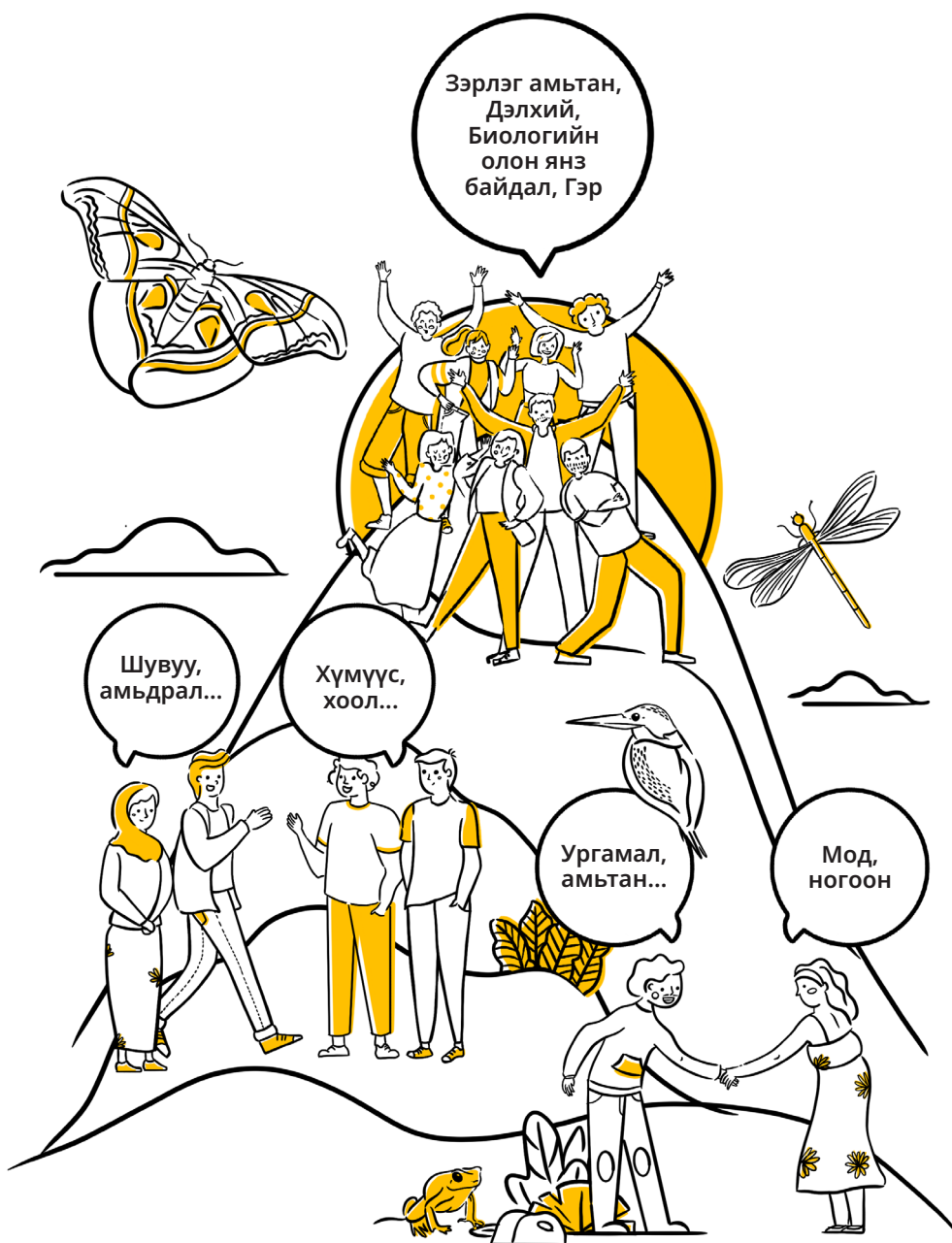
Дасгал 25

30 минут

4 үг үүсгэх тоглоом

Та оролцогчидыг хамтдаа ярилцаасай гэж хүсэж буй нэг үг, санаа эсвэл ойлголтыг сонгоорой. Энэ нь ямар ч сэдэв байж болно — жишээлбэл, “зэрлэг амьтан”, “хэлэлцээр” гэх мэт. “4 үг үүсгэх” тоглоомыг “хэлэлцээр” гэх үгээр тогловол тун сонирхолтой байж болох юм, өөрөөр хэлбэл, хэлэлцээр доторх хэлэлцээр!

30 минут

4 үг үүсгэх ТОГЛООМ

Дасгал:

- Оролцогч бүрээс тухайн сэдэвтэй холбоотой толгойд нь орж ирж буй дөрвөн үгийг бичихийг хүснэ. Хэрэв тэд эргэлзэж байвал “зөв” эсвэл “буруу” үг гэж байхгүй, зөвхөн өөрсдийнх нь санаа бодол чухал гэдгийг сануулаарай.
- Дараа нь оролцогчдоос өмнө хамт ажиллаж байгаагүй хүнтэйгээ хос үүсгэхийг хүснэ.
- Ингэснээр хос бүр нийт найман үгтэй болно. Тэднээс анхны найман үгээс дөрвийг нь үлдээж, үлдсэн дөрвийг нь хасах талаар ярилцаж шийдэхийг хүснэ.
 - Энэ нь хосууд хоорондоо ямар үгсийг яагаад сонгосон, тухайн үг нь анхны ойлголттой нь хэрхэн холбогдож байгааг ярилцаж, харилцан ойлголцлыг бий болгоход хүргэнэ. Хамтдаа шийдвэр гаргах шаардлагатай болох тул энэ нь өөрөө сонирхолтой ажиглалт болж өгнө.
- Ингээд хос бүр өөрсдийн сонгосон 4 үгтэй болно.
- Дараагийн шатанд хос бүр өөр нэгэн хостой нэгдэж дөрвөн хүнтэй баг үүсгэнэ. Тэд нийт 8 үгээс дахин зөвхөн 4-ийг үлдээх үйл явцыг давтан хийнэ.
- Дууссаны дараа бүх дасгалыг нэгтгэн дүгнэнэ.

Хэлэлцүүлэг:

- Оролцогчдоос дасгалаас юу ойлгосон талаараа хуваалцахыг хүснэ.
- Тэд юу сурсан бэ?
- Тухайн үг эсвэл ойлголтын талаар гүнзгий, баялаг хэлэлцүүлэг өрнөсөн байх бөгөөд одоо тэд тухайн ойлголтыг хамтдаа хэрхэн тэлж, шинэ өнцгөөс харсан талаараа эргэцүүлж дүгнэлт хийж чадна.

Дасгал 26

60 минут

Шидэт алим (Хавсралт 8)

Энэ дасгал нь хэлэлцээр хийхтэй холбоотой багаар ажиллах дасгал юм. Орон нутгийн нөхцөл байдалд илүү нийцүүлэхийн тулд дасгалыг өөрчлөн зохиох боломжтой.

Санамсаргүй байдлаар хоёр баг үүсгэнэ. Боломжтой бол баг тус бүрийг тусдаа өрөөнд, эсвэл хоорондоо шууд харилцах боломжгүй байдлаар суулгана. Баг тус бүрт үүргийг нь тайлбарласан хуудас (role sheet) тараана. Хүн бүр өөрийн үүргийг уншиж, ойлгох боломжтой байхын тулд хэд хэдэн хувийг бэлтгэсэн байх хэрэгтэй. Баг бүрт үүргийг нь тайлбарлаж өгнө. Багуудад 10 минутын хугацаа өгч, хэлэлцэх, стратегиа тодорхойлох боломж олгоно. 10 минутын дараа үүрэг бүхий хуудсуудыг хурааж авна.

Дараа нь хоёр багийн гишүүдийг хооронд нь хослуулна. Хос бүр хоёр багийн нэг нэг гишүүн байхаар тохируулна. Үүрэгт тусгагдсан нөхцлийн дагуу хэлэлцээр хийхийг хос бүрт даалгана. Хэлэлцээр хийхэд хос бүрт 10 минутын хугацаа өгнө. Бүх хосууд зэрэг хэлэлцээр хийж, өөрсдийн шийдэлд хүрэх ёстой. Өөр хосууд хоорондоо харилцаж болохгүй. Хэрэв хэлэлцээрт хүрвэл, гарсан шийдлээ цаасан дээр бичиж, сургагч багшид өгнө.

Дасгалын төгсгөлд бүх хосуудын хүрсэн үр дүнг хамтдаа хэлэлцэнэ.

Анхаарах зүйлс: Хэн ямар шийдэлд хүрэв? Хэлэлцээрийн үйл явц ямар ач холбогдолтой байв?

Дасгалын төгсгөлд оролцогчид бусад хос ямар шийдвэрт хүрснийг мэдэхийг хүсдэг. Энэхүү дасгалын гол зорилгуудын нэг нь хоёр баг анхнаасаа сонирхолын зөрүүтэй байгаагүй бөгөөд хамтран ажилласнаар зөв шийдэлд хүрч чадах байсныг харуулах явдал юм. Гэвч тэд хамтран ажиллах янз бүрийн аргыг олсон байж болно. Зөвхөн нэг “зөв” хариулт гэж байхгүй. Хос бүр өөрсдийн хувьд зөв шийдэлд хүрсэн байж болох бөгөөд тэд түүндээ сэтгэл хангалуун байж болно — энэ бол ихэвчлэн хандлага, ойлголтын асуудал юм. Хамгийн гол нь оролцогчид хэлэлцээрийн үйл явцыг хэрхэн явуулснаа эргэцүүлэн бодох хэрэгтэй.

Дасгал 27

30 минут

Нутгийн иргэдтэй гэрээ хийх

Нутгийн иргэдтэй гэрээ хийх нь хэлэлцээрийн явцад гарсан ахиц дэвшлийг баримтжуулах чухал арга юм. Гэрээ нь тохиролцсон зүйлсээ тэмдэглэн үлдээж, ирээдүйд эргэн харж, дахин хэлэлцэх боломжийг бүрдүүлдэг. Гэвч ийм гэрээний хэлбэр, өнгө аяст анхаарах нь маш чухал. Хэрэв ухамсартай, няхуур бичигдвэл, орон нутгийн болон уугуул иргэдтэй гүн гүнзгий, бат бөх харилцаа тогтооход ийм гэрээ үнэлж баршгүй хэрэгсэл болдог.

Доорх нь орон нутгийнхантай гэрээ хийхдээ анхаарах ерөнхий зөвлөмжүүд юм:

- Шүүмжлэл бүхий утга агуулахаас зайлсхийх
- Хүн рүү чиглүүлэх бус, асуудалд төвлөрөх
- Өнгөрсөнд бус, ирээдүйд анхаарлаа хандуулах.
- Зэмлэл, буруутгал багтаахгүй байх.
- Төвийг сахисан хэллэг ашиглах
- Байр суурийг бус, сонирхлыг чухалчилах.
- Сөрөг хандлагыг эерэгээр өөрчилөх.
- Дундын санаа зовдог асуудлыг тодотгох.
- Зөрчлийг шийтгэхээс илүү, дагаж мөрдөхөд урамшуулах сэдэл бий болгох.

Сургалтын явцад оролцогчдод зарим орон нутгийн гэрээний жишээг үзүүлж, хэрхэн сайжруулж болох талаар хэлэлцүүлэг өрнүүлээрэй. 9-р хавсралтад орон нутгийн гэрээг муу бичсэн болон сайн бичсэн хоёр жишээг харьцуулсан байдлаар оруулсан.

Хэрэв ухамсартай, няхуур бичигдвэл,
орон нутгийн болон уугуул иргэдтэй гүн
гүнзгий, бат бөх харилцаа тогтооход ийм
гэрээ үнэлж баршгүй хэрэгсэл болдог

4

PARTNERS зарчим: Responsiveness-Хариу үйлдэл үзүүлэх зарчим

‘Хариу үйлдэл үзүүлэх зарчим’ сэдвийг хэлэлцэх нь

Байгаль хамгааллын ажилтнууд тэдний анхаарлыг шаардсан нөхцөл байдалд хэрхэн хариу үзүүлж байгаа нь орон нутгийн иргэд болон байгаль хамгааллын байгууллагын хоорондох харилцан итгэлцлийг хадгалах, бат бөх харилцааг тогтооход маш чухал үүрэгтэй. Ийм нөхцөл байдлуудад байгаль хамгаалагчид хэцүү шийдвэр гаргах шаардлага тулгардаг.

Байгаль хамгааллын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх явцад асуудлууд гарч ирдэг нь түгээмэл үзэгдэл юм. Ийм асуудлууд нь урьд нь байгаагүй, шинээр бий болж буй аюул занал байх боломжтойн зэрэгцээ мөн хамгааллын хүчин чармайлтыг өргөжүүлэх боломж ч байж болно.

Эдгээр нөхцөлд бид хэр түргэн шуурхай хариу үзүүлж чадаж байгаагаар үр дүн тодорхойлогддог. Үр дүнтэй байгаль хамгаалал гэж цагийг зөв мэдрэх, боломжийг олж харах ба тэр дор нь хариу үйлдэл үзүүлэхийг хэлнэ.

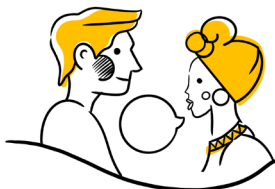
Дасгал 28

15 минут

Хариу үйлдэл үзүүлэх зарчмын тухай хэлэлцүүлэг

Оролцогчдыг өөрсдийн тулгарч байсан асуудал эсвэл шинээр үүссэн нөхцөл байдалд хэрхэн хариу үзүүлсэн талаараа эргэцүүлэн бодохыг хүснэ үү. Оролцогчдыг туршлагаа хуваалцахыг уриалаарай.

Үр дүнтэй байгаль хамгаалал гэж цагийг зөв мэдрэх, боломжийг олж харах ба тэр дор нь хариу үйлдэл үзүүлэхийг хэлнэ.

Биологийн олон янз байдлыг хамгаалахтай хамааралгүй хүсэлтэнд хариу үзүүлэх нь

Байгаль хамгаалах хүсэл эрмэлзэл маань биднийг хүнд нөхцөл байдалд оруулах үе байдаг. Заримдаа орон нутгийн иргэд амь зуухын төлөө тэмцэж байх үед бид хамгааллын ажлаа хэрхэн үргэлжлүүлэх вэ? Ийм нөхцөлд бид (байгаль хамгааллын ажилтнууд) тухайн орон нутгийн иргэдийн тулгамдаж буй, биологийн олон янз байдалтай холбоогүй томоохон асуудлуудад оролцох ёстой юу?

Жишээлбэл, хамтран ажиллаж буй орон нутгийн иргэд маань ноцтой эрүүл мэндийн асуудалтай тулгарсан тохиолдолд, энэ нь биологийн олон янз байдлын хамгаалалтай холбоогүй ч бид тус асуудалд анхаарал хандуулж, хариу үзүүлэх нь зүйтэй юу?

Дасгал 29

15 минут

Биологийн олон янз байдлыг хамгаалахтай хамааралгүй хүсэлтийг хэрхэн зохицуулах вэ?

Хамтран ажиллаж буй орон нутгийн иргэд сургууль дутмаг, ноцтой эрүүл мэндийн асуудал эсвэл халдварт өвчин зэрэг биологийн олон янз байдалтай холбоогүй асуудалтай тулгарсан гэж төсөөлөөд үзье. Ийм нөхцөлд бид энэхүү асуудлуудыг тэргүүнд тавих ёстой юу?

Энэ дасгалын хүрээнд оролцогчдоос ийм нөхцөл байдалд хэрхэн хандах талаар үзэл бодлоо хуваалцахыг хүсээрэй. Оролцогчдын санаа бодол ялгаатай байж болох тул нээлттэй, хүртээмжтэй хэлэлцүүлэг хийхийг хичээгээрэй. Зарим оролцогчид биологийн олон янз байдалтай холбоогүй иймэрхүү асуудлуудыг шийдвэрлэх нь орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллах эхлэл болж өгч магадгүй гэж үзэж болно.

Хэлэлцүүлгийг чиглүүлэхийн тулд олон өнцгөөс асуудлыг бодож үзэхүйц асуултуудыг асууж болно:

- Хэрэв бид уг асуудлыг иргэдийг биологийн олон янз байдлыг хамгаалахад дэмжлэг үзүүлэхэд түлхэц болно гэж үзэн шийдвэрлэхийг сонгосон ч, тэд бидний ажилд дэмжлэг үзүүлэхгүй тохиолдолд бид ямар арга хэмжээ авах вэ?
- Бид уг асуудлыг хариуцах мэдлэг, чадвартай юу?
- Бид ирээдүйд биелүүлж чадахгүй байж хоосон хүлээлтийг орон нутгийн иргэдийн дунд үүсгэж байгаа юм биш биз?

Эцэст нь дүгнэхэд, эдгээр нь маш нарийн төвөгтэй нөхцөл байдал тул онцгой анхаарал хандуулах шаардлагатай. Гэхдээ анхнаасаа нутгийн иргэдийн хүлээлтийг тодорхойлох нь чухал бөгөөд энэ нь биологийн олон янз байдалтай холбоогүй асуудлуудаас илүүтэйгээр холбоотой үйл ажиллагаанд төвлөрсөн, ил тод харилцаа, мэдээлэл солилцох замаар хамгийн сайн хийгддэг. Биологийн олон янз байдалтай холбоогүй асуудлыг үнэлэх, шийдвэрлэх талаар илүү дэлгэрэнгүй заавар авахыг хүсвэл PARTNERS зарчмуудын номыг ашиглахыг зөвлөж байна. Тийм асуудлууд урт хугацааны эсвэл түр зуурын байж болно. Биологийн олон янз байдалтай холбоогүй орон нутгийн хэрэгцээнд туслах эсэхээ шийдэхдээ дараах гол асуултуудыг санаарай:

- Асуудал хэр ноцтой вэ?
- Асуудал нь түр зуурын (episodic) эсвэл урт хугацааны (chronic) шинжтэй юу?
- Бид энэ асуудлыг шийдвэрлэх шаардлагатай мэргэжилтэн, нөөцтэй юу, эсвэл илүү тусгай мэргэшсэн байгууллагатай хамтран ажиллах нь дээр үү?
- Орон нутгийн биологийн олон янз байдалтай холбоогүй хэрэгцээг биологийн олон янз байдлыг хамгаалах арга хэмжээний хүрээнд хангах боломжтой юу?
- Орон нутгийн иргэдтэй хэр удаан хамтран ажиллаж байгаа вэ?
- Биологийн олон янз байдалтай холбоогүй үйл ажиллагаа нь орон нутгийн нийгмийн капиталд хэрхэн эерэг нөлөө үзүүлэх вэ?

Хөтөлбөрийнхөө хэрэгжилтийг хянах нь

Хяналт, үнэлгээ хийх нь өөрчлөлтөд илүү хурдан хариу үйлдэл хийхэд тусалдаг. Байгаль хамгаалах арга хэмжээ нь хэрхэн хүссэн (эсвэл хүсээгүй) үр дүнд хүрэх нь ихэвчлэн тодорхой бус байдаг. Байгаль хамгаалах хөтөлбөрүүд нь дангаар явагддаггүй бөгөөд экологи болон нийгэм-улс төрийн тогтолцооны өргөн хүрээнд явагддаг. Үүнтэй зэрэгцэн бусад экологийн болон эдийн засгийн үйл явц өрнөж байдаг бөгөөд биологийн системийн хариу үйлдэл илүү урт хугацаанд илэрдэг тохиолдол ч бий. Энэ нарийн төвөгтэй байдал нь бидний байгаль хамгаалах хөтөлбөрийн үр нөлөөг хянах, хүссэн үр дүнд хэрхэн хүрч буйг үнэлэхэд хүндрэл учруулдаг. Иймээс сайн төлөвлөсөн хяналт, үнэлгээний арга нь чухал ач холбогдолтой юм.

Хяналт (Monitoring) нь идэвхтэй явагдаж буй ажлуудын явцыг баримтжуулах үйл явцыг хэлнэ. Энэ нь тухайн хөтөлбөр үр дүнтэй хэрэгжиж байгаа эсэхийг үнэлэхэд тусалдаг. Хяналт тавьснаар хөтөлбөрийг сайжруулах шаардлагатай үед, жишээлбэл, орон нутгийн аюул занал, аль эсвэл боломжууд өөрчлөгдөхөд хариу үйлдэл үзүүлэх эсвэл хэрэгжилтийн явцад тулгарч буй бэрхшээлийг цаг тухайд нь шийдвэрлэх боломжийг бүрдүүлдэг. Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хянахдаа гол элементүүдийг тогтмол хянах бөгөөд энэ нь хүчин чармайлт болон үр дүнг хоёуланг нь хамардаг. Оруулж буй хүчин чармайлт болон гарч буй үр дүнгийн талаарх мэдээллийг аль болох тасралтгүй цуглуулж, хөтөлбөрийн баримт бичигт хадгалдаг. Энэ мэдээллийг тогтмол хугацаанд (жишээ нь, жилд нэг удаа) нэгтгэн хураангуйлан хөтөлбөрийн үнэлгээ, менежментийн чухал бүрэлдэхүүн хэсэг болгодог.

Жишээ:

- Оруулж буй хүчин чармайлт/Үйл явц: Ажиллах хүчин, цаг хугацаа, хөрөнгө мөнгө, бусад нөөц – жишээлбэл, сургалтын тоо, вакцинжуулалтын тоо.
- Явцын үр дүн: Төслийн үйл ажиллагааны шууд үр дүн – жишээлбэл, байгуулсан гэрээний тоо, өвчний улмаас хорогдсон малын тоо, нөхөн төлбөрийн хэмжээ, оролцсон айл өрхийн тоо.

Үнэлгээ (Evaluation) нь ажиглагдсан өөрчлөлт болон энэ өөрчлөлтөд байгаль хамгаалах хөтөлбөрийн оруулсан хувь нэмрийг тодорхойлох мөчлөгт үнэлгээ юм. Хөтөлбөрийн хэрэгжилт үр дүн, нөлөөллийн үзүүлэлтүүдэд өөрчлөлт оруулахад хангалттай ахиц гарсан гэж үзвэл үнэлгээг ихэвчлэн 3-5 жил тутамд хийдэг. Зөвхөн өөрчлөлт гарах магадлалтай гэж үзсэн үед үнэлгээ хийх шаардлагатай.

Санамж: Суурь судалгааг хийснээр үнэлгээ нь харьцуулагдах боломжтой болохоос гадна зр дүнг харах боломжтой. Энэ нь гол үзүүлэлтүүдийг хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн эхэн үеийн нөхцөлтэй харьцуулах боломжийг олгоно.

Жишиг шалгуур үзүүлэлтүүд:

- Гарах үр дүн: Төслийн хэрэгжилтээс шалтгаалсан явцын үр дүн – жишээлбэл, хандлагын өөрчлөлт, нийт айл өрхийн хэдэн хувь нь оролцсон гэх мэт.
- Нөлөөлөл: Төслийн эцсийн зорилго – жишээлбэл, зан үйлийн өөрчлөлт, биологийн олон янз байдлын төлөв байдлын өөрчлөлт.

Хяналт, үнэлгээний стратегийг төлөвлөхдөө дараах гурван үндсэн чиглэлийг анхаарч үзэхийг зөвлөж байна:

1. Биологийн олон янз байдалд тулгарч буй орон нутгийн шинж чанартай аюул заналын онцлог шинж болон ноцтой байдал.
2. Байгаль хамгаалах арга хэмжээ хэр үр дүнтэй хэрэгжиж байгааг үнэлэхэд туслах үйл явцын шалгуур үзүүлэлтүүд.
3. Ажиглагдсан өөрчлөлтөд байгаль хамгаалах арга хэмжээний оруулсан хувь нэмрийг үнэлэх нөлөөллийн шалгуур үзүүлэлтүүд.

Ихэвчлэн шалгуур үзүүлэлтүүдийн жагсаалт маш урт, цаг их шаарддаг байдаг. Үүний оронд зорилгодоо чиглэсэн (өөрөөр хэлбэл, гол үзүүлэлтүүд) мэдээллийг цуглуулахад анхаарч, тэдгээрийг аль болох хялбар хэмжигдэхүйц байлгах нь зүйтэй. Мэдээлэл цуглуулах нь маш их ач холбогдолтой боловч энэ нь цаг хугацаа, нөөц их шаарддаг ажил тул хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн гүйцэтгэлийг үнэлэх, сайжруулах шийдвэр гаргахад шаардлагатай өгөгдлийг цуглуулах хэмжээ, үнэ цэнийн тэнцвэрийг олох нь чухал юм.

Хяналт, үнэлгээний талаар илүү дэлгэрэнгүй зөвлөмжийг дараах вэб сайтаас үзэх боломжтой:

<https://www.betterevaluation.org/>

Дасгал 30

 20 минут

Хяналт Оролцогчдоос хяналт (monitoring) болон үнэлгээний (evaluation) хоорондын ялгааг тодорхойлно уу гэж хүснэ үү.

	Хяналт (Monitoring)	Үнэлгээ (Evaluation)
Юу гэсэн үг вэ?	Байгаль хамгааллын ажлын өдөр тутмын үйл явцыг хянах	Байгаль хамгаалах арга хэмжээний ач холбогдол, үр нөлөөг үнэлэх зорилгоор тодорхой мөчлөгт хийгддэг үйл ажиллагаа
Ямар шатанд	Үйл ажиллагааны шат	Стратегийн шат
Шаардах хугацаа	Бага хугацаа шаардагдах боловч тогтмол давтамжтай	Урт хугацаа шаардагдах боловч нэг удаагийнх байж болно
Гол зорилго	Ажлын бүтээмж нэмэгдүүлэх	Ажлын үр ашгийг нэмэгдүүлэх

- Оролцогчдоос байгаль хамгаалах арга хэмжээний хүрээнд тэдний хянадаг шалгуур үзүүлэлтүүд болон тэдгээр хяналтын давтамжийг бичихийг хүсээрэй.
- Мөн одоогоор хэрэгжүүлээгүй боловч цаашид хянахыг хүсэж буй нэмэлт шалгуур үзүүлэлтүүдийг жагсаан бичихийг уриалаарай.

Ихэнхдээ бид төслийн зорилгоосоо илүү үйл ажиллагаандаа төвлөрөх хандлагатай байдаг тул бид заримдаа анх төлөвлөж байсан зорилгоо өөрчлөхөд хүрдэг. Иймд хяналт, үнэлгээний ялгааг ойлгох нь чухал юм. Энэ дасгал нь бидний авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээнүүдээс санамсаргүй байдлаар үүссэн хоёрдогч нөлөөний талаар ч хэлэлцэх боломжийг олгоно. Энэ төрлийн хэлэлцүүлэг нь бидний хийж буй үйл ажиллагаан дээрээ хэт төвлөрөлгүй, эцсийн зорилгоо эргэн харахад туслах болно.

Дасгал 31

20 минут

Оролцоонд суурилсан хяналт болон үнэлгээ

Энэ дасгалын үеэр бид орон нутгийн иргэдийг хяналт, үнэлгээ (M&E) хийх үйл явцад оролцуулахын ач холбогдлын талаар ярилцах болно. Шийдвэр гаргах үйл явцын төвд орон нутаг оршдог тул тэдний идэвхтэй оролцоог хангах нь нэн чухал юм.

Хэлэлцүүлгийг эхлүүлэхийн тулд оролцогчдоос өөрсдийн хөтөлбөрүүдийг хэрхэн хянадаг, оролцооны аргуудыг ашигладаг эсэхийг нь асуугаарай. Тэднийг өөрсдийн туршлагыг хуваалцахыг уриалаарай. Дараа нь хамтдаа ямар боломж, сорилтуудтай тулгарч болохыг тодорхойлно уу. Жишээлбэл, танай бүлэг дараах зүйлийг онцолж магадгүй:

Сорилтууд:

- Оролцоонд суурилсан хяналт үнэлгээг (ОСХҮ) зохион байгуулахад учрах хүндрэл
- Олон нийтийн доторх олон ургальч үзэл бодол, бүлгүүдийг тусгах
- Үнэхээр оролцооны шинж чанартай байлгах, зөвхөн нэр төдий байлгах аас зайлсхийх
- Цаг хугацааны явцад хүчин чармайлтыг тууштай хадгалах (моментийг алдахгүй байх)

Боломжууд:

- Уламжлалт мэдлэгийг хүндэтгэлтэйгээр тусгах
- ОСХҮ-г олон нийтийн суралцах, эргэцүүлэн бодох чухал хэрэгсэл болгох
- Цаг үеэ олсон, тохиромжтой санал хүсэлтийн үндсэн дээр олон нийтийн санаачилгыг дэмжих
- Үйл явц, үр дүнгийн талаар хэлэлцэх зорилгоор бүлгүүдийг цуглуулж, хамтран эргэцүүлэх

Оролцогчдыг өөрсдийн хамгааллын хүчин чармайлтын янз бүрийн үе шатанд (жишээ нь, төслийн төлөвлөлт, хэрэгжилт, үнэлгээ) оролцооны аргыг хэрхэн нэгтгэж болох талаар бодохыг уриалаарай.

5

PARTNERS зарчим: Бодлогоор дэмжих зарчим

Эцсийн дүндээ хамгааллын арга хэмжээний амжилт, тогтвортой байдал нь засаг захиргааны дэмжлэгээс ихээхэн хэмжээгээр хамаардаг. Мэргэжилтнүүд бодлого боловсруулах, менежментийн төлөвлөгөө гаргах, хэрэгжүүлэх, олон салбарын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлэх чиглэлээр засаг захиргаатай нягт хамтран ажиллах шаардлагатай. Энэ үүрэг нь нарийн тэнцвэр шаарддаг бөгөөд нэг талаас хамгааллын чиглэлтэй бодлогыг боловсруулахад засаг захиргаатай хамтран ажиллах, түншлэх хэрэгтэй бол нөгөө талаас биологийн олон янз байдлыг хамгаалахад сөргөөр нөлөөлж болзошгүй бусад хөгжлийн болон эдийн засгийн бодлогод шүүмжлэлтэй хандах шаардлагатай байдаг.

Дасгал 32

20 минут

Засаг захиргааны дэмжлэг

1. **Танилцуулга:** Оролцогчдод засаг захиргаа ба байгаль хамгааллын сэдвийг танилцуулна уу. Энэ үйл ажиллагааны зорилго нь засаг захиргааны оролцоо, түүний байгаль хамгаалалд гүйцэтгэх үүргийг өөр өөр өнцгөөс авч үзэх явдал гэдгийг тайлбарлаарай.
2. **Засгийн газрыг тодорхойлох:** Эхлээд оролцогчдоос засгийн газрыг хэрхэн ойлгодог талаар асуугаарай. Орон нутгийн, аймгийн эсвэл улсын засгийн газар гэх мэт засгийн газрын өөр өөр түвшний жишээг дурдаарай. Оролцогчдоос эдгээр өөр түвшнүүдийн талаар юу гэж бодож байгаагаа хуваалцахыг хүсээрэй. Мөн оролцогчдоос засгийн газрыг ямар байгууллага гэж хардаг (жишээ нь, авлигад идэгдсэн төвөгтэй юу эсвэл бодлого тодорхойлогч байгууллага уу) талаар бодож үзэхийг хүсээрэй.
3. **Өөр бүлэг болон оролцогчдыг тодорхойлох:** Оролцогчид засгийн газрыг хэрхэн ойлгодог тухайгаа хуваалцсаны дараа, тэднээс засгийн газрын янз бүрийн бүлэг, оролцогчдыг тодорхойлохыг хүсээрэй. Эдгээр бүлэг, оролцогчид байгаль хамгаалалд хэрхэн оролцдог талаар ярилцана уу. Мөн тэдэнтэй ажиллахдаа тулгардаг хэрэгцээ, бэрхшээл, үр дүнтэй оролцооны стратегийн талаар хэлэлцээрэй.
4. **Туршлага хуваалцах:** Оролцогчдоос засгийн газартай хамтран ажиллаж байсан эерэг болон сөрөг туршлагуудаа хуваалцахыг хүсээрэй. Хэрэв оролцогчдын дунд өөрсдөө засаг захиргааны байгууллагыг төлөөлж буй хүмүүс байвал, тэднээс байгаль хамгаалагчид болон орон нутгийн иргэдтэй хэрхэн хамтран ажиллаж байгаа талаар туршлагаа хуваалцахыг хүсээрэй.
5. **Сургамжтай зүйлсийг эргэцүүлэх:** Оролцогчид туршлагаа хуваалцсаны дараа, тэдний сурсан зүйлсийг эргэцүүлэхэд нь туслаарай. Засгийн газартай хамтран ажиллахдаа юуг анхаарах хэрэгтэй талаар хэлэлцэж, хамтран ажиллах боломжуудын талаар бодохыг хүсээрэй. Оролцогчдоос туршлагаасаа сурсан аливаа ойлголтоо хуваалцахыг уриалаарай.
6. **Дүгнэлт:** Энэхүү дасгал ажлыг дүгнэхдээ хэлэлцүүлгийн үеэр гарсан гол санаанууд болон авах ёстой гол сургамжуудыг нэгтгэн дүгнэж, оролцогчдод хуваалцаарай.

Дасгал 33

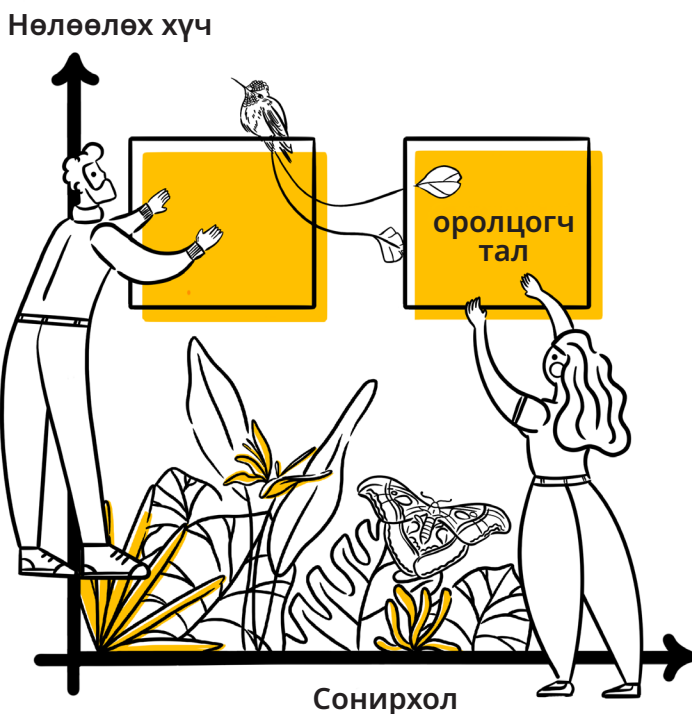

20 минут

Оролцогч талуудыг тодорхойлох

- Танилцуулга:** Эхлээд оролцогчдод "Оролцогч талуудыг зураглах" ойлголтыг танилцуулна уу. Энэ нь бодлогоор дэмжих зарчмын чухал хэсэг бөгөөд байгаль хамгаалах төсөл эсвэл санаачилгын амжилт болон бүтэлгүйтэлд нөлөөлж болох гол оролцогч талуудыг тодорхойлж, шинжлэх зорилготой үйл ажиллагаа юм.
- Тэнхлэг зурах:** Флип чартад босоо болон хэвтээ тэнхлэг зурж, босоо тэнхлэгийг "Нөлөөлөх хүч", хэвтээ тэнхлэгийг "Сонирхол" гэж нэрлээрэй. "Нөлөөлөх хүч" гэдэг нь тухайн оролцогч талын байгаль хамгаалах төслийн үр дүнд нөлөөлөх чадамжийг, харин "Сонирхол" нь тухайн оролцогч талын төслийн амжилт эсвэл бүтэлгүйтэлд хэр их сонирхолтой байгааг илэрхийлнэ.
- Оролцогч талуудыг тодорхойлох:** Оролцогчдоос өөрсдийн ажиллаж буй төслүүдийн гол оролцогч талуудын талаар бодохыг хүсээрэй. Тэдэнд 2-3 минут өгч, оролцогч тал тус бүрийн нөлөөлөх хүч болон сонирхлыг өндөр эсвэл бага эсэхийг зурагт дээр тэмдэглэхийг хүсээрэй. Жишээлбэл, өндөр нөлөөтэй, өндөр сонирхолтой оролцогч талуудыг диаграммын дээд баруун буланд байршуулах хэрэгтэй.
- Үр дүнг хэлэлцэх:** Бүгд оролцогч талуудаа байрлуулж дууссаны дараа, тэднээс үр дүнгээ хуваалцахыг хүсээрэй. Яагаад зарим оролцогч талуудыг өндөр нөлөөтэй, өндөр сонирхолтой гэж үзсэн талаараа ярилцаарай. Мөн яагаад зарим оролцогч талуудыг бага нөлөөтэй, бага сонирхолтой гэж үзэж байгаагаа хэлэлцэж, ийм төрлийн оролцогч талуудтай хэрхэн харилцах талаар ярилцана уу.
- Дараагийн алхам:** Оролцогчдоос өөрсдийн зураглалаа хараад, тухайн төслийн амжилтыг нэмэгдүүлэхийн тулд аль бүлгүүдийг хаашаа шилжүүлэх шаардлагатай вэ гэдгийг эргэцүүлэхийг хүсээрэй.
- Төгсгөлд нь дараах асуултуудыг асууж болно:**
 - Та хэдэн төрлийн оролцогч талыг жагсаасан бэ?
 - Оролцогчдоос хэн нь засаг захиргааны оролцогчдын нэг гэж үзсэн бэ? Ямар бүлгүүдийг дурдсан бэ?
 - Төгс нөхцөл байдалд зураглал хэрхэн харагдах вэ?
 - Эдгээр зураглалууд танд хэнтэй, хэрхэн хамтран ажиллах шаардлагатайг яаж харуулж байна вэ?

Засгийн газартай хамтран ажиллахын давуу талууд:

- Засаг захиргаатай хамтран ажиллах нь биологийн олон янз байдлыг сайжруулах нэгэн арга бөгөөд томоохон эдийн засгийн хүчин зүйлсээс үүдэн бий болох эрсдэлд тэнцвэрийг хадгалах арга зам болдог.
- Байгаль хамгаалах байгууллагууд орон нутгийн болон уугуул иргэдийн хамтын ажиллагааг зэрлэг ан амьтдын менежерүүдтэй холбож, хамгааллын хүчин чармайлтыг өргөжүүлэх боломжтой.
- Байгаль хамгааллын ажилтнууд төрийн янз бүрийн салбаруудын хоорондын хамтын ажиллагаа, харилцаа холбоог дэмжих байгууллагын үүргийг гүйцэтгэж болно.
- Засаг захиргаатай ажиллах үед зарим тохиолдолд буулт хийх, эвлэрэлд хүрэх шаардлага гарч болзошгүй. Гэсэн хэдий ч, шаардлагатай үед засгийн газрын шийдвэрт эсэргүүцэл үзүүлэхэд бэлэн байх хэрэгтэй.

Байгаль хамгаалах чиглэлээр ажилладаг хүмүүс засгийн газартай хамтран бодлого боловсруулах, менежмент, төлөвлөлт, хэрэгжүүлэлтийн чухал үүрэг гүйцэтгэж чадна. Гэхдээ энэ явцад шаардлагатай үед маргах, санал зөрөлдөх тохиолдол гарч болзошгүй тул энэ нарийн тэнцвэрийг хадгалахын тулд дипломат ур чадвар чухал байдаг.

6

Хүйсийн хүртээмжтэй байдал

Эрэгтэй эмэгтэй хүмүүсийн үүрэг, тухайлбал хөдөлмөрийн хуваарилалт, тэргүүлэх чиглэл, шийдвэр гаргах эрх мэдэл болон мэдлэг нь эмэгтэйчүүд, эрэгтэйчүүд биологийн олон янз байдлын нөөцийг хэрхэн ашиглаж, удирдахад нөлөөлдөг. Мөн эдгээр нь хүмүүсийн байгаль орчин, хамгааллын үйл ажиллагаатай харилцах хандлагад ч нөлөөлнө.

Байгаль хамгааллын хөтөлбөрүүдэд эмэгтэйчүүд, эрэгтэйчүүдийн гүйцэтгэх үүрэг, хариуцлага болон оролцох боломж нь улс орон, соёлын хүрээнд болон тэдгээрийн дотор харилцан адилгүй байдаг. Гэсэн хэдий ч ихэнх тохиолдолд жендэрт суурилсан ялгаа ажиглагддаг бөгөөд энэ нь ихэвчлэн эрэгтэйчүүдэд давуу байдлыг бий болгодог. Үүний үр дүнд эмэгтэйчүүд байгаль хамгааллын санаачилгад дутуу төлөөлөгдөх эсвэл үнэлэмж багатай байх нь элбэг.

Хүйсийн хүртээмжтэй байдал болон тэгш байдлыг харгалзан үзэх нь ёс зүйтэй байгаль хамгааллын практикийн салшгүй хэсэг бөгөөд олон ургалч үзэл бодлыг хамруулах, тэгш оролцоог хангахад чухал үүрэгтэй. Олон талын үзэл бодлыг тусгаснаар илүү шинэлэг шийдэлд хүрэх, илүү оновчтой шийдвэр гаргах боломж бүрддэг.

Сургалтыг эхлэхдээ оролцогчдоос дараах асуултуудын талаар эргэцүүлэн бодохыг хүсээрэй: Хүйсийн хүртээмжтэй байдал гэдэг нь таны хувьд юу гэсэн утгатай вэ? Байгаль хамгааллын хүрээнд хүйсийн тэгш байдлын талаар та юу ойлгодог вэ? Та өөрийн ажилд жендэрийн асуудлыг одоогоор хэрхэн тусгаж байна вэ?

Оролцогчдод өөрсдийн бодол, туршлагаа хуваалцах боломж олгоно. Ингэснээр орон нутагтай хамтран ажиллах үед хүйсийн хүртээмжтэй байдал, тэгш байдлыг харгалзан үзэхийн ач холбогдлыг хамтдаа хэлэлцэх боломж бүрдэнэ. Доорх нь энэхүү сэдвийн хүрээнд хэрэгжүүлж болох зарим дасгал, жишээнүүд бөгөөд сургалтын хугацаанд тохируулан сонгон ашиглаж болно.

Дасгал 34

40 минут

Байгаль хамгаалал дахь хүйсийн талаарх хэвшмэл ойлголтууд

Энэхүү дасгалыг эхлэхдээ “хүйсийн талаарх хэвшмэл ойлголт” гэж юуг хэлдэг болохыг тайлбарлана. Хүйсийн талаарх хэвшмэл ойлголтын талаар ярилцах нь оролцогчдод өөрсдийн байгаль хамгааллын ажлын туршлагаа нээлттэй хуваалцах, мөн бид ажлынхаа хүрээнд эдгээр ойлголтыг хэрхэн өөрчилж, даван туулах боломжтой талаар хэлэлцэхэд тустай.

Хэрэглэгдэх материал: Наадаг цаас (Post-it), үзэг, флипчарт самбар

Заавар:

Оролцогчдод наадаг цаас, үзэг тарааж, өмнө нь сонсож байсан эсвэл өөрсдөө мэдэрч байсан жендэрийн хэвшмэл ойлголтыг бичихийг хүснэ. Энэ нь зан чанар, чадвар, эсвэл үүрэг рольтой холбоотой байж болно (жишээлбэл: “Хээрийн камер тавих ажилд эрэгтэйчүүд илүү сайн”).

Дараа нь бичсэн хариултуудыг флипчарт дээр цуглуулж, заримыг нь чангаар уншина. Үүний дараа дараах асуултуудыг тавьж, хэлэлцүүлэг өрнүүлнэ:

- Эдгээр ойлголтууд хаанаас үүсдэг вэ? Баримтад суурилсан уу, эсвэл таамаглал уу?
- Эдгээр нь хүмүүсийн амьдрал, боломжид хэрхэн нөлөөлдөг вэ? Хэрэв оролцогчид хүсвэл өөрсдийн туршлагаа хуваалцахыг уриална. Ийм зүйл тохиолдсон үед танд ямар мэдрэмж төрсөн бэ? Өөрөөр яаж хандаж болох байсан бэ?
- Бид өөрсдийн ажлыг хэрхэн илүү хүртээмжтэй болгож чадах вэ?

Хэлэлцүүлгийн дараа оролцогчдоос хэвшмэл ойлголтуудыг хүртээмжтэй, тэгш байдлыг дэмжсэн өгүүлбэр болгон дахин бичихийг хүснэ. Жишээлбэл:

- “Хээрийн камер тавих ажилд эрэгтэйчүүд илүү сайн” → Хээрийн камер тавих чадвар нь жендэрээс бус, харин боловсрол, дадлага туршлагаас хамаарна.
- “Эмэгтэйчүүд оффист ажиллах ёстой, хээрийн ажилд тохиромжгүй” → Эмэгтэйчүүд ч мөн адил хээрийн ажилд бүрэн чадвартай; энэ нь сургалт, дадлагаас хамаарна.

Дүгнэлт (Wrap-Up)

Дасгалыг богино эргэцүүллээр өндөрлөнө. Хүртээмжтэй байдлыг илэрхийлсэн шинэ өгүүлбэрүүдийг онцолж, бид эдгээрийг бодит ажил хэрэг болгохын тулд хэрхэн хэрэгжүүлж болох талаар хамтдаа эргэцүүлэн ярилцана.

Дасгал 35

30 минут

Жендэртэй
холбоотой хувийн
туршлагаа
хуваалцах

Заавар:

Оролцогчдыг хүйсээр нь бүлэглэн хувааж, өөр хоорондоо жендэртэй холбоотой тулгарч байсан асуудал, туршлагаа хуваалцах, мөн хүйсийн тэгш байдлыг сайжруулахын тулд юу хийж болох талаар ярилцах хугацаа өгнө.

20 минутын дараа бүх оролцогчдыг дахин нэгтгэнэ. Дараа нь бүлэг бүрээс хэлэлцүүлгийнхээ зарим санааг хуваалцах, эсвэл ярилцсан асуудлуудыг хэрхэн шийдвэрлэж болох талаар эргэцүүлэн дүгнэхийг хүсэж болно.

Хүйсийн тэгш ба хүртээмжтэй байдалтай холбоотой туршлагаа хуваалцах нь зарим тохиолдолд хүнд, сэтгэлзүйн хувьд ачаалалтай байж болох тул энэхүү хэлэлцүүлгийн дараа завсарлага төлөвлөхийг зөвлөж байна.

Дасгал 36

30 минут

“Power Walk”

“Power Walk” нь оролцогчдод өөр хүний нөхцөл байдалд өөрийгөө тавьж үзэх (“хүний гуталтай алхах”) боломж олгож, өөр гарал нөхцөл (жишээлбэл: жендэр, мэргэжил, боловсрол) нь эрх мэдэл болон боломжид хэрхэн ялгаатай нөлөөлдөг талаар шүүн тунгаан бодоход чиглэсэн бүлгийн дасгал юм.

Хэрэглэгдэх материал:

Дүрийн карт бичих цаас, үзэг. Мөн оролцогчид эгнэн зогсож, урагш болон хойш 5–10 метр алхах боломжтой нээлттэй зай шаардлагатай.

Заавар:

- Оролцогчдыг нэг эгнээнд мөр зэрэгцүүлэн зогсооно. “Power Walk”-ийн дүрийн картуудыг тарааж, оролцогч бүр нэг дүртэй болно. Боломжтой бол эрэгтэй оролцогчдод эмэгтэй дүр, эмэгтэй оролцогчдод эрэгтэй дүр оноохыг хичээнэ. Оролцогчдоос өөрсдийн дүрийг уншиж, тухайн хүний нөхцөл байдлыг төсөөлөхийг хүснэ.
- Дараалан унших өгүүлбэрүүд нь урагш эсвэл хойш алхах зааврыг агуулна гэдгийг тайлбарлана. Хэрэв тухайн өгүүлбэр оролцогчийн дүрд хамааралтай байвал зааврын дагуу алхана.
- Өгүүлбэр бүрийг уншихдаа оролцогчдод бодож шийдэх хэдэн секунд өгнө. Хэрэв өгүүлбэр тухайн дүрд нь тохирохгүй эсвэл эргэлзэж байвал байрандаа үлдэнэ.
- Бүх өгүүлбэрийг уншиж дууссаны дараа оролцогчдоос одоо байгаа байрлал дээрээ зогсохыг хүснэ.
- Дараа нь оролцогч бүрээс өөрийн дүрийг чангаар уншихыг хүсэж, бүлгээрээ дүрүүдийн байршлын тархалтад ямар нэгэн зүй тогтол ажиглагдаж байгаа эсэхийг хэлэлцэнэ.
- Эцэст нь оролцогчдоос урагш, хойш алхах явцад ямар мэдрэмж төрсөн, яагаад эцсийн байрлалд хүрснээ тайлбарлахыг хүснэ. Энэ хэлэлцүүлгийг ашиглан бид өөрсдийн ажилд хүйсийн хүртээмжтэй байдлыг хэрхэн илүү сайжруулж болох талаар хамтдаа эргэцүүлэн бодно.

“Power Walk” – Дүрүүдийн жишээ

- Оролцогч бүр нэг дүртэй байна. Дүрүүдийг тухайн сургалтын нөхцөл байдалд тохируулан өөрчилж болно.
- Гэр бүлтэй, 6 хүүхэдтэй эрэгтэй жижиг тариаланч – хүү нь сургуульд явдаг, охид нь явдаггүй
- Өрхийн тэргүүн эмэгтэй, нөхөр нь гадаадад ажилладаг, 3 хүүхдээ өсгөдөг, хүнсний ногоо тарьж орлого олдог
- Бэлэвсэн эмэгтэй, бусдын талбайд хөлсөөр ажилладаг, хөршүүдийн тусламжид түшиглэдэг

- Их дээд боловсролтой, гэр бүлтэй, 2 хүүхэдтэй эрэгтэй ТББ-ын ажилтан
- Өндөр уулын бүсийн эрэгтэй малчин, бэлчээр ашиглагчдын бүлгийн гишүүн, ихэнх цагаа бэлчээрт өнгөрөөдөг
- Зөгий үржүүлэгч эмэгтэй, бага хэмжээний зөгийн бал үйлдвэрлэдэг, 3 хүүхэдтэй
- Их дээд боловсролтой эрэгтэй орон нутгийн төрийн албан хаагч
- Өрх толгойлсон эмэгтэй, дэлгүүр ажиллуулдаг, дунд сургуулийн насны 3 хүүхэдтэй
- Нөхрөөсөөн салсан эмэгтэй тариаланч, 6 хүүхэдтэй, боловсролгүй
- Өндөр настай эмэгтэй тосгоны оршин суугч, сургуульд огт сураагүй, хүүхдүүд нь гадаадад ажиллаж байх үед ач, зээгээ асардаг
- Ганц бие, хүүхэдгүй эрэгтэй дунд сургуулийн багш
- Бага боловсролтой, гэр бүлтэй, 4 хүүхэдтэй эмэгтэй малчин, олон нийтийн байгаль хамгааллын бүлгийн гишүүн
- Бага боловсролтой, гэр бүлтэй, 13 настай нэг охинтой эмэгтэй бага ангийн багш
- Бэлэвсэн эрэгтэй тосгоны ахмад, бага хэмжээний эрдэнэ шишийн талбай эзэмшдэг
- Их дээд боловсролтой, гэр бүлтэй, бага ангийн 2 хүүхэдтэй эмэгтэй төрийн албан хаагч
- Гэр бүлтэй, 4 хүүхэдтэй, гэртээ өрхийн ажлыг гүйцэтгэдэг эмэгтэй
- Ойн нөөц ашиглагч эрэгтэй, зэрлэг ургамал түүж борлуулдаг, тусгай хамгаалалттай газрын ойролцоо амьдардаг
- Тусгай хамгаалалттай газарт ажилладаг эмэгтэй, байгаль хамгаалагч, цөөн байгаль хамгаалагч эмэгтэйчүүдийн нэг
- Орон нутагтаа танигдсан эрэгтэй байгаль хамгаалагч, хувийн мал сүрэгтэй
- Бага боловсролтой залуу эмэгтэй, түлээ мод цуглуулж, гэр бүлийн өдөр тутмын ажилд тусалдаг

“Power Walk” – Алхам хийх өгүүлбэрүүд (жишээ)

Эдгээр өгүүлбэрүүдийг тухайн орон нутгийн нөхцөл байдалд тохируулан өөрчилж болно. Нийт 8–10 өгүүлбэр ашиглахыг зөвлөж байна.

- Хэрэв та нөхөрлөлийн малын хашаа барих ажилд 3 бүтэн өдрийн сайн дурын хөдөлмөр гаргаж чадна гэж амлах боломжтой бол нэг алхам урагшилна уу.
- Ган гачиг болсон гэж төсөөлнө. Хэрэв таны амьжиргаа хур тунадаснаас шууд хамаардаг бол 2 алхам ухарна уу.
- Хэрэв танд хоол хүнс хангалттай эсэх талаар санаа зовох шаардлага байдаггүй бол нэг алхам урагшилна уу.

- Хэрэв та хадгаламжийн бүлэг, нөхөрлөлийн байгаль хамгааллын сан зэрэг нийгмийн сүлжээ, бүлэгт харьяалагддаг бол 2 алхам урагшилна уу.
- Хэрэв та хоол хийх, түлш цуглуулах, цэвэрлэгээ хийх, хүүхэд асрах зэрэг өрхийн бүх ажлыг бүрэн хариуцдаг бөгөөд энэ нь орлого олох үйл ажиллагаанд зарцуулах цагийг тань хязгаарладаг бол нэг алхам ухарна уу.
- Хэрэв та хөдөө аж ахуйн зориулалттай газар өмчилдөг бол (газрын эрх таны нэр дээр бүртгэлтэй эсвэл ирээдүйд гэр бүлээсээ өвлөн авах боломжтой бол) нэг алхам урагшилна уу.
- Хэрэв та хүсвэл бизнес эхлүүлэхийн тулд банкнаас зээл авах боломжтой бол нэг алхам урагшилна уу.
- Хэрэв та эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах боломжид шууд хүрч чаддаг бол нэг алхам урагшилна уу.
- Хэрэв та өдрийн цагаар зохион байгуулагддаг олон нийтийн уулзалтад оролцох боломжтой бол нэг алхам урагшилна уу.
- Хэрэв та олон нийтийн уулзалтад санаа зовнил, асуултаа чөлөөтэй илэрхийлэх боломжтой гэж мэдэрдэг бол нэг алхам урагшилна уу.
- Хэрэв газар ашиглалт эсвэл байгаль хамгааллын шийдвэр гаргах уулзалтад тогтмол уригддаг бол нэг алхам урагшилна уу.
- Хэрэв таны амьжиргаа газар тариалан, бэлчээрийн нөөц, түлээ мод зэрэг байгалийн нөөцөөс шууд хамаардаг бол нэг алхам ухарна уу.

Дасгалын дараа оролцогчдоос асуух асуултууд

- Та одоо байгаа байрлал дээрээ зогсож байхдаа ямар мэдрэмж төрж байна вэ?
- Энэ дасгал танд юуг бодогдуулж байна вэ?
- Эрэгтэйчүүд хаана байна вэ? Харин эмэгтэйчүүд хаана байна вэ?
- Энэ дасгал бидний орон нутагтай хамтран ажиллах үйл ажиллагаатай хэрхэн холбогдож байна вэ?
- Бид “арын эгнээнд” байгаа хүмүүст хэрхэн хүрч ажиллах вэ? / Бидний ажлын хүрээнд тэдэнд хүрэхийн тулд юу хийж болох вэ?

Дасгал 37

40 минут

Хүйсийн хүртээмжтэй байдлын үргэлжилсэн шатлалын аргачлал (Gender Integration Continuum Framework)

Заавар:

Хүйсийн хүртээмжтэй байдлын үргэлжилсэн шатлал (Gender Integration Continuum) нь Interagency Gender Working Group (IGWG)-ээс боловсруулсан үзэл баримтлалын аргачлал юм. Энэхүү аргачлал нь хөтөлбөр, бодлогод жендэрийн асуудлыг хэрхэн тусгаж байгааг, ялангуяа төлөвлөлт, хэрэгжилт, үнэлгээний үе шатанд жендэрийн хэм хэмжээ болон тэгш бус байдлыг хэрхэн авч үзэж байгаагаар нь ангилдаг. Энэ шатлал нь жендэрт сөрөг нөлөөтэй (gender-harmful) хандлагаас эхлээд жендэрийн өөрчлөлтийг дэмжсэн (gender-transformative) түвшин хүртэл үргэлжилнэ. Уг аргачлалыг ашигласнаар аливаа санаачилга жендэрт мэдрэмжтэй байх, мөн жендэрийн тэгш байдлыг идэвхтэй дэмжихэд тусалдаг.

Энэхүү дасгалын зорилго нь оролцогчдод Хүйсийн хүртээмжтэй байдлын үргэлжилсэн шатлалыг ойлгуулах, мөн уг аргачлалыг өөрсдийн хэрэгжүүлж буй төсөл, хөтөлбөрт хэрхэн хэрэглэх боломжтойг харуулахад оршино. Төсөл одоогоор уг шатлалын аль түвшинд байгааг тодорхойлох нь түүнийг хэрхэн урагшлуулах талаар илүү сайн ойлголт авах боломж олгоно.

Энэ дасгалыг ажиллахын тулд оролцогчид үнэлэх тодорхой төсөлтэй байх шаардлагатай. Хэрэв оролцогчдод бэлэн төсөл байхгүй бол сургагч багш өөрийн ажлын туршлага дээр үндэслэн жишээ кейс боловсруулж, оролцогчдоор хэлэлцүүлэн уг аргачлалд байршуулах боломжтой.

Оролцогчдоос өөрсдийн төслийг Хүйсийн хүртээмжтэй байдлын шатлал дээр байрлуулж, яагаад тухайн түвшинд байршуулж байгаагаа, мөн хэрхэн дараагийн түвшинд ахиулах боломжтой талаар эргэцүүлэн бодохыг хүснэ. Мөн оролцогч бүр өөрийн төслийг хаана байрлуулснаа, ямар шалтгаанаар тэгж үзсэнээ хуваалцаж болно. Түүнчлэн хүйсийн хүртээмжтэй байдлын хүрээнд өөрсдийн ажилд юу амжилттай болсон, юу сайн хэрэгжээгүй талаар туршлагаа хуваалцах боломжтой.

Нэгдсэн хэлэлцүүлгийн дараа аливаа үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхдээ хүйсийн мэдрэмжтэй байх нь чухал гэдгийг онцлон тэмдэглэнэ. Хөтөлбөрүүд нь эцсийн дүндээ жендэрийн үүрэг, хэм хэмжээ болон харилцааны динамикийг эерэг, тогтвортой байдлаар өөрчлөхөд чиглэсэн байх ёстой.

Хүйсийн хүртээмжтэй байдлын түвшинүүд

0. Хүйсийн тэгш байдалд сөрөг нөлөөтэй (Gender-harmful)

Хүйсийн ялгаатай байдал, үүрэг, эрх, хариуцлага, нийгмийн байр суурь, эрх мэдлийн харилцааг огт харгалзан үздэггүй хөтөлбөрүүд.

Эдгээр нь эмэгтэй, эрэгтэй, охид, хөвгүүдийн хоорондын харилцаа, динамикийг үл тоомсорлодог.

1. Хүйсийн тэгш байдалд төвийг сахисан (Gender-neutral)

Хүйсийн хэм хэмжээг өөрчлөхгүйгээр тэдгээртэй “нийцэж” ажилладаг хөтөлбөрүүд.

- Нийгэмд оршин байгаа хүйсийн тэгш бус бүтэц, тогтолцоо, үүргийн хуваарийг бататгаж, заримдаа тэдгээрийг ашигладаг
- Эрэгтэй эмэгтэй хүмүүсийн үүрэг, харилцаа нь хөтөлбөрийн үр дүнд хэрхэн нөлөөлж болох, эсвэл хөтөлбөр өөрөө хүйсийн харилцаанд хэрхэн сөргөөр нөлөөлж болохыг авч үздэггүй

2. Хүйсийн мэдрэмжтэй (Gender-sensitive)

Хүйсийн ялгаа, тэгш бус байдлыг харгалзан үзэж, түүнд тохируулан ажилладаг хөтөлбөрүүд.

- Одоо байгаа хүйсийн ялгаа, бүтэц, тогтолцоо, эрх мэдлийн хуваарилалтад нийцүүлэн тэгш хүртээмж, дэмжлэгийг хангахыг зорьдог
- Хүйсийн тэгш бус хэм хэмжээг ашиглах нь хөтөлбөрийн үр дүнд хэрхэн нөлөөлж болохыг ойлгож, ухамсарласан байдаг

3. Хүйсийн ялгаатай байдалд хариу үйлдэл үзүүлэгч (Gender-responsive)

Хүйсийн тэгш бус хэм хэмжээг идэвхтэй сорьж, өөрчлөхийг зорьдог хөтөлбөрүүд.

- Хүмүүсийн хүйсээс шалтгаалсан ялгаатай хэрэгцээ, саад бэрхшээлд хариу үйлдэл үзүүлдэг
- Хүйсийн тэгш бус бүтэц, тогтолцоо, үүргийн хуваарь, эрх мэдлийн харилцааг хэлэлцэх, шүүмжлэх, өөрчлөх орон зайг бий болгодог
- Оролцогчдод хүйсийн тэгш бус байдлыг эргэцүүлэн бодох, турших, сорих боломж олгодог

4. Хүйсийн тэгш байдалд гарах өөрчлөлтийг дэмжсэн (Gender-transformative)

Хүйсийн тэгш бус байдлыг үндсээр нь өөрчилж, тэгш байдлыг бий болгоход чиглэсэн бодлого, хөтөлбөрүүд.

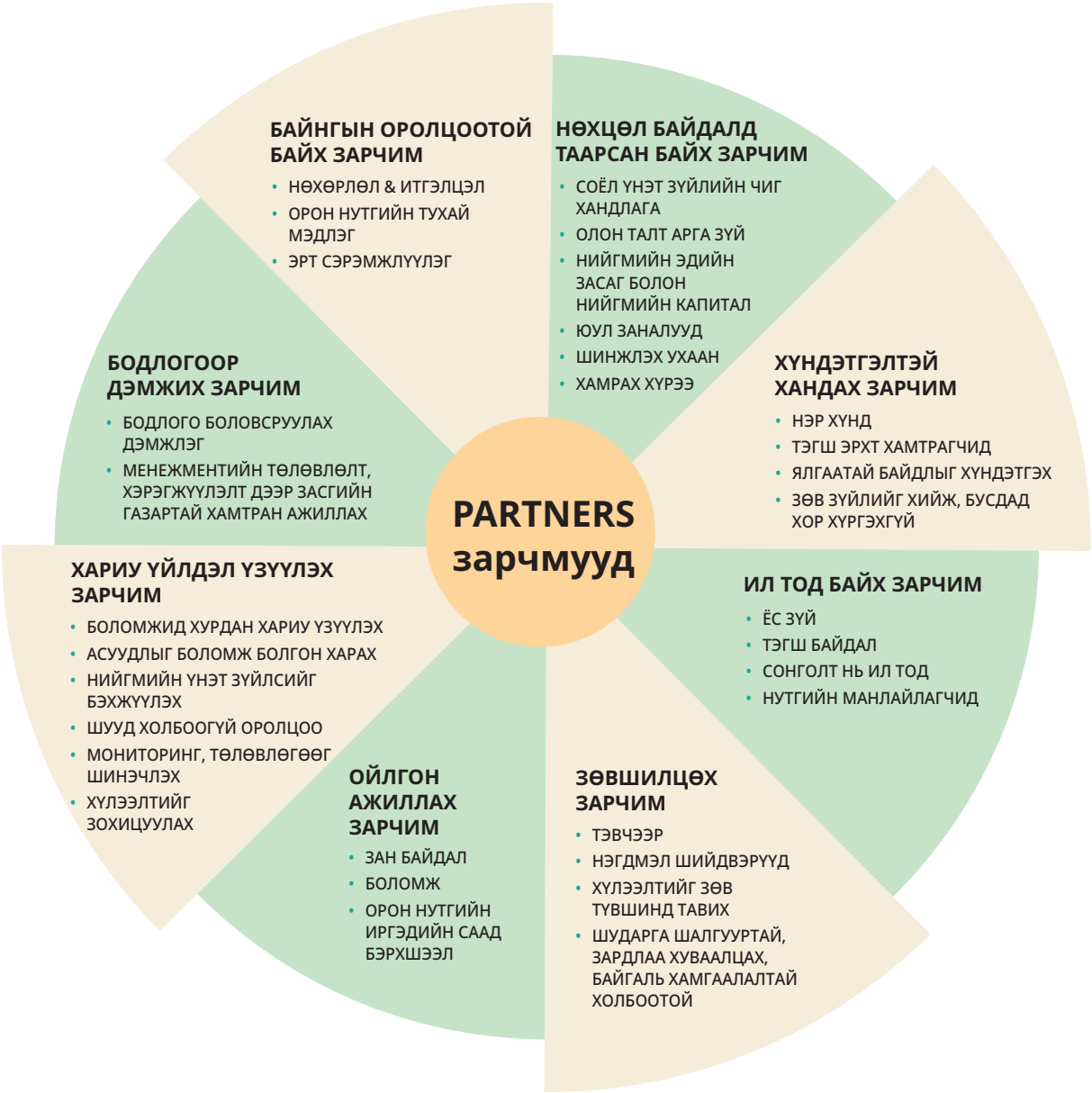
- Хүйсийн тэгш байдлын хэм хэмжээ, харилцааг өөрчлөх тодорхой зорилготой
- Зөвхөн зорилготой байхаас гадна түүнийг хэрэгжүүлэх нөөц, хүсэл эрмэлзэл, институцийн чадавхтай
- Урт хугацаанд тогтвортой өөрчлөлт бий болгохыг зорьдог

7

Дүгнэлт

PARTNERS зарчим, хаалтын хэлэлцүүлэг, санал хүсэлт, хамтын зураг авахуулах цаг! Сургалтын сүүлийн хэсэгт оролцогчдод PARTNERS зарчмуудыг албан ёсоор танилцуулна.

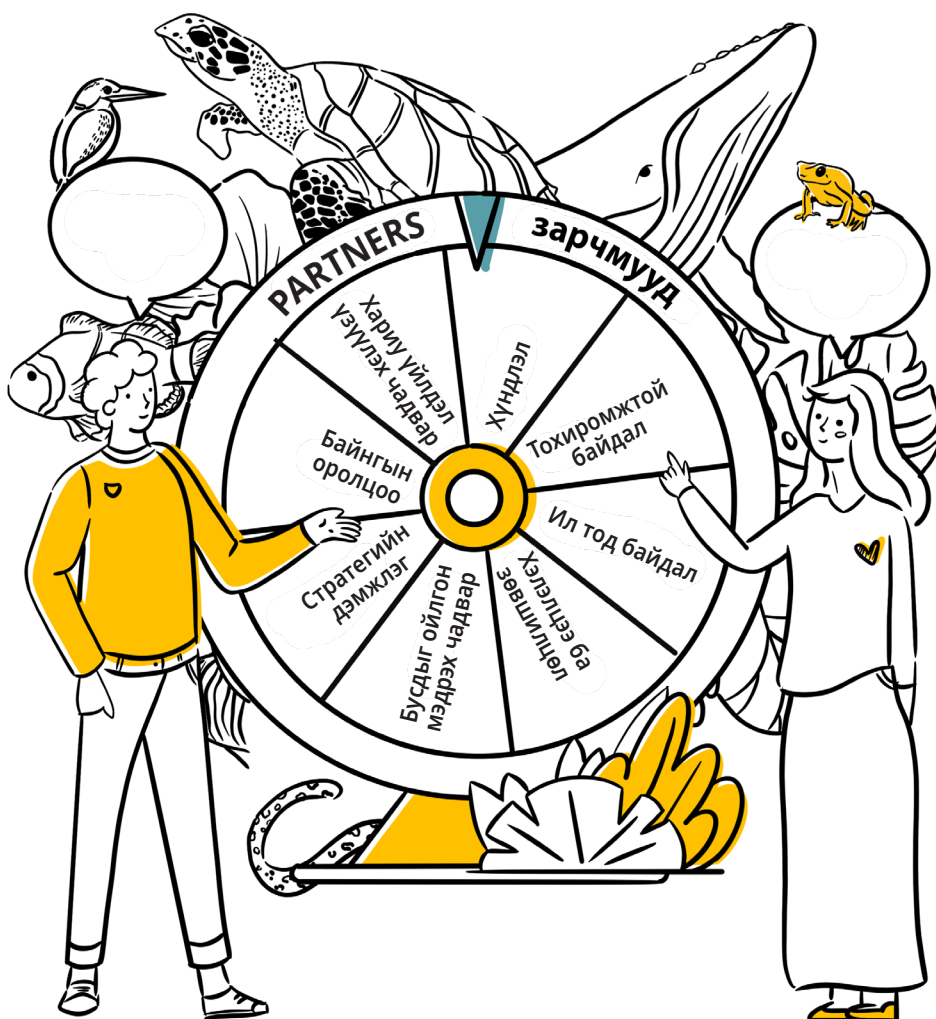
ЗУРАГ 3: Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгаль хамгаалалтыг үр дүнтэй, ёс зүйтэй явуулах PARTNERS-н 8 зарчмын нарийвчилсан дүрслэл.

PARTNERS зарчмуудыг семинар эхэлснээс хойш үе үе дурдсан билээ. Одоо эдгээр зарчмуудыг нэг бүрчлэн танилцуулж, сүүлийн хоёр өдөр ярилцсан зүйлсийн талаар оролцогчдоос товч дүгнэлт хэлэхийг уриалаарай.

Семинарын эхэнд оролцогчдоос гаргасан хүлээлтүүдийг дахин харж, тэдгээрийг хангаж чадсан эсэхийг хамтдаа шалгаарай.

Оролцогчдоос хөтөлбөрийн талаарх санал хүсэлтээ бичихийг хүснэ үү. Хавсралт 10-ын санал хүсэлт авах хуудасны загварыг ашиглана уу.

Эцэст нь, бүгдээрээ дурсгалын зураг авхуулж, дараа нь оролцогчиддоо хуваалцаарай.

Хавсралт 1

Сургагч багш нарт зориулсан чиглүүлэх зөвлөмжүүд

- Сургалтанд оролцогчдоо сайтар таньж мэдээрэй. Үүнд зөвхөн нэрсийг нь мэдэхээс гадна зан төлөв, харилцааны онцлогийг нь ойлгох (жишээлбэл, дуу цөөтэй, идэвхтэй яриатай, давамгайлах хандлагатай, даруу төлөв, хошин мэдрэмжтэй гэх мэт) багтана. Танилцах эхний дасгал нь энэ талаар маш их мэдээлэл өгөх болно.
- Сургалтын эхэнд семинарын үндсэн зохион байгуулалтын элементүүдийг тодорхой болгож өгөөрэй. Үүнд семинарын дүрэм, хэлэлцэх боломжгүй эсвэл дараа авч үзэх асуудлыг тэмдэглэх самбар, хөтөлбөрийн төлөвлөгөө бүхий самбар, оролцогчдын сургалтаас хүлээж буй хүлээлтүүдийг тэмдэглэсэн самбар зэрэг орно. Эдгээр нь шаардлагатай үед хэлэлцүүлгийг зөв чиглэлд оруулах, эсвэл өмнө тохирсон зарчмуудыг оролцогчдод сануулахад тусална.
- Сургалтын хөтөлбөрийг оролцогчдод танилцуулж, ямар сэдвүүдийг хамруулах гэж байгаагаа урьдчилан ойлгуулна. Мөн энэ нь тэдний хүлээлттэй нийцэж байгаа эсэхийг нягтлах боломж олгоно. Хэрэв нийцэхгүй байвал өөрийн боломж, туршлагын хүрээнд хөтөлбөрт зохих өөрчлөлт оруулж болно. Хэрэв та сургалт чиглүүлэх ажлыг дөнгөж эхэлж байгаа бол оролцогчдын хэрэгцээг аль болох хангахыг хичээх боловч бүх хүсэлтийг бүрэн тусгаж чадахгүй байж болохоо нээлттэй тайлбарлах нь зүйтэй.
- Цагийн хуваарийг аль болох баримтлахыг хичээгээрэй. Ингэснээр оролцогчид сургалтын аль хэсэгт явж байгаагаа ойлгож, тухайн сэдвийг хэлэлцэхэд хэр хугацаа зарцуулагдахыг мэдэх боломжтой болно. Жишээлбэл, “энэ хэсгийг товчхон авч үзье”, эсвэл “энэ асуудлыг илүү дэлгэрэнгүй хэлэлцэнэ” гэх мэтээр урьдчилан мэдээлж болно. Мөн оролцогчдоос цаг барихад туслахыг хүсэж болно (ялангуяа хэт давамгайлж ярьдаг оролцогчидтой ажиллах үед энэ нь тустай байдаг).
- Гэсэн хэдий ч уян хатан байхаа мартаузаарай. Зарим сэдэв оролцогчдын хувьд онцгой ач холбогдолтой байвал төлөвлөснөөс илүү хугацаа шаардаж болно. Ийм үед оролцогчдоос:
“Энэ асуудал та бүхний хувьд илүү дэлгэрэнгүй хэлэлцэх шаардлагатай мэт санагдаж байна. Бүлгийн нийтлэг байр суурь мөн ийм байна уу? Хэрэв тийм бол дараагийн зарим дасгал, хэлэлцүүлгийн хугацааг богиносгоод энэ сэдэвт илүү их цаг зарцуулахыг зөвшөөрч байна уу?” гэж асууж болно.
- Дасгалуудыг нөхцөл байдалд тохируулан хугацааг уртасгах эсвэл богиносгох боломжтой. Жишээлбэл, хугацааг сунгах шаардлагатай бол оролцогчдоор эхлээд ганцаараа, дараа нь хосоороо эсвэл жижиг бүлгээрээ эргэцүүлэн ярилцуулж, дараа нь нийт бүлэгт танилцуулан хэлэлцүүлэг өрнүүлж болно. Харин хугацааг хэмнэх шаардлагатай бол шууд нэгдсэн хэлэлцүүлэг явуулж болно.
- Бүх оролцогчдыг сургалтын үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцуулахыг хичээгээрэй. Болзошгүй хүндрэлтэй нөхцөлүүдийг хэрхэн зохицуулах талаар дараах зөвлөмжүүдэд дурдсан болно.
- Сургалтын туршид нээлттэй байдал, харилцан хүндлэлийг дэмжээрэй. Үүний тулд оролцогчидтой итгэлцэл бий болгох шаардлагатай. Жишээлбэл, хэрэв та сургалтыг хөтлөх явцдаа алдаа гаргавал түүнийгээ хүлээн зөвшөөрч, уучлал хүсээд үргэлжлүүлэн ажиллах нь итгэлцлийг бэхжүүлдэг.
- Сургалтыг хөтлөн чиглүүлэх явцдаа идэвхтэй сонсох бүх ур чадвар болон биеийн хэлэмжийг ашиглаарай. Үүнд оролцогчид руугаа харж зогсох, нүдээрээ харилцах, ярьж буй хүний зүг ойртох, толгой дохих зэрэг үйлдлүүд багтана. Эдгээр нь оролцогчдод өөрийг нь сонсож, хүндэтгэж байгаа мэдрэмж төрүүлдэг.
- Хамгийн чухал нь, сургалтыг зөвхөн мэдээлэл дамжуулах үйл ажиллагаа гэж бус, харин оролцогчид бие биенээсээ суралцаж, хамтдаа мэдлэг бүтээх үйл явц гэж ойлгон удирдахыг хичээгээрэй.

СУРГАЛТ ЧИГЛҮҮЛЭХ ҮЕД ТУЛГАРДАГ СОРИЛТУУД

БҮЛЭГ ДОТОР ДУУ ЦӨӨТЭЙ, ИДЭВХ БАГАТАЙ ОРОЛЦОГЧИД

ХИЙЖ ҮЗЭЖ БОЛОХ АРГА ЗАМУУД

- Сургалтын эхэнд чимээгүй байх нь хэвийн бөгөөд хүлээн зөвшөөрөгдөх зүйл гэдгийг онцлон хэлээрэй. Зарим хүмүүс хэлэлцүүлэгт оролцохоосоо өмнө бодлоо цэгцлэх, эргэцүүлэн тунгаах багахан хугацаа шаарддаг бөгөөд энэ нь тэдний оролцооны чухал хэсэг байж болно.
- Хэт ерөнхий асуулт асуухын оронд оролцогчдын бодит туршлагатай холбоотой асуулт тавихыг хичээгээрэй. Жишээлбэл, **“Орон нутгийн иргэдэд ямар асуудал тулгардаг талаар хэн ярьж өгөх вэ?”** гэж асуухын оронд **“Та хамгийн сүүлд орон нутгийн удирдагчидтай уулзахдаа тэд ямар асуудлын талаар ярьж байсан бэ?”** гэж асуувал илүү үр дүнтэй байдаг.
- Асуулт тавьсныхаа дараа оролцогчдод наадаг цаас тарааж, нэрийнхээ хамт хариултаа бичихийг хүсээрэй. Үүний дараа тухайн оролцогчдоос бичсэн санаагаа амаар дэлгэрүүлэн тайлбарлахыг хүсэж болно.
- Асуулт асуухдаа **“Одоогоор үзэл бодлоо хуваалцах боломж хараахан гараагүй байгаа хүмүүсээс санал сонсмоор байна”** гэж ерөнхийд нь хэлж болно. Мөн дуу цөөтэй оролцогчидтой илүү их нүдээр харилцах нь тэднийг ярианд оролцоход дэмжлэг болдог.
- Хэрэв зарим оролцогч сургалтын туршид бараг дуугарахгүй хэвээр байвал завсарлагааны үеэр тэдэнтэй даруухан, анхаарал татахгүйгээр ярилцаж, бүх зүйл хэвийн байгаа эсэх, эсвэл хэлэлцүүлэгт оролцоход нь саад болж буй ямар нэгэн зүйл байгаа эсэхийг асуугаарай.
- Хэлэлцүүлгийн хэлбэрүүдийг ээлжлэн ашиглаарай. Жишээлбэл, жижиг бүлгийн хэлэлцүүлэг, дүрд тоглох дасгал, хосоор ажиллах дасгал, бичгээр эсвэл зургаар илэрхийлэх даалгавар зэрэг нь оролцогчдод өөр арга замаар оролцох боломж олгодог.

ЗАЙЛСХИЙХ ХЭРЭГТЭЙ ЗҮЙЛС

- Оролцогчдыг гэнэт олны өмнө онцолж, **“Тэгвэл та энэ талаар юу гэж бодож байна?”** хэмээн шууд шахалт үзүүлэхээс зайлсхий.
- Тухайн хүнийг хангалттай ярьж оролцоогүй гэдгийг олны өмнө онцлон тэмдэглэхээс зайлсхий. Жишээлбэл:

“Танаас одоогоор юу ч сонсоогүй байна. Та хэлэлцүүлэгт илүү идэвхтэй оролцож болох уу?”

гэх мэт үгс нь тухайн хүнийг эвгүй байдалд оруулж, цаашдын оролцоог нь улам бууруулах эрсдэлтэй.

БҮЛЭГ ДОТОР ХЭТ ИХ ЯРЬДАГ, ДАВАМГАЙЛАХ ХАНДЛАГАТАЙ ОРОЛЦОГЧИД

ХИЙЖ ҮЗЭЖ БОЛОХ АРГА ЗАМУУД

- Семинарын дүрэм, зарчмуудыг хамтран боловсруулах үед оролцогчдоор хүн бүрт үг хэлэх боломж олгохтой холбоотой зарчмуудыг хамтдаа тодорхойлуулж болно (дуу цөөтэй оролцогчдыг дэмжих тухай өмнөх хэсгийг харна уу). Мөн хэт идэвхтэй, бусдын ярих боломжийг хязгаарлах хандлагатай хүмүүс өөрсдийн оролцоог хэрхэн зохицуулах талаар дүрэмд тусгаж болно. Ийм тохиолдолд хөтлөгчийн хувьд та семинарын дүрмийг сануулж, удаан хугацаанд ярьсан оролцогчоос бага зэрэг хойш суух, харин удаан хугацаанд дуугараагүй оролцогчдыг илүү оролцохыг уриалах боломжтой.

- Бусад оролцогчдыг ярианд татан оролцуулахыг хичээгээрэй. Үүнд дуу цөөтэй оролцогчидтой ажиллах талаар өмнө дурдсан аргуудыг ашиглаж болно.
- Хэт давамгайлж ярьдаг эсвэл чанга дуугаар ярих хандлагатай оролцогчид тодорхой үүрэг хариуцлага өгч болно. Жишээлбэл:
 - Тэмдэглэл хөтлөх
 - Цаг барихад туслах
 - Тодорхой дасгал, үйл ажиллагааг зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлэх
- Завсарлагааны үеэр тухайн оролцогчтой тайван, хувийн байдлаар ярилцаж болно. Энэ үед та:

“Таны идэвхтэй оролцоо үнэхээр үнэ цэнтэй. Гэхдээ би бүлгийн бусад гишүүдийн санаа бодлыг ч мөн сонсохыг хүсэж байна. Тиймээс хэлэлцүүлэгт оролцохдоо бусдад ч орон зай үлдээх талаар эргэцүүлж үзээрэй” гэж эелдгээр хэлж болно.

- Хэт их ярьдаг оролцогчидтой нүдээр харилцах давтамжаа бага зэрэг бууруулж болно. Учир нь байнгын нүдний харилцаа нь тухайн хүнийг үргэлжлүүлэн ярих дохио болж өгдөг.

ОРОЛЦОГЧИД АНХААРЛАА АЛДАЖ, САРНИЖ ЭХЛЭХ ҮЕД

ХИЙЖ ҮЗЭЖ БОЛОХ АРГА ЗАМУУД

- Энэ нь завсарлага авах эсвэл илүү хөгжилтэй, идэвхжүүлэх үйл ажиллагаа оруулах цаг болсны дохио байж болно. Оролцогчид ядарч эхэлсэн, эсвэл богино хугацаанд хүлээн авч чадах мэдээллийн хэмжээндээ хүрсэн байх магадлалтай.
- Хэрэв зөвхөн тодорхой нэг хос эсвэл цөөн хэдэн хүн бусдын анхаарлыг сарниулж байвал завсарлагааны дараа суудлын байрлалыг өөрчилж болно. Үүнийг ямар нэгэн дасгал, бүлэг солих үйл ажиллагааны хүрээнд байгалийн байдлаар зохион байгуулах нь илүү тохиромжтой.

БҮЛГИЙН ОРОЛЦОО СУЛ БАЙХ ҮЕД

ХИЙЖ ҮЗЭЖ БОЛОХ АРГА ЗАМУУД

- Оролцогчид ядарч эхэлсэн байж болох тул завсарлага өгөх, эсвэл эрч хүч нэмэх богино, сонирхолтой дасгал оруулах талаар бодож үзээрэй.
- Хэлэлцүүлгийн одоогийн хэлбэр үр дүнгүй байж болно. Ийм тохиолдолд оролцогчдыг жижиг бүлгүүдэд хуваах, эсвэл хоёроор нь ажиллуулж ярилцуулсны дараа нийт бүлэгт санал бодлоо танилцуулах аргыг туршиж үзээрэй.
- Чимээгүй байдал нь оролцогчид сургалтад сэтгэл хангалуун байна гэсэн үг заавал биш юм. Тиймээс завсарлагааны дараа тэдний сэтгэгдлийг тодруулах нь зүйтэй. Үүнийг:
 - Нээлттэй ярилцлага хийх,
 - Эсвэл “инээмсэглэсэн нүүр – гунигтай нүүр” бүхий үнэлгээний аргаар хийж болно.

Жишээлбэл, самбар дээр инээмсэглэсэн болон гунигтай дүрс байрлуулаад, оролцогчдоос тухайн сургалтын ямар зүйл таалагдаж байгаа, ямар зүйл таалагдахгүй байгааг наадаг цаасан дээр бичиж байрлуулахыг хүсэж болно. Энэ нь дараагийн хичээл, хэлэлцүүлгийг хэрхэн сайжруулах талаар үнэтэй мэдээлэл өгдөг.

- Хэрэв тодорхой нэг асуултад хэн ч хариулахгүй, хэлэлцүүлэг өрнөхгүй байвал тухайн асуултыг өөрөөр томъёолохыг оролдоорой. Эсвэл илүү энгийн асуултаас эхэлж, аажмаар илүү төвөгтэй, гүнзгий хэлэлцүүлэг рүү шилжиж болно.

НЭГЭН ЗЭРЭГ ОЛОН ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ ӨРНӨХ ҮЕД

ХИЙЖ ҮЗЭЖ БОЛОХ АРГА ЗАМУУД

- Оролцогчид олон асуудлын талаар ярилцах хүсэлтэй байгаа бөгөөд анхаарлаа нэг сэдэвт төвлөрүүлэхэд хүндрэлтэй байж болно. Энэ нь үнэндээ оролцогчид идэвхтэй, сонирхолтой байгаагийн эерэг шинж тэмдэг боловч зохион байгуулалттай удирдах шаардлагатай.
- Хэлэлцүүлгийн явцад гарсан гол санаануудыг тогтмол нэгтгэн дүгнэж, ойролцоо сэдвүүдийг бүлэглэн ангилаарай. Ингэснээр хөтлөгчид удирдахад хялбар болохоос гадна оролцогчид хэлэлцүүлгийн явцыг илүү ойлгомжтой дагах боломжтой болно.
- Оролцогчдын гаргаж буй санал, санаачилгуудыг тухайн үед хэлэлцэж буй үндсэн сэдэвтэй холбон тайлбарлахыг хичээгээрэй.
- Хэрэв санал болгосон асуудал нь тухайн хэлэлцэж буй сэдэвтэй шууд холбоогүй бол тухайн оролцогчийн санааг хүлээн зөвшөөрч, талархал илэрхийлээрэй. Дараа нь уг асуудлыг “түр хойшлуулсан асуудлын самбар” дээр тэмдэглэж авна. Ингэснээр оролцогч өөрийн санаа үл тоомсорлогдоогүй, харин дараа нь эргэн авч үзэхээр тэмдэглэгдсэн гэдгийг ойлгоно.

ЗАЙЛСХИЙХ ХЭРЭГТЭЙ ЗҮЙЛС

- Оролцогчдыг зөвхөн нэг асуудалд хүчээр төвлөрүүлэхээс зайлсхий. Ялангуяа тэд өөр сэдвүүдэд илүү их сонирхолтой байгаа тохиолдолд энэ нь оролцоог бууруулж болзошгүй.
- Оролцогчдын гаргасан асуудал, санал санаачилгыг үл тоомсорлох эсвэл шууд няцаахаас зайлсхий.

ХАЖУУГИЙН ЯРИА ӨРНӨХ ҮЕД

ХИЙЖ ҮЗЭЖ БОЛОХ АРГА ЗАМУУД

- Хажуугаар ярилцаж буй хүмүүсийн дэргэд тайван байдлаар очиж зогсоорой. Энэ нь тэдний яриа нийт хэлэлцүүлэгт саад учруулж байгааг шууд хэлэлгүйгээр ойлгуулах зөөлөн дохио болж чадна.
- Эелдэг бөгөөд зөрчилдөөн үүсгэхгүй байдлаар:
- group dynamics. Explore ways of continuing the course in a more productive manner.

“Та бүхний ярилцаж байгаа зүйлээс нийт бүлэгт хуваалцахыг хүсэж байгаа санаа байна уу?” гэж асууж болно.

- Завсарлага зарласны дараа эргэж ирэх үед нь оролцогчдыг өөр байрлалд суухыг хүсэж болно. Энэ нь жижиг бүлгүүдэд хуваагдах, хажуугийн яриа үргэлжлэхээс сэргийлэхэд тусалдаг.
- Хэрэв тодорхой хүмүүсийн яриа маш ихээр саад учруулж байгаа бол бусад оролцогчдод богино хугацааны бие даасан ажил өгөөд, тухайн хүмүүстэй гадуур нь товч ярилцаж болно. Энэ үед тэдний зан үйл нь:
 - сургалтыг хөтлөх үйл явцад,
 - бүлгийн харилцаанд,
 - бусад оролцогчдын оролцоонд

ямар нөлөө үзүүлж байгааг тайлбарлаж, сургалтыг илүү үр бүтээлтэй үргэлжлүүлэх боломжит арга замуудыг хамтдаа эрэлхийлнэ.

ХУВЬ ХҮНИЙ СӨРӨГ ЗАН ҮЙЛ, ХАНДЛАГА

ХИЙЖ ҮЗЭЖ БОЛОХ АРГА ЗАМУУД

- Зарим оролцогчид ил тод маргахгүй ч бүлгийн үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлөх зан үйл үзүүлж болно. Үүнд:
 - Нүдээ эргэлдүүлэх
 - Санаа алдах
 - Гараа зөрүүлэн суух
 - Үл тоомсорлосон биеийн хэлэмж үзүүлэх зэрэг орно.
- Ийм нөхцөлд завсарлагааны үеэр тухайн оролцогчтой тайван бөгөөд хүндэтгэлтэйгээр ярилцаж, асуудлын шалтгаан юу байж болохыг ойлгохыг хичээгээрэй. Мөн нөхцөл байдлыг сайжруулахын тулд ямар арга хэмжээ авч болох талаар хамтдаа ярилцана.

ХЭЛНИЙ БЭРХШЭЭЛ

ХИЙЖ ҮЗЭЖ БОЛОХ АРГА ЗАМУУД

- Сургалт эхлэхээс өмнө сургалт ямар хэлээр явагдахыг оролцогчидтой урьдчилан тохиролцож, ойлгох эсвэл оролцоход хүндрэлтэй хүн байгаа эсэхийг тодруулаарай. Үүний дараа орчуулагч ашиглах зэрэг боломжит шийдлүүдийг эртнээс төлөвлөж болно.
- Хэрэв сургалтад орчуулагч оролцох бол сургалт эхлэхээс өмнө түүнтэй уулзаж, хамтын ажиллагааны арга барил, ажлын зохион байгуулалтаа урьдчилан тохиролцох нь зүйтэй.
- Орчуулгатай сургалтын үед шаардлагатай хугацааг дор хаяж хоёр дахин нэмэгдүүлэн тооцоолох хэрэгтэй. Учир нь:
 - Орчуулагч орчуулах хугацаа шаардагдана.
 - Оролцогчид орчуулгыг сонсож ойлгох хугацаа хэрэгтэй.
 - Мөн асуулт асуух, санал бодлоо илэрхийлэх нэмэлт хугацаа шаардлагатай байдаг.
- Хэрэв орчуулга нь бүлгийн харилцаа, оролцооны уур амьсгалд сөргөөр нөлөөлж байна гэж үзвэл танхимын зохион байгуулалтыг өөрчилж болно.
- Хэлний ялгаанаас үл хамааран бүх оролцогчийг идэвхтэй оролцуулахын тулд сургалтын явцад өөр төрлийн арга хэрэгслийг ашиглаарай. Жишээлбэл:
 - Дүрслэх материал
 - Зураг, схем
 - Бичгээр санал өгөх арга
 - Тэмдэглэл хөтлөх зэрэг
- Бүх хэлэлцүүлгийн гол санааг флипчарт дээр тэмдэглэн нэгтгэж байгаарай. Ингэснээр оролцогч бүр хэлэлцэж буй асуудлын үндсэн агуулгыг харах боломжтой болно.
- Хэл бол төвийг сахисан зүйл биш гэдгийг үргэлж санаж яваарай. Бид ижил үгийг хэрэглэж байсан ч хүмүүс өөр өөрөөр ойлгож болох юм. Тиймээс ашиглаж буй нэр томъёо, ойлголтын талаар бүлгийн гишүүдийн ойлголтыг нягталж байх хэрэгтэй.

Жишээлбэл:

“Би энэ асуудлыг ингэж ойлгож байна. Та бүхэн мөн адил ойлгож байна уу? Учир нь бид нэг ойлголтыг өөр өөрөөр тайлбарлаж байж магадгүй гэсэн сэтгэгдэл төрж байна.”

Ийм нөхцөлд нэг тайлбар нь нөгөөгөөсөө илүү зөв гэсэн үг биш юм. Харин ялгаатай ойлголтууд байгааг хүлээн зөвшөөрч, тодруулан ярилцах нь илүү үр дүнтэй хэлэлцүүлэг өрнүүлэхэд тусалдаг.

Хөтлөн чиглүүлэх ур чадвараа хөгжүүлэхэд хэрэг болох нэмэлт зөвлөмж, аргачлалуудтай дараах цахим эх сурвалжуудаас танилцах боломжтой:

<https://www.ksl-training.co.uk/free-resources/>

<https://www.seedsforchange.org.uk/facilitatingworkshops>

<https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/leadership/group-facilitation/facilitation-skills/main>

Хавсралт 2

“Сайн” сургагч багшийг юу тодорхойлдог вэ?

Байгаль хамгааллын салбарт ажилладаг мэргэжилтнүүдийн бүлэгт зориулан байгаль хамгааллын зарчмуудын талаар хэлэлцүүлэг удирдан явуулах нь сорилттой, заримдаа бүр сүрдмээр санагдаж болох ажил юм. Байгаль хамгаалал гэх мэт олон талт, нарийн төвөгтэй асуудлаар хэн ч өөрийгөө бүрэн төгс мэргэжилтэн гэж үзэж чадахгүй. Гэсэн хэдий ч ийм төрлийн сургалт, хэлэлцүүлгийг хөтлөн явуулах нь оролцогчид төдийгүй сургагч багшийн хувьд ч суралцах, хөгжих үнэт боломж болдог.

Сургалтыг үр дүнтэйгээр хөтлөн явуулна гэдэг амаргүй ажил бөгөөд энэ ур чадвар нь туршлага хуримтлуулахын хэрээр хөгжиж, сайжирдаг.

Үр нөлөөтэй сургагч багшийг ямар шинж чанарууд тодорхойлдог талаар олон судалгаа хийгдсэн байдаг. Эдгээр судалгааны үр дүнгээс үндэслэн сайн сургагч багшид байх гол шинж чанаруудыг дараах байдлаар нэгтгэн харуулж байна.

УРАМ ЗОРИГ, ӨНДӨР ЭРЧ ХҮЧ

Сайн сургагч багш нь сургалтын орчинд идэвхтэй, эерэг, урам зоригтой уур амьсгал бүрдүүлэх чадвартай байдаг. Үүний үндэс нь сургалтад сайтар бэлтгэх явдал юм.

Тэд сургалт эхлэхээс өмнө агуулгаа бүрэн эзэмшихэд онцгой ач холбогдол өгдөг бөгөөд сургалтын сэдвийн талаар гүнзгий мэдлэгтэй болохын тулд хангалттай цаг хугацаа, хүчин чармайлт гаргадаг. Олон чадварлаг сургагч багш нар сургалтын агуулгаа бэлтгэх явцдаа тухайн сэдвийнхээ жинхэнэ мэргэжилтэн болсон гэж үздэг.

Гэсэн хэдий ч сайн сургагч багшийг бусдаас ялгаруулдаг хамгийн чухал зүйл нь зөвхөн мэдлэг биш, харин сургалтыг чин сэтгэлээсээ удирдан явуулах хүсэл эрмэлзэл, урам зориг юм.

ХАРИЛЦААНЫ ӨНДӨР УР ЧАДВАР

Сайн сургагч багш байхын мөн чанар нь мэдээллийг бусдад суралцахад нь дэмжлэг болохуйц байдлаар ойлгомжтой хүргэхэд оршино.

Сайн сургагч багш нь мэдээллийг тодорхой, ойлгомжтой, товч бөгөөд оновчтой байдлаар дамжуулж чаддаг. Үүний зэрэгцээ тэд сонсох ур чадварыг эзэмшсэн байдаг.

Тэд:

- Хэзээ ярих,
- Хэзээ дуугүй байх,
- Бусдыг хэрхэн ярианд татан оролцуулах,
- Хэлэлцүүлгийг хэзээ, хэрхэн дүгнэн өндөрлүүлэх,
- Ямар үед, ямар асуулт тавих

зэрэг асуудлыг зөв мэдэрч чаддаг.

Харилцааны ур чадвар нь төрөлхийн заяагддаг зүйл биш бөгөөд тасралтгүй суралцах, дадлагажих замаар хөгжүүлж, сайжруулж болдог гэдгийг санах нь чухал.

ЧИН СЭТГЭЛ, ҮНЭНЧ ШУДАРГА БАЙДАЛ

Сайн сургагч багш нь сургалтыг өөрийн чадлын хэрээр хамгийн сайн түвшинд хүргэх гэсэн чин хүсэл эрмэлзлээ үйл ажиллагаагаараа харуулдаг.

Тэд сургалтын эхнээс оролцогчдод тодорхой чиглэл, бүтэц бүхий орчин бүрдүүлэх нь оролцогчдын эргэлзээ, түгшүүрийг бууруулахад чухал ач холбогдолтой гэж үздэг.

Мөн оролцогчдын асуулт бүрийг хүндэтгэн авч үздэг. Хэрэв ямар нэг асуултын хариуг мэдэхгүй бол мэддэг мэт дүр эсгэдэггүй. Харин мэдэхгүй байгаагаа шударгаар хүлээн зөвшөөрч, үнэн зөв хариу өгөхийг эрмэлздэг.

УЯН ХАТАН БАЙДАЛ

Сургалтад хэчнээн сайн бэлтгэсэн байсан ч сургалтын явцад төлөвлөгөөгөө өөрчлөх шаардлагатай нөхцөл байдал үүсэх нь бий.

Сайн сургагч багш ийм нөхцөл байдлыг мэдэрч, шаардлагатай үед сургалтын агуулгыг өөрчлөх, тохируулах, эсвэл зарим хэсгийг хасах хэрэгцээг ойлгож чаддаг. Тэд оролцогчдын бодит хэрэгцээнд нийцүүлэн сургалтын үйл явцыг уян хатан зохицуулдаг.

Түүнчлэн оролцогчдын хэрэгцээнд тохируулан сургалтын агуулгаа тухайн мөчид нь өөрчилж чаддаг. Үүнд:

- Төлөвлөсөн агуулгаас хэсэгчлэн хазайх,
- Ач холбогдол багатай хэсгийг товчлох эсвэл хасах,
- Хэлэлцүүлгийн явцад гарч ирсэн шинэ сэдвүүдийг судлан хэлэлцэх

зэрэг багтаж болно.

Сайн сургагч багш нар сургалтын үйл явцыг бүрэн хяналтдаа байлгахыг гол зорилгоо болгодоггүй. Харин ач холбогдолтой, утга учиртай хэлэлцүүлгийг өрнүүлж, тохиромжтой үед нь үндсэн агуулга руугаа эргэн шилжих чадвартай байдаг.

Тэдний хувьд сургалтын явцад өрнөсөн чанартай, утга учиртай хэлэлцүүлэг нь амжилттай сургалтын хамгийн тод илрэл гэж тооцогддог.

ХАРИУ ҮЙЛДЭЛ ҮЗҮҮЛЭХ ЧАДВАР

Сайн сургагч багш нь оролцогч бүрт чин сэтгэлээсээ анхаарал хандуулж, тэднийг сонсож, хувь хүний ялгаатай хэрэгцээ, суралцах онцлогт нийцүүлэн ажиллах чадвараараа ялгардаг. Тэд оролцогчидтой харилцан ойлголцол, итгэлцэл бүхий харилцаа тогтоож, сургалтын туршид тайван, энгийн, хүртээмжтэй хандлагыг баримталдаг.

Оролцогчидтой идэвхтэй харилцаж, тэдний суралцах үйл явцад бодитоор оролцох нь сайн сургагч багшийн амжилтын чухал үндэс болдог.

Сайн сургагч багш нь санал хүсэлт, асуултыг нээлттэй хүлээн авч, ач холбогдолтой, утга учиртай хэлэлцүүлгийг өрнүүлэхийг эрмэлздэг. Тэд бүлгийн уур амьсгал, оролцогчдын хэрэгцээ шаардлагад тулгуурлан ямар асуулт, ямар асуудлыг тухайн үед хэлэлцэх нь зүйтэйг мэдэрч чаддаг. Мөн хэлэлцүүлгийг хэзээ, хэрхэн зохистойгоор өндөрлүүлэхээ сайн мэддэг.

Харин дундаж түвшний сургагч багш ихэвчлэн сургалтыг механик байдлаар явуулж, оролцогчдын хэрэгцээнээс илүү төлөвлөсөн агуулгаа бүрэн дамжуулахад анхаардаг. Тэдний хувьд сургалтын гол зорилго нь суралцах үйл

явцыг дэмжихээс илүүтэйгээр төлөвлөсөн даалгавраа биелүүлэхэд чиглэсэн байдаг.

ТЭВЧЭЭР, ХҮЛЭЭЦТЭЙ БАЙДАЛ

Сайн сургагч багш сургалтын туршид эерэг хандлагаа хадгалж, гарч болох саад бэрхшээл, тасалдалд хүлээцтэй ханддаг.

Тэд амархан уурлаж бухимдахгүй бөгөөд сургалтын явцад сэтгэл хөдлөлдөө автан өөрийгөө алдах нь ховор байдаг. Оролцогчдын шүүмжлэл, санал хүсэлтийг хувь хүн рүү нь чиглэсэн дайралт гэж хүлээж авдаггүй.

Мөн тэд хүмүүс өөр аргаар суралцдаг гэдгийг ойлгож, суралцах олон янзын хэв маягт дасан зохицож ажиллах хүсэл эрмэлзэлтэй, чадвартай байдаг.

ХОШИН МЭДРЭМЖ

Олон чадварлаг сургагч багш нар өөрсдийгөө хошин мэдрэмжтэй гэж үздэг. Тэд сургалтыг оролцогчдод сонирхолтой, таатай, хөгжилтэй байлгахыг хичээдэг.

Ийм сургагч багш нар сургалтын үеэр өөрийгөө бага зэрэг наргиан болгон ярих, эсвэл өөрийн бодит амьдралын туршлага, сургамжтай түүхүүдийг хошин өнгө аястайгаар хуваалцах нь элбэг байдаг.

Тэд хошигнолыг зөвхөн хөгжөөх хэрэгсэл гэж үздэггүй. Харин оролцогчдыг тайвшруулж, илүү нээлттэй, чөлөөтэй харилцах уур амьсгал бүрдүүлэх хэрэгсэл болгон ашигладаг.

САЙН СУРГАГЧ БАГШИЙН ХӨГЖҮҮЛДЭГ УР ЧАДВАРУУД

Сайн сургагч багш болох нь төрөлхийн өгөгдөл бус, харин туршлага, дадлагаар хөгждөг ур чадваруудын нэгдэл юм.

Тэд сургалтын явцад аажмаар төлөвшүүлдэг тодорхой ур чадвар, чадамжуудтай байдаг бөгөөд эдгээр нь тэдний амжилтад чухал хувь нэмэр оруулдаг.

Дараах хүснэгтэд ийм чадамжуудын заримыг танилцуулж, сургагч багшийн хувьд бид өөрсдөө эдгээр чадварыг хэрхэн хөгжүүлж болох талаар санал болгосон болно.

Сайн сургагч багш / хөтлөгчийн чадамж	Эдгээр чадварыг хэрхэн хөгжүүлэх вэ?
Сургалтын зорилго, зорилтуудыг тодорхойлох	Манай сургалтын зорилго нь байгаль хамгааллын үйл ажиллагаанд орон нутгийн болон уугуул иргэдийн оролцооны үндсэн зарчмуудыг хэлэлцэхэд оршино. Мөн байгаль хамгааллын ажилд орон нутгийн иргэд болон уугуул ард иргэдтэй хамтран ажиллахад чиглэсэн удирдамж болох PARTNERS зарчмуудыг оролцогчдод танилцуулна. Сургалтын эхэнд хичээлийн зорилго, зорилтуудыг оролцогчдод тодорхой бөгөөд ойлгомжтой тайлбарлаж өгөх нь чухал.
Хичээлийн төлөвлөгөө боловсруулах	Энэхүү гарын авлагыг бүхэлд нь нягтлан уншиж, агуулгатай нь сайтар танилцах хэрэгтэй. Мөн Ёс зүйн Байгаль Хамгааллын Холбооны цахим хуудсанд байрлах танилцуулга бичлэгүүдийг үзэж судлаарай. Хэрэв танд эргэлзээ төрөх, эсвэл тодруулга шаардлагатай асуудал гарвал бусад хөтлөгч, сургагч багш нартай холбогдон зөвлөгөө авч болно.
Мэдлэг, мэдээллээ байнга шинэчилж байх	Энэхүү сургалтын модуль нь үндсэн цөм зарчмууд дээр суурилан боловсруулагдсан. Гэсэн хэдий ч сургалтыг хэрэгжүүлэх арга барил болон ашиглах жишээнүүдийг оролцогчдын нөхцөл байдал, хэрэгцээнд нийцүүлэн өөрчилж болно. Энэхүү модуль нь сургагч багшийг үйл явцыг үргэлжлүүлэн чиглүүлэхийн зэрэгцээ шаардлагатай үед сургалтын арга барилаа уян хатан өөрчлөхийг дэмждэг.
Хэрэгцээний үнэлгээ хийх	Оролцогчид сургалтаас юу хүлээж байгааг ойлгох нь чухал ач холбогдолтой. Үүнээс гадна сургалтын хэсэг бүрийн төгсгөлд оролцогчдын санал хүсэлт, үнэлгээг цуглуулах зорилгоор албан ёсны үнэлгээ хийдэг. Эдгээр мэдээллийг сургалтын агуулгыг цаг үеийн шаардлагад нийцсэн, оролцогчдод хэрэгцээтэй хэвээр байлгахад ашиглана.
Агуулгыг ойлгоход хялбар байдлаар төлөвлөх	Манай сургалтын модульд байгаль хамгааллын зарчмуудыг оролцогчдын туршлага солилцох үйл явцаар дамжуулан авч үздэг. Энэ арга нь бүх оролцогч тухайн асуудлын нөхцөл байдал, агуулгыг илүү сайн ойлгож, хэлэлцүүлгийн салшгүй хэсэг хэвээр үлдэхэд ихээхэн тустай.
Эерэг урамшуулал, дэмжлэг үзүүлэх	Энэхүү сургалт нь оролцогчдод байгаль хамгааллын ажилтай холбоотой сайн, муу бүхий л туршлагаа нээлттэй хуваалцах боломж олгодог. Тэдний үзэл бодол, туршлагыг шүүмжлэхгүйгээр хуваалцахад нь урамшуулан дэмжээрэй.
Сургалтын олон төрлийн арга зүйг хослуулан ашиглах	Бид энэхүү модульд сургалтыг сонирхолтой, идэвхтэй байлгахын тулд бүлгийн дасгалууд болон бусад олон төрлийн арга барилыг ашиглахыг зорьдог. Гэхдээ эдгээр аргачлал бүрийг урьдчилан сайтар төлөвлөж, ажиллах гэж буй бүлгийн онцлогт хэрхэн тохируулан хэрэгжүүлэхээ бодож боловсруулах нь үргэлж чухал байдаг.
Сайн сургагч багш / хөтлөгчийн чадамж	Эдгээр чадварыг хэрхэн хөгжүүлэх вэ?

Сайн сургагч багш / хөтлөгчийн чадамж	Эдгээр чадварыг хэрхэн хөгжүүлэх вэ?
Асуулт ашиглан оролцогчдын оролцоог дэмжих	Сургалтын чанар нь оролцогчдын оролцооны түвшнээс шууд хамаардаг. Оролцогчдыг санал бодлоо илэрхийлэх, туршлагаа хуваалцах, үзэл бодлоо танилцуулах бүх боломжийг ашиглаарай. Оролцоо байхгүй бол сургалт нэг хэвийн, уйтгартай болох эрсдэлтэй. Сургалт эхлэхээс өмнө оролцогчдыг хэрхэн идэвхтэй оролцуулах, ярианд татан оролцуулах талаар төлөвлөсөн байх нь чухал.
Бүлгийн суралцах үйл ажиллагааг үр дүнтэй удирдах	Энэхүү модульд оролцогчдын идэвхтэй оролцоог хангах зорилгоор найман бүлгийн дасгал багтсан. Эдгээрийг өмнөх сургалтад оролцсон хүмүүсийн санал хүсэлтэд үндэслэн боловсруулсан болно. Хэрэв та модулийг сайжруулах боломжтой, илүү тохиромжтой бүлгийн дасгал эсвэл аргачлал олж харвал бусад хөтлөгчид болон Ёс зүйн Байгаль Хамгааллын Холбооны гишүүдтэй холбогдон санал солилцож, гарын авлагын цаашдын хөгжүүлэлтэд хувь нэмэр оруулах боломжтой.
Ойлголт, үзэл санааг тодорхой тайлбарлах	Байгаль хамгааллын үйл ажиллагаанд орон нутгийн иргэдийг татан оролцуулах ерөнхий зарчмуудтай сайтар танилцаарай. Энэхүү сэдэвтэй холбоотой олон төрлийн эх сурвалж, хэрэглэгдэхүүн энэхүү гарын авлагад багтсан байдаг. Тэдгээртэй нухацтай танилцаж, агуулгад нь бүрэн итгэлтэй болохыг хичээгээрэй. Шаардлагатай бол бусад хөтлөгчидтэй ярилцаж, санал бодлоо солилцож болно. Мөн сургалтыг хөтлөхдөө өөрийн үзэл бодол, туршлагыг ашиглаарай. Оролцогчид өөр өөр үзэл бодол, байр суурьтай ирэх нь хэвийн бөгөөд энэ нь асуудлыг олон өнцгөөс авч үзэх боломжийг бүрдүүлдэг. Ийм хэлэлцүүлгийн үр дүнд бид бүгд тухайн асуудлын талаар илүү өргөн хүрээтэй, баялаг ойлголттой болж чадна.
Сургалтыг логик дараалалтай зохион байгуулах	Энэхүү модуль нь суурь ойлголт, үндсэн зарчмуудаас эхэлж, тэдгээр дээр шат дараатайгаар тулгуурлан мэдлэгийг өргөжүүлэх бүтэцтэйгээр боловсруулагдсан.
Хувь хүний ялгаатай онцлогийг таньж, харгалзан үзэх	Оролцогчид өөр өөр туршлага, үзэл бодол, үнэт зүйлтэй байдаг. Байгаль хамгаалал дахь орон нутгийн оролцооны зарчмуудын талаар хэлэлцүүлэг өрнүүлэхдээ эдгээр ялгааг ойлгож, хүндэтгэн үзэх нь чухал юм.
Нарийн төвөгтэй санааг ойлгомжтой тайлбарлах	Зарим ойлголт, үзэл санааг тайлбарлахад хүндрэлтэй байж болно. Ийм тохиолдолд бусад оролцогчдыг санаа бодлоо хуваалцахыг уриалаарай. Энэхүү сургалтын арга зүйн гол зорилго нь оролцогчид харилцан туршлага, мэдлэгээ хуваалцах замаар тухайн асуудлыг хамтдаа судалж, ойлгоход оршдог.
Сургалтын үр нөлөө, нөлөөллийг үнэлэх	Модуль бүрийн дараа сургагч багшийн удирдан явуулах үнэлгээ хийгдэнэ. Энэхүү үнэлгээнээс цуглуулсан санал хүсэлт нь сургалтыг цаашид улам боловсронгуй болгож, илүү үр дүнтэй болгоход ашиглагдана.

Хавсралт 3

Семинарын урилгын жишээ

Доорх жишээг семинарт оролцогчдыг урихдаа ашиглаж болно.

Эрхэм хүндэт _____,

Танд энэ өдрийн мэндийг хүргэе.

Ёс зүйтэй Байгаль Хамгааллын Холбооноос зохион байгуулж буй шинэ сургалт, семинарын талаар мэдээлэхдээ таатай байна.

Таны мэдэж байгаагчлан, байгаль хамгааллын үйл ажиллагааг амжилттай хэрэгжүүлэхэд орон нутгийн болон уугуул иргэдийн оролцоо нэн чухал ач холбогдолтой байдаг. Гэсэн хэдий ч энэ чиглэлээр ажиллаж буй олон мэргэжилтэн орон нутгийн оролцоог хангах талаар албан ёсны сургалтад хамрагдаагүй байдаг бөгөөд жинхэнэ түншлэлийг бий болгох үйл явцад тулгардаг эрсдэл, боломжуудыг таньж мэдэхэд хүндрэлтэй байх нь бий.

Энэхүү хэрэгцээнд хариу болгон бид олон нийтийн оролцоонд суурилсан байгаль хамгааллын үйл ажиллагаанд зориулсан зарчим, удирдамжийн цогц болох **“PARTNERS зарчим”**-ыг боловсруулсан. Эдгээр зарчим нь Ёс зүйтэй Байгаль Хамгааллын Холбооны олон жилийн туршлага, сургамжид үндэслэсэн бөгөөд өдгөө хоёр эсвэл гурван өдрийн сургалтын хөтөлбөр болгон хөгжүүлэгдсэн байна.

Энэхүү сургалт нь байгаль хамгааллын салбарын мэргэжилтнүүд, орон нутгийн манлайлагчид, залуучуудын бүлгийн төлөөлөл, байгаль хамгааллын хөтөлбөрүүдийн оролцогчид, төрийн байгууллагын анхан шатны ажилтнууд, түүнчлэн үндэсний болон олон улсын байгаль хамгааллын байгууллагуудын төлөөлөл зэрэг өргөн хүрээний оролцогчдод зориулагдсан.

Байгаль хамгааллын чиглэлээр идэвхтэй ажилладаг таны хувьд энэхүү сургалтад оролцох нь үнэтэй хувь нэмэр оруулна гэдэгт бид итгэлтэй байна.

Сургалтын үеэр оролцогчид орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажилласан өөрсдийн бодит туршлагаа хуваалцаж, тулгарсан бэрхшээл, хүрсэн амжилт, олж авсан сургамжийн талаар харилцан хэлэлцэх болно.

Сургалтын мэдээлэл

Сургалтын нэр: Байгаль хамгаалал дахь орон нутгийн болон уугуул иргэдийн оролцоог бэхжүүлэх сургалт

Огноо: <<Огноог оруулна уу>>

Цаг: 09:30–17:30

Байршил: <<Байршилыг оруулна уу>>

Хэл: <<Сургалт явагдах хэл(үүд)-ийг оруулна уу>>

Сургалтын төгсгөлд оролцогчид орон нутгийн иргэдийг байгаль хамгааллын үйл ажиллагаанд үр дүнтэй оролцуулах мэдлэг, ур чадвараа ахиулж, олон нийтийн оролцоонд тулгуурласан байгаль хамгааллын үйл ажиллагаанд тулгардаг сорилтуудыг илүү гүнзгий ойлгож, тэдгээрийг шийдвэрлэх арга замуудын талаар эргэцүүлэн дүгнэх чадвараа бэхжүүлсэн байна гэж бид найдаж байна.

Мөн оролцогчид манай мэргэжлийн сүлжээний нэг хэсэг болох бөгөөд цаашдын сургалт, туршлага солилцох үйл ажиллагаанд хамрагдах, эсвэл тодорхой асуудлаар алсын зайнаас зөвлөгөө авах боломжтой болно.

Хэрэв энэхүү сургалт танд сонирхолтой санагдаж байвал суудлын тоо хязгаартай тул <<огноо оруулна уу>>-ны дотор оролцохоо баталгаажуулна уу.

Сургалтын талаар асуух зүйл байвал бидэнтэй чөлөөтэй холбогдоно уу.

Энэхүү урилгыг хүлээн авч танилцсанд баярлалаа. Тантай сургалтын үеэр уулзах боломж олдоно гэдэгт найдаж байна.

Хүндэтгэсэн,

[Таны нэр]

Хавсралт 4

Сонирхолтой, хөгжилтэй дасгалуудын санаанууд

1. “ЗАНГИЛАА” ТОГЛООМ (THE KNOT GAME)

Хугацаа: 10 минут

Оролцогчдын тоо: Бүх оролцогчид

Шаардлагатай хэрэгсэл: Байхгүй

Зорилго: Бүлгийн хамтын ажиллагаа, асуудлыг хамтран шийдвэрлэх чадварыг хөгжүүлэх баг бүрдүүлэх дасгал

Заавар

- Бүх оролцогчдыг мөр мөрөө нийлүүлэн тойрог үүсгэн зогсохыг хүснэ.
- Оролцогч бүр зүүн гараа сунгаж, тойрог доторх өөр нэг хүний зүүн гарыг атгана.
- Гар барьж буй хүнтэйгээ нэрээ хэлж танилцахыг зөвлөнө.
- Дараа нь оролцогч бүр баруун гараа сунгаж, өмнөхөөсөө өөр хүний гарыг атгана.
- Мөн гар барьж буй хүнтэйгээ нэрээ хэлж танилцана.
- Оролцогчдод дараах дүрмийг тайлбарлана:

Гар тавилгүйгээр, тойргийг задлахгүйгээр өөрсдийгөө тайлж, зангилааг гаргах ёстой.

Илүү тухтай хөдөлж болохын тулд гарын атгалтаа бага зэрэг өөрчилж болно. Гэхдээ гараа бүрэн тавиад дахин барихыг хориглоно. Учир нь ингэвэл тойрог тасарч, тоглоомын үндсэн нөхцөл алдагдана.

- Бүлгийн гишүүд хамтран ажиллаж, үүссэн зангилааг тайлахыг хичээнэ.
- Хэрэв баг зангилааг маш хурдан тайлж чадвал дасгалыг дахин давтаж болно.
- Дасгалын төгсгөлд дараах асуултаар хэлэлцүүлэг өрнүүлнэ:
 - Та бүхэн энэ асуудлыг хэрхэн шийдсэн бэ?
 - Хэн манлайлсан бэ?
 - Харилцаа холбоо хэрхэн явагдсан бэ?
 - Хамтын ажиллагаанаас ямар сургамж авсан бэ?

2. ИТГЭЛЦЭЛ БИЙ БОЛГОХ “МАШИНАА ЖОЛООДОХ НЬ” ДАСГАЛ (DRIVING YOUR CAR TO BUILD TRUST)

Хугацаа: 10 минут

Оролцогчдын тоо: Бүх оролцогчид

Шаардлагатай хэрэгсэл: Байхгүй

Зорилго: Итгэлцэл, харилцаа холбоог хөгжүүлэх

Заавар

- Оролцогчдыг хоёроор нь хослуулна.
- Хос бүрээс нэг хүн хамтрагчийнхаа ард зогсож хоёр мөрөн дээр нь гараа тавина. Энэ хүн нь “**жолооч**” болно.
- Урдаа байгаа хүн нүдээ анина. Тэр хүн нь “**машин**” болно.
- “Жолооч” хүн ямар нэгэн үг хэлэлгүйгээр зөвхөн хамтрагчийнхаа мөрөнд хүрэх хөдөлгөөнөөр чиглэл өгч, “машин”-аа өрөөн дотор аажмаар хөдөлгөнө.
- “Машин” болсон хүн жолоочдоо бүрэн итгэж, түүний өгч буй дохиог дагах ёстой.
- Энэ байдлаар ойролцоогоор хоёр минут үргэлжлүүлнэ.
- Хоёр минутын дараа жолоочоос машинаа өөрийн бодлоор хамгийн сайхан газар “зогсоох”-ыг хүснэ.
- Машин зогссоны дараа нүдээ нээж болно.

Дараагийн шат

- Хосуудын үүргийг сольж, хоёр дахь оролцогч жолооч болно.
- Энэ удаа жолооч зөвхөн нэг хуруугаараа хамтрагчийнхаа мөрөнд хүрч чиглэл өгнө.
- Мөн өмнөхийн адил ярьж болохгүй.
- Харилцаа зөвхөн хүрэлцэх мэдрэмжээр дамжин явагдана.
- “Машин” болсон хүн жолоочийн өгч буй дохиог анхааралтай мэдэрч, түүнд бүрэн итгэх шаардлагатай.
- Хоёр минутын дараа жолооч машинаа дахин “хамгийн сайхан газар” аваачиж зогсооно.

3. ЭХ ЦООХОР ИРВЭС ГҮЕМЭЭ ЧИГЛҮҮЛЭХ НЬ (MOTHER GUIDING CUB SNOW LEOPARD)

Хугацаа: 15 минут

Оролцогчдын тоо: Бүх оролцогчид

Шаардлагатай хэрэгсэл: Байхгүй

Зорилго: Итгэлцэл бий болгох, харилцаа холбоог хөгжүүлэх

Заавар

- Оролцогчдоос өмнө нь сайн танилцаж амжаагүй шинэ хүнтэй хос үүсгэхийг хүснэ.
- Хос бүрт өөрсдийг нь бусдаас ялгах өвөрмөц авиа буюу “амьтны дуудлага” зохиох 5 минутын хугацаа өгнө.
- Мөн хосууд дундаасаа хэн нь “эх цоохор ирвэс”, хэн нь “гүем” болохоо тохирно.
- Гүем болсон оролцогчдоос нүдээ анихыг хүснэ.
- Дараа нь эх цоохор ирвэс гүемээ өрөөний төв хэсэг рүү хөтөлж авчирна. Энэ хугацаанд гүем нүдээ нээлгүй байх ёстой.
- Үүний дараа эх цоохор ирвэсүүд өрөөний өөр өөр хэсэгт очиж зогсоно.
- Эх цоохор ирвэсүүд өөрсдийн зохиосон өвөрмөц “амьтны дуудлага”-аар гүемээ дуудаж эхэлнэ.
- Бүх эх ирвэс зэрэг дуудлага хийх тул гүемүүд төөрөлдөж магадгүй. Тэд өөрийн эхийн дуу хоолойг анхааралтай ялган сонсож, тэр чиглэл рүү алхах шаардлагатай.
- Гүем эхээ олсон даруйдаа нүдээ нээж болно.
- Үүний дараа дүрээ сольж, дасгалыг дахин давтана.

Хэлэлцүүлэг

Дасгалын төгсгөлд оролцогчдоос дараах асуултуудыг асууна:

- Энэ дасгалын үеэр танд ямар мэдрэмж төрсөн бэ?
- Нүдээ анисан үед юу хамгийн хэцүү байсан бэ?
- Та хамтрагчдаа хэр зэрэг итгэж чадсан бэ?
- Олон дуу чимээний дундаас зөв дохиог таних ямар байсан бэ?

Энэхүү дасгал нь итгэлцэл, сонсох чадвар, харилцаа холбооны ач холбогдлыг биеэр мэдрүүлэх зорилготой.

4. ҮГИЙН ОЙРОЛЦОО ХОЛБОЛТ (WORD SMUDGING)

Хугацаа: 20 минут

Оролцогчдын тоо: Бүх оролцогчид

Шаардлагатай хэрэгсэл: Байхгүй

Зорилго: Харилцаа холбоо, харилцан ойлголцлыг хөгжүүлэх

Заавар

- Оролцогчдоос сайн танихгүй хүмүүсийн хамт дөрвөн хүний бүрэлдэхүүнтэй жижиг бүлэг байгуулахыг хүснэ.

- Бүлэг бүрт хоёр хүн тоглогч, хоёр хүн ажиглагчийн үүрэг гүйцэтгэнэ.
- Тоглогч хоёр хүн өөд өөдөөсөө харж сууна.
- Хөтлөгч “Нэг, хоёр, гурав” гэж тоолоход хоёр тоглогч нэгэн зэрэг толгойд хамгийн түрүүнд орж ирсэн үгээ хэлнэ.
- Дараа нь тэд дахин шинэ үг хэлнэ. Энэ удаад өмнөх хоёр үгийн хооронд ямар нэг холбоо олж, нэг ижил үг хэлэхийг зорих хэрэгтэй.
- Тоглоомын зорилго нь аль болох цөөн оролдлогоор ижил үг хэлж таарах явдал юм.

Жишээ нь:

- Нэг тоглогч: **“Цас”**
- Нөгөө тоглогч: **“Уул”**

Дараагийн удаа:

- Нэг тоглогч: **“Цоохор ирвэс”**
- Нөгөө тоглогч: **“Өвөл”**

Дараагийн удаа:

- Хоёулаа: **“Монгол”**
гэж хэлбэл зорилгодоо хүрсэнд тооцно.

Ажиглагчдад зориулсан хэлэлцүүлэг

Ажиглагчдаас дараах зүйлсийг анзаарсан эсэхийг асууна:

- Нэг тоглогч нөгөөгийнхөө сэдэв, чиглэлийг дагаж байсан уу? (давамгайлагч – дагагч харилцаа)
- Нэг тоглогч үргэлж хамтрагчийнхаа үгэнд нийцүүлэхийг оролдож байсан уу?
- Хэн нэгэн огт холбоогүй, санамсаргүй үгс хэлж байсан уу?
- Хоёр хүний хооронд ойлголцол хэрхэн бий болж байсан бэ?

Хэлэлцүүлэг

Дасгалын төгсгөлд оролцогчдоос:

- Ямар мэдрэмж төрсөн бэ?
- Хамтрагчтайгаа ойлголцохын тулд ямар арга хэрэглэсэн бэ?
- Сонсох чадвар ямар үүрэг гүйцэтгэсэн бэ?
- Харилцаа холбоо, хамтын ойлголцлын талаар юу сурсан бэ?

гэж асууж ярилцана.

Энэхүү дасгал нь үр дүнтэй харилцаа холбоо зөвхөн ярихаас бус, харин бусдыг анхааралтай сонсож, тэдний сэтгэх өнцгийг ойлгохоос эхэлдгийг ойлгуулах зорилготой юм.

5. НУРУУГААРАА ХАРЖ СУУН ЗУРАГ ЗУРАХ (DRAW BACK TO BACK)

Хугацаа: 20 минут

Оролцогчдын тоо: Бүх оролцогчид

Шаардлагатай хэрэгсэл: Цаас, үзэг эсвэл харандаа

Зорилго: Харилцаа холбооны ур чадварыг хөгжүүлэх

Заавар

- Оролцогчдоос сайн танихгүй хүнтэйгээ хос болохыг хүснэ.
- Хосууд бие бие рүүгээ харахгүйгээр нуруугаараа нийлж сууна.
- Хосууд өөр өөрийн цаасан дээр ижил зураг зурах ёстой. Энэ нь:
 - Байгалийн зураглал,
 - Хүний дүр зураг,

- Эсвэл хийсвэр зураг байж болно.
- Тэд нуруугаараа харж сууж байгаа тул хамтрагчийнхаа зурж буй зургийг харах боломжгүй.
- Дасгалын зорилго нь хоорондоо ойлгомжтой харилцаж, аль болох ижил төстэй зураг бүтээхэд оршино.
- 10 минутын дараа хосуудаас зургаа харьцуулж үзэхийг хүснэ.

Хэлэлцүүлэг

Дасгалын төгсгөлд дараах асуултуудыг асууна:

- Харилцахад юу хамгийн амархан байсан бэ?
- Юу хамгийн хүндрэлтэй байсан бэ?
- Зураг хэр зэрэг ижил болсон бэ?
- Мэдээллийг тодорхой дамжуулахын ач холбогдлыг хэрхэн ойлгосон бэ?

6. ЦАСАН БӨМБӨГИЙН ТОГЛООМ (SNOW BALL GAME)

Хугацаа: 20 минут

Оролцогчдын тоо: Бүх оролцогчид

Шаардлагатай хэрэгсэл: Цаас, үзэг эсвэл харандаа

Зорилго: Танилцах, уур амьсгал идэвхжүүлэх дасгал

Заавар

- Оролцогч бүрт жижиг цаас өгч, өөрийнхөө тухай нэг сонирхолтой мэдээлэл бичихийг хүснэ.
- Бүх цаасыг хураан авч базаж, “цасан бөмбөг” хэлбэртэй болгоно.
- Оролцогчдоор хоорондоо цасан бөмбөг шидэлцэж байгаа мэт хоёр минут орчим тоглуулна.
- Дараа нь бүгд зогсоно.
- Оролцогч бүр нэг цасан бөмбөг авч задлан доторх мэдээллийг уншина.
- Тухайн мэдээллийн эзнийг олох ёстой. Гэхдээ цаасан дээр бичигдсэн үгсийг шууд ашиглахыг хориглоно.
- Асуулт асууж, ярилцах замаар эзнийг нь олно.
- Эзнийг нь олсны дараа хоёр хүн гараа холбон зогсоно.
- Эцэст нь хүн бүр өөрийн цасан бөмбөгийн эзнийг олсноор бүх оролцогчид автоматаар нэг эсвэл хоёр том тойрог үүсгэнэ.

Хэлэлцүүлэг

Дасгалын төгсгөлд оролцогчдоос:

- Ямар мэдрэмж төрсөн бэ?
- Бусдын талаар шинэ юу мэдэж авсан бэ?
- Танилцахад энэ дасгал хэрхэн тус болсон бэ?

гэж асууж ярилцана.

7. ДЭМЖИГЧТЭЙ “ЧУЛУУ-ЦААС-ХАЙЧ” ТОГЛООМ (Cheerleader Rock Paper Scissors)

Хугацаа: 15 минут

Оролцогчдын тоо: Бүх оролцогчид

Шаардлагатай хэрэгсэл: Байхгүй

Зорилго: Танилцах, бүлгийн эрч хүчийг нэмэгдүүлэх

Заавар

- Бүгд нэг нэг хамтрагч олж хос болно.
- Хос бүр “Чулуу–Цаас–Хайч” тоглоом тоглоно.

Тоглоомын дүрэм:

- **Чулуу** (атгасан гар) нь **Хайч**-ийг ялна.
- **Цаас** (дэлгэсэн алга) нь **Чулуу**-г ялна.
- Хайч (V хэлбэртэй хоёр хуруу) нь **Цаас**-ыг ялна.
- Хэрэв хоёулаа ижил дүрс гаргавал дахин тоглоно.
- Хосууд гурван удаа тоглоно.
- Гурван тоглолтын нийлбэр дүнгээр хамгийн олон ялалт байгуулсан хүн ялагч болно.
- Ялагдсан хүн ялагчийнхаа **“хөгжөөн дэмжигч”** болж, ард нь зогсон нэрийг нь чангаар уухайлан дэмжинэ.
- Дараа нь ялагч (өөрийн хөгжөөн дэмжигчийн хамт) өөр нэг ялагчтай очиж дахин тоглоно.
- Дахин тоглоход хожигдсон талын бүх хөгжөөн дэмжигчид ялагч талд нэгдэнэ.
- Ийнхүү тоглоом үргэлжилсээр хамгийн сүүлд нэг том баг, нэг эцсийн ялагч үлдэнэ.

Хэлэлцүүлэг

Дасгалын төгсгөлд дараах асуултуудыг тавьж болно:

- Ялагч байх ямар байсан бэ?
- Дэмжигч байх ямар байсан бэ?
- Бүлгийн эрч хүч хэрхэн өөрчлөгдсөн бэ?
- Бусдыг дэмжих нь танд ямар мэдрэмж төрүүлсэн бэ?

Суралцах гол санаа

Энэхүү дасгал нь:

- Бүлгийн эрч хүчийг нэмэгдүүлэх,
- Танил бус хүмүүсийн хоорондын зайг ойртуулах,
- Хөгжилтэй, эерэг уур амьсгал бүрдүүлэх,
- Бусдыг дэмжихийн ач холбогдлыг мэдрүүлэх зорилготой юм.

8. ХЭРЭВ БИ ӨӨР МЭРГЭЖИЛТЭЙ БАЙСАН БОЛ...

Хугацаа: 20–30 минут

Оролцогчдын тоо: Бүх оролцогчид

Шаардлагатай хэрэгсэл: Байхгүй

Зорилго: Танилцах, уур амьсгал идэвхжүүлэх

Заавар

- Оролцогчдоос хэрэв өөр амьдралын зам сонгосон бол ямар мэргэжил эрхлэх байсан тухайгаа бодож төсөөлөхийг хүснэ.
- Дараа нь хүн бүр өрөөний төвд гарч, сонгосон мэргэжлээ үг хэлэлгүйгээр дүрслэн үзүүлнэ.
- Бусад оролцогчид тухайн хүний ямар мэргэжлийг дүрсэлж байгааг таахыг оролдоно.

Хавсралт 5

Семинарын хөтөлбөрийн жишээ

Цаг	Хугацаа	Агуулга
DAY 1:		
09:30 – 10:00	30 минут	Танилцуулга ба семинарын дүрэм, удирдамж
10:00 – 10:45	45 минут	Оролцогчдын хүлээлтийг хуваалцах
10:45 – 11:00	15 минут	Цайны завсарлага
11:00 – 12:00	60 минут	Орон нутгийн оролцоонд суурилсан үйл ажиллагааны хувийн туршлагаа хуваалцах
12:00 – 13:00	60 минут	“Presence” (Оролцоотой байх) зарчмыг судлах
13:00 – 14:00	60 минут	Өдрийн хоолны завсарлага
14:00 – 14:45	45 минут	Бид оролцоо, арга хэмжээг хэрхэн сонгодог вэ?
14:45 – 15:45	60 минут	Хэлэлцээ хийхийг турших нь
15:45 – 16:00	15 минут	Цайны завсарлага
16:00 – 16:45	45 минут	“Ил тод байдал” (Transparency) болон “Хүндлэл” (Respect) зарчмуудын хэлэлцүүлэг
16:45 – 17:15	30 минут	Удирдлагын хэв маяг
17:15 – 17:30	15 минут	Өдрийн дүгнэлт, хаалт
DAY 2:		
09:30 – 10:00	30 минут	Нэгдүгээр өдрийн агуулгыг сэргээн санах
10:00 – 11:00	60 минут	Өрөвдөх сэтгэл, бусдыг ойлгох чадварыг хөгжүүлэх
11:00 – 11:15	15 минут	Цайны завсарлага
11:15 – 12:00	45 минут	Идэвхтэй сонсох ур чадвар
12:00 – 13:00	60 минут	Орон нутгийн иргэдтэй хийх хэлэлцээ
13:00 – 14:00	60 минут	Өдрийн хоолны завсарлага
14:00 – 15:00	60 минут	Орон нутгийн иргэдтэй хийх хэлэлцээ (үргэлжлэл)
15:00 – 16:15	75 минут	Хариу үйлдэл үзүүлэх чадвар (Responsiveness) болон Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ (Monitoring) -ний тухай хэлэлцүүлэг
16:15 – 16:30	15 минут	Цайны завсарлага
16:30 – 17:30	60 минут	PARTNERS зарчмуудын нэгдсэн дүгнэлт , хаалтын хэлэлцүүлэг, оролцогчдын санал хүсэлт, сургалтын дүгнэлт

Хавсралт 6

Дасгал 20-ын тайлбарын хуудас

Удирдлагын хэв маягууд

Бид амьтдын зан төлөвийг хэт ерөнхийчилж, хэвшмэл ойлголтоор дүрслэхийг зорьдоггүй. Иймээс эдгээр удирдлагын хэв маягийг амьтдын нэрээр ангилсан нь зөвхөн ойлголтыг илүү хялбар болгох зорилготой болохыг анхаарна уу. Энд ашигласан дүрслэлүүд нь тухайн амьтдын бодит зан төлөвийг үнэн зөв илэрхийлдэггүй.

Морь (Зөвшилцөлд хүрэх хандлага)

Морь нь өөрийн зорилго болон бусадтай тогтоосон харилцаанд дунд зэрэг ач холбогдол өгдөг.

Тэд зөрчилдөөн үүссэн үед өөрийн зорилгын тодорхой хэсгээс татгалзаж, нөгөө талаас ч мөн адил буулт хийхийг эрмэлздэг. Өөрөөр хэлбэл, талуудын дунд орших нийтлэг шийдлийг хайж, зөвшилцөлд хүрэхийг зорьдог.

Тэд нийтийн сайн сайхны төлөө өөрийн зорилгын болон харилцааныхаа тодорхой хэсгийг золиослох замаар харилцан хүлээн зөвшөөрөгдөх шийдвэрт хүрэхийг эрмэлздэг.

Акул (Шахалт үзүүлэх хандлага)

Акул нь зөрчилдөөнийг өөрийн шийдлийг бусдад тулган хүлээлгэх замаар шийдвэрлэхийг эрмэлздэг.

Тэдний хувьд өөрийн зорилго маш өндөр ач холбогдолтой байдаг бол харилцаа нь харьцангуй бага ач холбогдолтой байдаг.

Тэд бусдын хэрэгцээ, ашиг сонирхлыг төдийлөн харгалзан үздэггүй бөгөөд зорилгодоо ямар ч үнээр хүрэхийг эрмэлздэг.

Акулууд зөрчилдөөнийг нэг тал нь ялж, нөгөө тал нь ялагдсанаар шийдэгддэг гэж үздэг.

Тэд үргэлж ялагч байхыг хүсдэг. Ялах нь тэдэнд бахархал, амжилтын мэдрэмж төрүүлдэг бол ялагдах нь сул дорой, чадваргүй, бүтэлгүйтсэн мэт мэдрэмжийг төрүүлдэг.

Тиймээс тэд бусдыг шүүмжлэх, дарамтлах, сүрдүүлэх, хүч түрэмгийлэх замаар ялалт байгуулахыг оролддог.

Яст мэлхий (Зайлсхийх хандлага)

Яст мэлхий нь зөрчилдөөнөөс зайлсхийхийн тулд хуяг дотроо нуугддагтай адил хандлагатай байдаг.

Тэд өөрийн зорилго болон харилцаагаа хоёуланг нь орхигдуулж, зөрчил үүссэн асуудлаас болон тухайн зөрчилтэй холбоотой хүмүүсээс аль болох хол байхыг хичээдэг.

Ийм хүмүүс асуудлыг шийдвэрлэхээс илүүтэйгээр түүнээс зай барихыг сонгодог.

Зөөлөн тоглоом (Эв зүйг эрхэмлэх хандлага)

Зөөлөн тоглоомын хувьд бусадтай тогтоосон харилцаа маш өндөр ач холбогдолтой байдаг бол өөрийн зорилго харьцангуй бага ач холбогдолтой байдаг.

Тэд бусдад хүлээн зөвшөөрөгдөж, таалагдахыг хүсдэг.

Тэдний үздэгээр зөрчилдөөнөөс илүүтэй эв найрамдлыг хадгалах нь чухал бөгөөд зөрчилдөөнийг илэн далангүй ярилцах нь харилцааг эвдэж болзошгүй гэж боддог.

Тэд хэрэв зөрчил үргэлжилбэл хэн нэгэн сэтгэл санааны шарх авна, улмаар харилцаа сүйрнэ гэж эмээдэг.

Иймээс харилцаагаа хадгалж үлдэхийн тулд өөрийн зорилго, ашиг сонирхлоос татгалзах нь бий.

Тэд харилцаанд сэв суухаас болгоомжилж, зөрчилдөөнийг далдлах, намжаахыг оролддог.

Заан (Асуудлыг хамтран шийдвэрлэх хандлага)

Заан нь өөрийн зорилго болон бусадтай тогтоосон харилцааг хоёуланг нь өндөр үнэлдэг.

Тэд зөрчилдөөнийг хэн нэгний ялалт, ялагдлаар бус, харин шийдвэрлэх шаардлагатай асуудал гэж үздэг.

Тиймээс өөрийн болон нөгөө талын зорилгыг хоёуланг нь хангаж чадах шийдлийг эрэлхийлдэг.

Тэдний үздэгээр зөрчилдөөн нь харилцааг муутгах бус, харин хуримтлагдсан дарамт, үл ойлголцлыг арилгах замаар харилцааг сайжруулах боломж юм.

Өөрийн болон нөгөө талын хэрэгцээг зэрэг хангасан шийдэлд хүрснээр харилцаа улам бат бөх болно гэж үздэг.

Заан хэв маягийн хүмүүс асуудлын шийдэл олдох хүртэл бууж өгдөггүй. Тэд зөрчилдөөний үндсэн шалтгаан, түүнээс үүдэлтэй сөрөг мэдрэмжүүд бүрэн арилсан үед л асуудал шийдэгдсэн гэж үздэг.

Хавсралт 7

Дасгал 23-д зориулсан хэлэлцээний дүрд тоглох жишээ

Орон нутгийн иргэд / Тосгоны оршин суугчид

Та бүхэн **“Байгаль хамгаалалд суурилсан амьжиргааг дэмжих хөтөлбөр”** нэртэй гар урлалын төсөлд оролцдог. Та энэхүү хөтөлбөрийн хамгийн анхны оролцогчдын нэг бөгөөд дөрвөн жилийн турш тасралтгүй хамрагдсан байна.

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч байгаль хамгааллын байгууллагын баг тав дахь жилийн хамтын ажиллагааны гэрээг эцэслэн тохирохоор танай тосгонд иржээ.

Өнгөрсөн дөрвөн жилийн хугацаанд танай тосгоны орчимд хууль бус ан агнуурын тохиолдол гараагүй бөгөөд нутгийн иргэдийн зэрлэг ан амьтанд хандах хандлага маш эерэг болсон.

Та бүхэн олон жилийн турш хөтөлбөрт үнэнчээр оролцсон урамшуулал болгон энэ жил бүх оролцогчдыг нийслэл хотод туршлага судлах аялалд хамруулна гэж найдаж байна.

Мөн энэ жил хийж гүйцэтгэх ажлын хөлс, бүтээгдэхүүний үнийг дор хаяж **20 хувиар нэмэгдүүлнэ** гэсэн хүлээлттэй байна.

Байгаль хамгаалагчид

Та бүхэн хэд хэдэн тосгонд хэрэгжиж буй байгаль хамгаалалтай уялдсан гар урлалын хөтөлбөрийг удирдан хэрэгжүүлдэг.

Өнгөрсөн дөрвөн жилийн турш энэхүү хөтөлбөрт хамрагдсан хамгийн туршлагатай тосгонтой тав дахь жилийн гэрээг байгуулахаар ирээд байна.

Гэвч санхүүжилттэй холбоотой урьдчилан тооцоолоогүй хүндрэлүүд гарсны улмаас энэ жил тус тосгоны оролцогчдоос авах захиалгын хэмжээг нэмэгдүүлэх, эсвэл тэдний хөдөлмөрийн үнэлгээг өсгөх боломжгүй нөхцөл үүсээд байна.

Тиймээс та бүхэн оролцогчдыг ирэх нэг жилийн хугацаанд өмнөхтэй адил нөхцөл, үнэлгээгээр хөтөлбөрөө үргэлжлүүлэхийг зөвшөөрүүлэхийг зорьж байна.

Хавсралт 8

Дасгал 25-д зориулсан дүрийн тайлбар: “Шидэт алим”

(George Mason University Institute for Conflict Analysis and Resolution, Fairfax, Virginia байгууллагын боловсруулсан дасгалд үндэслэн боловсруулав. Бид энэхүү дүрд тоглох дасгалыг орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллах нөхцөлд илүү нийцүүлэхийн тулд бага зэрэг өөрчилсөн боловч үндсэн зарчим нь хэвээр хадгалагдсан болно.)

Дүр 1: Доктор Али

Та бол доктор Али. Та эмийн компанид ажилладаг нэр хүндтэй судлаач юм.

Танай компани малын шинэ төрлийн вакцин боловсруулах ажил дээр ажиллаж байна. Танай улсын зарим бүс нутагт хонь, ямааг олноор нь үхүүлж буй шинэ өвчин бүртгэгдээд байна.

Энэ өвчний шалтгаан одоогоор тодорхойгүй байгаа боловч халдвар авсан мал идэхээ больж, нэг долоо хоногийн дотор үхдэг. Мөн халдвар авсан малын махыг хүнсэнд хэрэглэх боломжгүй гэж үздэг.

Өвчин нь нэг хашаанд байгаа бусад хонь, ямаанд аажмаар халдварладаг бөгөөд үүнээс болж олон тооны мал хорогдоод байна.

Та энэхүү өвчнөөс хамгаалах шинэ вакцин бүтээжээ. Туршилтаар вакцин хийлгэсэн мал өвчин тусахгүй байгааг тогтоосон.

Энэхүү вакциныг үйлдвэрлэхэд ашиглагддаг гол түүхий эдийн нэг нь Табо хэмээх алслагдсан хөндийд ургадаг **Табо алимны үр** юм.

Харамсалтай нь энэ улиралд ердөө **4,000 ширхэг Табо алим** ургасан байна.

Та жимс тариалагч Танзин хэмээх хүн эдгээрээс **3,000 ширхэг алимыг эзэмшиж байгаа** тухай мэдээлэл авсан.

Энэ хэмжээний алимны үр нь танай компанид нэг жилийн турш вакцин үйлдвэрлэхэд хангалттай.

Мөн эдгээр алимууд чанарын хувьд сайн байгааг та мэднэ.

Нэмж хэлэхэд доктор Мижи мөн эдгээр Табо алимыг худалдан авахыг оролдож байгаа бөгөөд Танзинд байгаа 3,000 алимын талаар мэддэг гэсэн мэдээлэл танд бий.

Доктор Мижи өөр нэг томоохон эмийн компанид ажилладаг бөгөөд танай хоёр компанийн хооронд ширүүн өрсөлдөөн өрнөдөг.

Танай компани Танзинаас 3,000 ширхэг Табо алимыг худалдаж авах эрхийг танд олгосон.

Танзин алимаа хамгийн өндөр үнэ санал болгосон хүнд зарахаар төлөвлөж байгаа.

Танай компани эдгээр алимны үрийг авахын тулд хамгийн ихдээ 11 сая төгрөг санал болгох эрхийг танд олгосон.

Танзинтай уулзахаасаа өмнө та доктор Мижитэй уулзаж, түүнийг алимыг худалдаж авах оролдлогоо зогсоох эсвэл саад болохгүй байхад нь нөлөөлөхөөр шийдсэн.

Гэхдээ болгоомжтой байх хэрэгтэй.

Хэрэв доктор Мижи энэ хэлцлийн жинхэнэ үнэ цэнийг ойлговол таны хувьд нөхцөл байдал илүү төвөгтэй болж магадгүй.

Иймээс хэлэлцээний явцад шаардлагатай гэж үзвэл зарим чухал мэдээллийг нууцалсан ч хамаагүй, өөрийн төсөвт багтаан Танзинаас дор хаяж тодорхой хэмжээний алим худалдаж авах тохиролцоонд хүрэхийг хичээгээрэй.

Дүр 2: Доктор Мижи

Та бол доктор Мижи. Та эмийн компанид ажилладаг нэр хүндтэй судлаач юм.

Танай компани өндөр уулын өвчинөөс урьдчилан сэргийлэх шинэ эм боловсруулжээ.

Танай бүс нутагт жил бүр маш олон жуулчин ирдэг. Гэвч ирж буй жуулчдын талаас илүү хувь нь өндөрлөг газрын өвчний шинж тэмдэг илэрсний улмаас аяллынхаа тодорхой хэсгийг цуцлах шаардлагатай болдог.

Үүний үр дүнд сүүлийн гурван жилийн хугацаанд жуулчдын тоо буурчээ.

Танай компанийн боловсруулсан эм маш өндөр үр дүн үзүүлж байгаа бөгөөд зургаан ширхэг шахмалыг бүрэн хэрэглэсэн жуулчдад өндөр уулын өвчний шинж тэмдэг илрээгүй байна.

Энэхүү эм нь аялал жуулчлалын салбарыг сэргээхэд чухал хувь нэмэр оруулах боломжтой.

Эмийн гол орцуудын нэг нь Табо хөндийд ургадаг **Табо алимны хальс** юм.

Харамсалтай нь энэ улиралд ердөө **4,000 ширхэг Табо алим** ургасан бөгөөд дараагийн ургац хүртэл дахин алим авах боломжгүй.

Энэхүү шийдэл саяхан олдсон тул танай компани уг эмийг өргөн хэмжээгээр үйлдвэрлэж, зах зээлд гаргахаар төлөвлөж байна.

Энэ нь компанид их хэмжээний ашиг авчрах бөгөөд танд ч мөн өндөр хэмжээний шагнал урамшуулал авчрах боломжтой.

Танзин нэртэй жимс тариалагчид 3,000 ширхэг Табо алим байгааг та мэднэ.

Энэ хэмжээний алимны хальс нь танай компанид нэг жилийн турш эм үйлдвэрлэхэд хангалттай.

Мөн эдгээр алимууд чанарын шаардлага хангаж байгааг та мэдэж байгаа.

Нэмж хэлэхэд доктор Али мөн эдгээр алимыг худалдаж авах сонирхолтой бөгөөд Танзинд байгаа 3,000 алимын талаар мэддэг.

Доктор Али өөр эмийн компанид ажилладаг бөгөөд танай компаниуд хоорондоо хүчтэй өрсөлддөг.

Танай компани танд эдгээр алимыг худалдан авах эрх олгосон бөгөөд хамгийн ихдээ 13 сая төгрөг санал болгох боломжтой.

Танзинтай уулзахаасаа өмнө та доктор Алитай уулзаж, түүнийг алимыг худалдан авах оролдлогоо зогсооход нь нөлөөлөхөөр шийдсэн.

Гэхдээ доктор Али энэ хэлцлийн жинхэнэ үнэ цэнийг ойлгочихвол асуудал төвөгтэй болж магадгүй.

Тиймээс шаардлагатай бол зарим чухал мэдээллийг нууцалсан ч хамаагүй, өөрийн төсөвт багтаан Танзинаас дор хаяж тодорхой хэмжээний алим авах тохиролцоонд хүрэхийг хичээгээрэй.

Дасгалын дүн шинжилгээ

Энэхүү дүрд тоглох дасгалын хамгийн чухал онцлог нь:

- Нэг оролцогч алимны үрийг хүсэж байгаа.
- Нөгөө оролцогч алимны хальсыг хүсэж байгаа.

Гэвч оролцогчид ихэвчлэн дасгалын эхэнд өөрсдийгөө бүхэл бүтэн алимын төлөө өрсөлдөж байна гэж ойлгодог.

Дасгал хэрхэн өрнөх нь оролцогчид өөрсдийн хэрэгцээ заавал зөрчилдөх албагүй гэдгийг хэзээ ойлгохоос (эсвэл огт ойлгохгүй байх эсэхээс) ихээхэн хамаарна.

Хэлэлцээний үр дүнд нөлөөлөх хоёр гол хүчин зүйл байдаг:

- Оролцогчид хамтрагчаа хэр зэрэг ил тод, шударга хүн гэж хүлээн авч байгаа эсэх
- Оролцогчид хоорондоо хэр зэрэг итгэлцэл бий болгож чадсан эсэх

Эдгээр хүчин зүйлсэд дасгалыг хэрхэн танилцуулах, ямар заавар өгөх зэргээр сургагч багш нөлөөлж болно.

Хавсралт 9

Дасгал 26-д зориулсан нутгийн иргэдтэй хийх гэрээний жишээ

Доорх нь ижил төрлийн байгаль хамгааллын арга хэмжээнд зориулан боловсруулсан олон нийтийн гэрээний хоёр жишээ юм.

Та эдгээрээс алийг нь сонгох байсан бэ? Яагаад?

Нутгийн иргэдтэй хийх гэрээ – Хувилбар 1

Энэхүү гэрээг Ягша тосгоны оршин суугчидтай байгуулсан бөгөөд 2023 оны 11 дүгээр сарын 5-ны өдөр гарын үсэг зурсан болно.

Өнгөрсөн зун тус тосгоны оршин суугч ноён Сонамын малын хашаанд том махчин амьтан (жишээлбэл цоохор ирвэс, бар, арслан гэх мэт) нэвтэрч, 40 толгой малыг нь хороосны дараа тэрээр хариу арга хэмжээ болгон уг амьтныг устгасан байна.

Энэ үйлдэл нь хуулиар хориотой хэдий ч ноён Сонам болон бусад тосгоны оршин суугчдад ямар нэгэн хуулийн арга хэмжээ аваагүй болно.

Цаашид ийм төрлийн хэрэг дахин гарахаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор төрийн бус байгууллага тосгоны иргэдэд малын хашаагаа бэхжүүлэхэд туслахаар зөвшөөрч байна.

Энэхүү гэрээний хүрээнд төрийн бус байгууллага тосгоны айл өрх бүрт хашаагаа засварлахад зориулан **10,000 рупи** олгоно.

Тухайн санхүүжилтийг хүлээн авсан өрх бүр ажлаа хоёр долоо хоногийн дотор дуусгах үүрэгтэй.

Хэрэв заасан хугацаанд ажлаа гүйцэтгээгүй бол төрийн бус байгууллага олгосон санхүүжилтийг буцаан шаардах эрхтэй.

Ягша тосгоны иргэд цаашид том махчин амьтдад хор хөнөөл учруулахгүй байх үүрэг хүлээнэ.

Хэрэв ийм тохиолдол дахин гарвал төрийн бус байгууллага тухайн хамтын ажиллагааг нэн даруй зогсоож, асуудлыг холбогдох төрийн байгууллагад мэдэгдэх болно.

Энэхүү гэрээг жил бүр төрийн бус байгууллага дангаар нь хянаж, шинэчилнэ.

Нутгийн иргэдтэй хийх гэрээ – Хувилбар 2

Энэхүү гэрээг Ягша тосгоны иргэдийг төлөөлсөн тосгоны зөвлөл болон ХХХ төрийн бус байгууллагын хооронд байгуулж байна.

Хоёр тал орон нутгийн малчид болон зэрлэг махчин амьтдын хооронд үүсдэг зөрчлийг бууруулах арга хэмжээг хамтран хэрэгжүүлэх замаар нутгийн зэрлэг ан амьтдыг хамгаалахын төлөө хамтран ажиллаж ирсэн.

Зөрчилдөөн үүсэх гол шалтгаануудын нэг нь том махчин амьтад богино хугацаанд олон тооны малыг хөнөөдөг явдал юм.

Саяхан тосгонд хамтран явуулсан судалгааны үр дүнд халдлагад өртсөн зарим малын хашаанд том махчин амьтад амархан нэвтрэх боломжтой том завсар, нүх сүв байгааг тогтоосон.

Ийм халдлагаас урьдчилан сэргийлэхийн тулд бүтэн бус хашаануудын нээлхийг төмөр сараалжаар хамгаалах боломжтой гэж үзжээ.

Иймд хоёр тал дараах ажлуудыг хамтран хэрэгжүүлэхээр тохиролцов:

- Тосгоны зөвлөл болон төрийн бус байгууллагын төлөөллөөс бүрдсэн хамтарсан ажлын хэсэг байгуулж, Ягша тосгон дахь эрсдэлтэй малын хашаануудын жагсаалтыг гаргана.
- Төмөр сараалж шаардлагатай бүх хашааны хэмжилтийг хамтарсан ажлын хэсэг хийж гүйцэтгэнэ.
- Хэмжилтийн дагуу шаардлагатай сараалжийг захиалан үйлдвэрлүүлнэ.
- Энэхүү үйл ажиллагаатай холбоотой санхүүгийн зардлыг төрийн бус байгууллага хариуцна.
- Хамтарсан ажлын хэсэг нь малчидтай хамтран ажиллаж, төмөр сараалжийг эрсдэлтэй хашаануудад суурилуулах ажлыг зохион байгуулна.
- Энэхүү төслийг гэрээнд гарын үсэг зурснаас хойш нэг сарын дотор хэрэгжүүлж дуусгахыг зорино.

Ягша тосгоны иргэд тосгоныхоо орчим дахь зэрлэг ан амьтдыг хамгаалах үүрэг амлалтаа дахин баталгаажуулж байна.

Цаашид зэрлэг амьтантай холбоотой аливаа зөрчил гарсан тохиолдолд тосгоны иргэд төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллаж, тохиромжтой шийдэл, арга хэмжээг тодорхойлон хэрэгжүүлэх үүрэг хүлээнэ.

Хавсралт 10

Сургалтад оролцогчдын үнэлгээний хуудас

Санал асуулгыг бөглөхөд өөрийн үнэт цагаас ойролцоогоор таван минут зарцуулна уу. Бүх мэдээллийг нэр усгүйгээр боловсруулж, цаашдын сургалтыг сайжруулахад ашиглах болно.

Таны тухай мэдээлэл

Асуулт 1. Таны мэргэжил, судалгааны чиглэл эсвэл үндсэн ажиллах салбар юу вэ?

Асуулт 2. Та ямар байгууллагад ажилладаг вэ?

Сургалтын зохион байгуулалтын талаарх таны үнэлгээ

Асуулт 3. Сургалтын зохион байгуулалтын талаарх дараах асуудлуудыг үнэлнэ үү.

Үзүүлэлт	Маш их таалагдаагүй		Маш их таалагдсан
Хөтөлбөрийн бүтэц, төлөвлөгөө	1	2 3 4	5
Сургалтын танхимын тав тух, зохион байгуулалт	1	2 3 4	5
Цайны завсарлага болон хоолны зохион байгуулалт	1	2 3 4	5

Асуулт 4. Сургалтын хөтөлбөр болон үйл ажиллагаанууд суралцах, хэлэлцүүлэг өрнүүлэхэд хэр үр дүнтэй байсан бэ?

- ☐ Үр дүнгүй
- ☐ Бага зэрэг үр дүнтэй
- ☐ Нэлээд үр дүнтэй
- ☐ Үр дүнтэй
- ☐ Маш үр дүнтэй

Цаашид хэрхэн сайжруулж болох вэ?

Асуулт 5. Сургалтын ямар хэсэг танд хамгийн их таалагдсан бэ? Яагаад?

Хамгийн их таалагдсан хэсэг:

Яагаад?

Асуулт 6. Сургалтын ямар хэсэг танд хамгийн бага таалагдсан бэ? Яагаад?

Хамгийн бага таалагдсан хэсэг:

Яагаад?

Асуулт 7. Сургалтын гарын авлага болон бусад дэмжих материалууд хэр хэрэгцээтэй байсан бэ? Яагаад?

☐ Маш хэрэгцээтэй ☐ Хэрэгцээтэй ☐ Хэрэгцээгүй

Яагаад?

Асуулт 8. Энэхүү сургалт таны ур чадвар, мэдлэг болон өөртөө итгэх итгэлд хэрхэн нөлөөлсөн бэ?

☐ Өөртөө итгэх итгэлийг нэмэгдүүлсэн ☐ Шинэ ур чадвар
☐ эзэмшүүлэхэд тусалсан ☐ Мэдлэгийг нэмэгдүүлсэн

Хэрхэн нөлөөлсөн бэ?

.....

.....

.....

.....

Асуулт 9. Сургалтаас сурч мэдсэн зүйлээ та цаашид хэрхэн хуваалцах эсвэл хэрэгжүүлэх вэ?

.....

.....

.....

.....

Асуулт 10. Цаашид сургалтын гарын авлага болон сургалтын хөтөлбөрийг хэрхэн сайжруулж болох вэ?

.....

.....

.....

.....

Цаг гарган санал асуулгыг бөглөсөн танд чин сэтгэлээсээ баярлалаа.

Энэхүү сургалт танд үр өгөөжтэй, сонирхолтой байсан гэдэгт найдаж байна.

Сургалтын гарын авлага болон сургалтын агуулгатай холбоотой аливаа санал, хүсэлт, асуулт байвал бидэнтэй шууд холбогдоно уу.

Холбоо барих цахим шуудан:

<<имэйл хаягуудыг энд оруулна уу>>

Номын эх бэлтгэл, нүүр хавтасны дизайн, зураг чимэглэл:
Arrt Creations (arrtcreations@gmail.com), Mahika Duggal

Зарим зургийг Pen & Paper Science Communication-ийн зөвшөөрөлтэйгээр ашиглав.

Байгаль хамгаалалд зөвхөн
хүрсэн үр дүн биш,
түүнд хүрэх арга зам
ч мөн адил чухал
ач холбогдолтой

Ethical
Conservation
Alliance

www.ethicalconservation.org
info@ethicalconservation.org